

Emmi Utti

Vapaaehtoistyöntekijän sitoutuminen lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa

Emmi Utti

Vapaaehtoistyöntekijän sitoutuminen lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa

Helsinki 2009

Ulkoasu & taitto: Olli-Pekka Jauhiainen

Painopaikka: Kopioniini Oy, Helsinki 2009

Julkaisija: Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry

ISBN 978-951-98526-4-5

Sisälllys	
ESIPUHE	6
1 JOHDANTO	9
2 NÄKÖKULMIA VAPAAEHTOISTYÖHÖN	13
2.1 KÄSITTEISTÄ: VAPAAEHTOISTYÖ JA VAPAAEHTOISTOIMINTA	13
2.2 VAPAAEHTOISTYÖN TEORIAM	15
2.2.1 <i>Vapaaehtoistyön prosessimalli</i>	16
2.2.2 <i>Vapaaehtoistyön rooli-identiteettimalli</i>	19
2.2.3 <i>Integroitu vapaaehtoistyön viitekehys</i>	20
3 VAPAAEHTOISTYÖHÖN SITOUTUMINEN	25
3.1 SITOUTUMISEN MÄÄRITTELYÄ	25
3.2 VAPAAEHTOISTYÖHÖN SITOUTUMISTA KÄSITTELEVÄ AIEMPI TUTKIMUS	26
3.3 ORGANISAATIOON SITOUTUMINEN VAPAAEHTOISTYÖSSÄ	28
3.3.1 <i>Organisaatioon sitoutumisen käsite</i>	29
3.3.2 <i>Ylpeys ja kunnioitus vapaaehtoistyöntekijöiden organisaatioon sitoutumisessa</i>	30
3.4 VAPAAEHTOISTYÖNTEKIJÄN MOTIIVIT	32
4 LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖTOIMINTA VAPAAEHTOISTYÖN MUOTONA	37
4.1 TUKIHENKILÖTOIMINTA	37
4.2 LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖTOIMINTA	39
5 FENOMENOLOGINEN LÄHESTYMISTAPA JA AINEISTON ANALYYSI	43
5.1 HERMENEUTTINEN FENOMENOLOGIA	43
5.2 PUOLISTRUKTUROITU HAASTATTELU AINEISTONKERUUMENETELMÄNÄ	45
5.3 FENOMENOLOGINEN ANALYYSI AINEISTON ANALYYSIMETODINA	47
5.4 HAASTATELTAVAT	50

6 TUTKIMUSTULOKSET	55
6.1 LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖKSI RYHTYMINEN: SITOUTUMISEN MUODOSTUMINEN	55
6.1.1 <i>Halu auttaa lapsia ja nuoria</i>	56
6.1.2 <i>Sitoutumisen lähtökoh taisuus ja pohdinta</i>	60
6.1.3 <i>Pelko ja epätietoisuus</i>	62
6.1.4 <i>Sitoutumisen käännekohta: luottamus ja emotionaalinen kiinnittyminen</i>	63
6.1.5 <i>Tukisuhteen epäonnistuminen</i>	66
6.2 LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖNÄ TOIMIMINEN: KOKEMUKSIA SITOUTUMISESTA	67
6.2.1 <i>Positiivinen sitoutumisen kokemus</i>	68
6.2.2 <i>Neutraali sitoutumisen kokemus</i>	71
6.2.3 <i>Pettymys organisaatioon</i>	73
6.2.4 <i>Isetunto ja pystyvyyden tunne</i>	79
6.2.5 <i>Emotionaalinen palkitsevuus ja muut edut</i>	80
6.3 SITOUTUMISEN TULEVAISUUDESTA	84
6.3.1 <i>Usko suhteen säilymiseen ja identiteetin muutokset</i>	84
6.3.2 <i>Elämäntilanne sitoutumisen tulevaisuuden määrittäjänä</i>	87
6.3.3 <i>Tuen ja arvostuksen tarve</i>	88
7 POHDINTA	93
7.1 YHTEENVETO JA LIITTYMÄKOHDAT AIEMPIIN TUTKIMUKSIIN	93
7.2 TUTKIMUSTULOSTEN HYÖDYNNETTÄVYYS	107
LÄHTEET	112
LIITTEET	122

Esipuhe

Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry on kehittänyt suomalaista lastensuojelun tukihenkilötoimintaa vuodesta 1989 lähtien. Tämä työ on perinteisesti suuntautunut lastensuojelun tukihenkilökoulutuksen alueelle, mutta on viimeisten vuosien aikana laajentunut erityisesti Valtakunnallisen lastensuojelun tukihenkilötoiminnan kehittämishankkeen (Vatuke-projekti 2006–2009) muodossa koko maan kattavaksi lastensuojelun tukihenkilötoiminnan kehittämiseksi ja koordinoimiseksi.

Lastensuojelun tukihenkilötoiminta on lakisäätöistä kunnan sosiaalitoimen organisoimaa avohuollon toimintaa, jossa lapsi tai nuori saa tukea vapaaehtoiselta aikuiselta tukihenkilöltä. Valitettavasti vain harvat kunnat maassamme ovat luoneet sellaisen lastensuojelun toimintakulttuurin, jossa hyödynnetään tätä merkittävää tukimuotoa riittävän laajasti ja suhtaudutaan sen kehittämiseen vakavasti.

EHJÄ ry julkaisi vuonna 2005 Anu Korhosen toimittaman ”Lastensuojelun tukihenkilön käsikirjan,” joka on alan ainoa perusteos maassamme. Emmi Utin julkaisu ”Vapaaehtoistyöntekijän sitoutuminen lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa” täydentää ja syventää hienosti käsikirjaa, ja on ensimmäinen suomalainen teoreettinen, empiiriseen aineistoon perustuva syvällisempi esitys lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta. EHJÄ ry:n kouluttamien tukihenkilöiden haastatteluihin pohjautuva teos antaa meille uutta tietoa muun muassa niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat vapaaehtoistyöntekijöiden sitoutumiseen toiminnan alkuvaiheessa, toiminnassa jatkamisessa sekä toiminnan päättämisessä.

Kirjan pyrkimyksenä on antaa lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta vastaaville henkilöille, sosiaalityöntekijöille, sosiaaliohjaajille sekä tukihenkilöille taustatietoa niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat tukihenkilöiden jakamiseen ja toisaalta uusien tukihenkilöiden löytymiseen. Teokseen sisältyy myös ansiokas teoreettinen osuus vapaaehtoistyöstä, tukihenkilötoiminnasta sekä aiemmasta kotimaisesta ja erityisesti kansainvälisestä tutkimuksesta.

Kirjan julkaiseminen ei olisi ollut mahdollista ilman Raha-automaattiyhdistyksen taloudellista tukea. Tästä haluan lausua kiitokset RAY:lle. RAY on tukenut EHJÄ ry:n valtakunnallista lastensuojelun tukihenkilötoiminnan kehittämistyötä jo kahdenkymmenen vuoden ajan. Tämän toiminnan selkeänä tavoitteena on ollut ja on edelleen kehittää yhä laadukkaampaa ja laajemmin käytössä olevaa lastensuojelun tukihenkilötoimintaa maassamme. Samoin haluan erityisesti kiittää kirjan kirjoittajaa VTM, sosiaalipsykologi Emmi Uttia tekemästään merkittävästä työstä lastensuojelun tukihenkilötoiminnan sisällön kehittämiseksi.

24.4.2009 Helsingissä

Kai Laitinen
Toiminnanjohtaja
EHJÄ ry

1 JOHDANTO

Vapaaehtoistyö on tärkeä yhteiskunnallinen voimavara, jossa yksilöt käyttävät omia henkilökohtaisia resurssejaan toisten hyvinvoinnista huolehtimiseen. Suomalaisista runsas kolmannes osallistuu jonkinlaiseen vapaaehtoistyöhön (Yeung, 2002, 24). Vapaaehtoistyön eri muotojen kirjo on laaja. Vapaaehtoinen henkilö voi esimerkiksi osallistua lipaskeräykseen tietyn järjestön hyväksi, vieraila vanhusten luona hoitokodeissa tai ryhtyä tukihenkilöksi tukea tarvitsevalle lapselle tai nuorelle. Vapaaehtoistyö sijoittuu yhteiskunnan auttamisjärjestelmässä julkisen ammattiavun ja henkilökohtaisen avun väliin (esim. Lehtinen, 1994, 13; Lehtinen, 1997, 6). Usein käytetään termiä kolmas sektori kuvaamaan julkisen ja yksityisen toiminnan välimuotoa. Lehtisen (1994, 11–12) mukaan vapaaehtoistoiminnalla ei ole tarkoitus, eikä sillä saa korvata ammattiapua. Vapaaehtoistyö tukee ja täydentää sosiaalialan ammatillista työtä (mts. 12).

Tämän tutkimuksen on tarkoitus kuvata, miten vapaaehtoiset lastensuojelun tukihenkilöt kokevat tekemänsä vapaaehtoistyön. Lastensuojelun tukihenkilötoiminta kuuluu avohuollon tukitoimiin lastensuojelussa. Avohuollon lisäksi tukihenkilötoimintaa järjestetään lastensuojelulain puitteissa sijaishuollon ja jälkihuollon asiakkaina oleville lapsille ja nuorille (Lastensuojelulaki, 2007).

Käsillä oleva julkaisu pohjautuu sosiaalipsykologian pro gradu –tutkielmaani (Utti, 2008). Tutkimus on toteutettu yhteistyössä lastensuojelujärjestö Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:n kanssa, joka kouluttaa valtakunnallisesti lastensuojelun tukihenkilöitä lastensuojelun tarpeeseen. Tutkimusaiheeni rajaamiseen ja tutkimuskysymysten muodostamiseen olen saanut täysin vapaat kädet. Aluksi tarkoitukseni oli selvittää vapaaehtoisten tukihenkilöiden motiiveja toiminnalleen. Minua kiinnosti, miksi nämä ihmiset tekevät vapaaehtoisesti, korvauksetta, näinkin vaativaa auttamistyötä? Tarkemmin aiheeseen ja vapaaehtoistyön

tutkimuskenttään perehdyttyäni havaitsin hedelmällisemmäksi aiheeksi kuitenkin vapaaehtoisten sitoutumisen tarkastelun.

Sitoutumisen tutkiminen on tärkeää koko vapaaehtoistyön tulevaisuuden ja erityisesti vapaaehtoistyöntekijöiden oman viihtymisen ja jakamisen kannalta (esim. Yeung, 2007, 153). Sitoutumisella viitataan yleensä henkilön ja organisaation väliseen suhteeseen tai siteeseen (esim. Jokivuori, 2002, 17). Sitoutumista on tutkittu laajasti palkkatyön yhteydessä, jolloin sitoutuminen organisaatioon on nähty tärkeänä työntekijöiden hyvinvointiin ja viihtyvyyteen vaikuttavana tekijänä (ks. esim. Mathieu & Zajac, 1990; Meyer & Allen, 1997; O'Reilly & Chatman, 1986). Yhtä hyvin sitoutuminen voi Meyerin ja Allenin (1997, 2) mukaan liittyä vapaaehtoistyöhön, harrastusryhmään tai yhdistystoimintaan. Lahtinen (2003, 26–27) tuo esille, että yksilö voi vapaaehtoistyössä olla sitoutunut myös asiakkaaseen tai potilaaseen. Käsitteen moniuloisuutta kuvastaa myös se, että yksilö voi olla samanaikaisesti useampaan kohteeseen sitoutunut ja nämä kohteet voivat olla keskenään ristiriitaisia sekä vaihdella toiminnan aikana (Reichers, 1985; 1986).

Vapaaehtoistyön motiivitutkimuksia on tehty Suomessa (esim. Nylund, 2000; Yeung, 1999; 2002; 2004) ja maailmalla (esim. Clary ym., 1998; Clary, Snyder & Ridge, 1992; Omoto & Snyder, 1995) melko runsaasti, mutta vapaaehtoistyöhön sitoutumisen tarkastelu, etenkin Suomessa, on vähän tutkittu alue (Yeung, 2007, 156). Sitoutumista on usein tarkasteltu tutkimuksissa osana laajempaa kokonaisuutta (esim. Davis, Mitchell, Hall, Lothert, Snapp & Meyer, 1999; Haski-Leventhal & Bargal, 2008; Lahtinen, 2003). Sitoutuminen ja motivaatio limittyvät kuitenkin olennaisesti toisiinsa; toista ei voi ymmärtää katsomatta toista. Vapaaehtoisten motivaatio vaikuttaa ratkaisevasti toiminnassa jatkamiseen (Yeung, 2005a, 83). Tässä tutkimuksessa näen tarpeelliseksi huomioida myös vapaaehtoisten toiminnan syitä ja anteja, jotta pääsisin paremmin selville sitoutumisen kokemuksesta.

Teoksessa lähdetään liikkeelle vapaaehtoistyön eri näkökulmien tarkastelusta. Luvussa kaksi tuon myös esille vapaaehtoistyön tutkimuksissa käytettyjä teorioita, jotka toimivat tutkimukseni teoreettisena viitekehystenä. Luvussa kolme pureudutaan tarkemmin vapaaehtoistyöhön sitoutumiseen sekä siitä tehtyihin empiirisiin tutkimuksiin. Tässä yhteydessä esittelen myös vapaaehtoistyön motiivitutkimuksia, sillä ne toimivat apunani sitoutumisen kokemuksen ymmärtämisessä. Luku neljä käsittelee tutkimuksen kontekstia tukihenkilötoimintaa ja erityisesti lastensuojelun tukihenkilötoimintaa vapaaehtoistyön muotona. Tutkimuksen lähestymistapaa fenomenologiaa esittelen luvussa viisi. Tässä luvussa kerron myös aineistonkeruusta sekä analyysistä. Luvussa kuusi esittelen tutkimukseni empiiriset tulokset. Viimeisessä luvussa kokoan yhteen tutkimuksen keskeisimmät tulokset, suhteutan ne aiempaan teoreettiseen tutkimukseen sekä pohdin tulosten hyödynnettävyyttä.

2 NÄKÖKULMIA VAPAAEHTOISTYÖHÖN

Vapaaehtoistyö on moniaineksinen ja dynaaminen tutkimuksen kohde. Siinä yksilöiden omat arvot ja auttamisen tavat yhdistyvät yhteiskunnan tilaan ja avun tarpeeseen. Snyder (1993) esittääkin vapaaehtoistyön olevan samanaikaisesti sekä yksilöllinen että kollektiivinen ilmiö. Vapaaehtoistyö voidaan laajasti määritellä toiminnaksi, jossa annetaan vapaaehtoisesti aikaa toisen ihmisen, ryhmän, yhteisön tai organisaation hyväksi (Wilson, 2000). Penner (2002; 2004) nimeää vapaaehtoistyölle neljä ominaispiirrettä, jotka ovat: suunnitelmallisuus, pitkäaikaisuus, velvoitteista vapaa ja organisatorinen konteksti. Nylund (2000, 18) ja Yeung (2004, 53) korostavat vapaaehtoistyölle tyypillisenä piirteenä palkattomuutta. He myös esittävät, että ystävien ja perheenjäsenten auttaminen ei ole vapaaehtoistyötä (mts.).

Seuraavissa kappaleissa perehdyn tarkemmin vapaaehtoistyön ja vapaaehtoistoiminnan käsitteisiin. Tämän jälkeen esittelen kolme vapaaehtoistyön tutkimuksissa käytettyä teoriaa, joita olen hyödyntänyt tutkimuksessani.

2.1 Käsitteistä: vapaaehtoistyö ja vapaaehtoistoiminta

Koskiahho (2001, 16) on sanonut osuvasti, että ”käsitteen valinta on osa kamppailua tietyn toiminnan määrittämisestä ja mielikuvan muodostamisesta siitä”. Vapaaehtoistyöllä on monia nimiä ja monia merkityksiä. Suomessa on myös yhteiskunnallisten muutosten eri vaiheissa käytetty eri käsitteitä, esimerkkinä vapaahuoltotyö (Jaakkola, 1991) ja hyväntekeväisyys (Markkola, 2005). Vasta viimeisten vuosikymmenten aikana on alettu puhua vapaaehtoistyöstä ja vapaaehtoistoiminnasta (Nylund & Yeung, 2005, 14). Lehtinen (1997, 17) kuvaa vapaaehtoistyötä prosessiksi, jossa ihmiset yhdessä ryhtyvät parantamaan elämänlaatuaan ja voittamaan vaikeuksiaan. Määritelmä huomioi mielestäni ansiokkaas-

ti vapaaehtoistyön merkityksen yksilölle itselleen. Vielä 1980-luvulla vapaaehtoistyö määriteltiin palvelujärjestelmän näkökulmasta järjestöjen toiminnaksi, jolla tuetaan ja täydennetään julkisia palveluja. Vapaaehtoistyöllä ei katsottu olevan suurta merkitystä ihmiselle itselleen, eikä sitä pidetty arvona sinänsä. (Lehtinen, 1997, 17.) Vapaaehtoistyötä luonnehditaan usein myös termeillä omaehtoisuus ja yleishyödyllinen toiminta (Yeung 2004, 53; Nylund 2000, 18).

Vapaaehtoistyön käsitteen yhteydessä on syytä tarkastella käsitteitä vapaaehtoistoiminta, kolmas sektori ja kansalaisyhteiskunta. Käsite vapaaehtoistyö korostaa yksilön toimintaa. Yksilö on itse tehnyt vapaan tahdon ratkaisun toiminnastaan. Yksilötoiminta liittyy kuitenkin laajempaan organisoituun toimintaan, eli vapaaehtoistyö voidaan nähdä myös ryhmien konkreettisena toimintana. Vapaaehtoistoiminta ymmärretään usein tätä toimintaa organisoivien järjestöjen toiminnaksi. (Koskiaho 2001, 16.) Tässä työssä käytän kuitenkin käsitteitä vapaaehtoistyö ja vapaaehtoistoiminta rinnakkain¹.

Käsitettä kolmas sektori käytetään kuvaamaan julkisen ja yksityisen toiminnan välimuotoa. Vapaaehtoistyö sijoittuu yhteiskunnan auttamisjärjestelmässä julkisen ammattiavun ja henkilökohtaisen avun väliin (Lehtinen 1994, 13). Vapaaehtoistyö on likeisessä suhteessa käsitteeseen kolmas sektori. Kolmanteen sektoriin kuuluvat Helanderin (1998) mukaan lähinnä yhdistykset ja järjestöt. Yhdistysten ja järjestöjen toiminta sisältää vapaaehtoistyötä tai -toimintaa. Vaikka vapaaehtoistyön luonteeseen kuuluu palkattomuus, vapaaehtoistyötä organisoivat yleensä yhdistyksen tai järjestön palkattu työntekijä. (Koskiaho 2001, 17.)

Kansalaisyhteiskunta kokoaa yhteen vapaaehtoistoiminnan, kolmannen sektorin ja poliittisen omaehtoisen toiminnan eli niin sanotut sosiaaliset

1 Joidenkin tutkijoiden mielestä (esim. Nylund, 2000, 18) vapaaehtoistyön käsite viittaa palkkatyöhön ja tämän vuoksi he pyrkivät käyttämään ainoastaan vapaaehtoistoiminnan käsitettä. Tässä tutkimuksessa yhdyin Yeungin (2004, 53) näkemykseen, jonka mukaan vapaaehtoistyötä ei ole syytä nähdä arvolatautuneena, eikä yhteyttä palkkatyöhön ongelmallisena.

liikkeet. Kansalaisyhteiskunta on syntynyt vastakohtaksi julkisen sektorin ja taloudellisen toiminnan edellyttämälle yhteiskunnalliselle toiminnalle. Se on kollektiivinen alue, jossa yksilöt toimivat epävirallisesti. Toiminnalla on usein kuitenkin tavoitteita, joilla tähdätään markkinoiden tai julkisen sektorin muuttamiseen. (Koskiahho 2001, 17.)

2.2 Vapaaehtoistyön teoriat

Wilsonin (2000) mukaan vapaaehtoistyö voidaan luokitella kuuluvaksi auttamistoimintojen yleiseen kategoriaan. Sosiaalipsykologiassa vapaaehtoistyö on perinteisesti liitetty auttamistutkimuksiin ja prososiaaliseen käyttäytymiseen (Pennington, Gillen ja Hill 1999, 280–312.) Auttamiskäyttäytyminen (*helping behavior*) on pitkään ollut persoonallisuus- ja sosiaalipsykologian keskeinen tutkimuskohde. Tutkijoita on kiinnostanut muun muassa auttamisen sosiaalinen merkitys sekä pohdinta siitä, onko ihmisillä synnynnäisiä altruistisia piirteitä (Bateson, 1990). Macaulay ja Berkowitz (1970, 3) määrittävät altruismin toisia hyödyttäväksi pyyteettömäksi käyttäytymiseksi.

Latanén ja Darleyn (1970) klassinen sosiaalipsykologinen koesarja keskittyy auttamisen tilannesidonaisuuteen. He totesivat auttamisen todennäköisyyden pienenevän, mitä enemmän ihmisiä on paikalla (mt.). Vapaaehtoistyössä ihmiset ovat sen sijaan itse hakeutuneet tilanteisiin, joissa he voivat auttaa toisia ihmisiä, eikä heidän tarvitse tehdä nopeita tilannekohtaisia päätöksiä auttamisen tarpeellisuudesta (Snyder, 1993; Snyder & Omoto, 1992). Vapaaehtoistyössä tapahtuva auttaminen yhdistää piirteitä spontaanista auttamisesta ja pitkäaikaisesta avuntarjoamisesta (Clary ym., 1998). Vapaaehtoistyön auttamista voidaan kutsua suunnitelluksi auttamiseksi (*planned helping*). Suunnitellun auttamisen piirteisiin kuuluvat muun muassa oikeuksien arviointi sekä omien henkilökohtaisten kykyjen ja kiinnostusten yhteensovittaminen auttamistarkoituksen kanssa (Benson ym., 1980.) Monet vapaaehtoistyön

muodot edellyttävät myös sitoutumista auttamissuhteeseen. Tämä tarkoittaa usein huomattavaa ajan, energian sekä emotionaalisten ja psykologisten resurssien käyttöä autettavan hyväksi. Toisinaan toiminta voi edellyttää myös taloudellista panosta. (Snyder & Omoto, 1992; Clary & Snyder, 1991.)

Snyderin ja Omoton (1992) mukaan vapaaehtoistyössä tapahtuva auttaminen on erityinen prososiaalisen käyttäytymisen muoto. Prososiaalinen käyttäytyminen pitää sisällään laajan valikoiman ilmiöitä, kuten auttamisen, jakamisen ja uhrautumisen (Reykowski, 1982, 378). Reykowskin mukaan näiden ilmiöiden yhteisenä nimittäjänä voidaan kuitenkin pitää sitä, että yksilön käyttäytymisen tarkoitus on suojella, tukea tai parantaa ulkoista kohdetta. Tämä kohde voi olla esimerkiksi henkilö, ryhmä tai yhteiskunta. (Mts. 378.) Penner ym. (2005) erottavat prososiaalisen käyttäytymisen tutkimuksessa kolme tasoa, jotka ovat mikro-, meso- ja makrotaso. Mikrotaso keskittyy prososiaalisten taipumusten alkuperän tarkasteluun sekä näiden taipumusten yksilöllisten erojen syiden selvittämiseen. Mesotasolla puolestaan analysoidaan auttajaavunsaaja -kaksikon käyttäytymistä jossakin tilanteessa. Kolmannella, makrotasolla huomio kiinnittyy prososiaaliseen käyttäytymiseen, jota esiintyy ryhmien ja laajempien organisaatioiden kontekstissa, esimerkiksi juuri vapaaehtoistyössä. (Mt.)

2.2.1 Vapaaehtoistyön prosessimalli

Vapaaehtoistyön prosessimallissa (Omoto & Snyder, 1995; 2002; Snyder & Omoto, 1992) huomioidaan sekä vapaaehtoistyöhön johtavat tekijät että vapaaehtoistyön vaikutukset yksilöön, organisaatioon ja laajemmin yhteiskuntaan. Prosessimallissa vapaaehtoistyötä tarkastellaan pitkäkestoisena, jatkuvana ja arvokkaana auttamiskäyttäytymisenä. Malli on kehitetty alun perin tarkastelemaan vapaaehtoistyöntekijöitä, jotka työskentelevät aids-potilaiden kanssa. (Mt.)

Prosessimallissa jaotellaan kolme vapaaehtoistyön tasoa. Ensimmäisellä tasolla tarkastelun kohteena ovat vapaaehtoistyöhön johtavat tekijät, jolloin kysytään ketkä vapaaehtoistyöhön osallistuvat ja miksi he osallistuvat. Apuna syytekijöiden tarkastelussa käytetään funktionaalista lähestymistapaa, jonka mukaan yksilöt voivat käyttäytyä samalla tavoin eri psykologisista tarkoituspelistä johtuen. Persoonallisuus- ja sosiaalipsykologiassa funktionaalista lähestymistapaa on käytetty etenkin asenteiden tutkimisessa. Tunnetuimpia funktionaalisia typologioita ovat Katzin (1960) sekä Smithin, Brunerin ja Whiten (1956) mallit. Snyderin ja Omoton (1992) mukaan vapaaehtoistyöhön osallistumiseen vaikuttavat muun muassa vapaaehtoistyöntekijän aikaisemmat kokemukset, vallitsevat olosuhteet, henkilökohtaiset motiivit sekä sosiaaliset tarpeet. Prosessimallin käsitykset motiiveista ja tarpeista pohjautuvat Claryn ja Snyderin (1991) prososiaalisen käyttäytymisen funktionaaliseen analyysiin. Funktionaalisen analyysin mukaan vapaaehtoistyö tarjoaa erilaisia merkityksiä eri ihmisille. Voidaksemme ymmärtää miksi jotkut ihmiset auttavat toisia vapaaehtoisesti meidän on ymmärrettävä minkälaisia erityisiä merkityksiä auttaminen tarjoaa kullekin vapaaehtoiselle. (Mt.)

Snyder ja Omoto (1992) erottavat aids-vapaaehtoistyöntekijöiden keskuudessa neljä erilaista vapaaehtoistyön funktiota. Sosiaalinen funktio viittaa ystävien tai merkityksellisten ihmisten normatiiviseen vaikutukseen. Yksilö lähtee mukaan vapaaehtoistyöhön, koska hänen ystävänsäkin ovat mukana toiminnassa. Toiveena voi myös olla ystävien saaminen tai sosiaalisten siteiden vahvistaminen vapaaehtoistyön avulla. Toinen funktio liittyy yksilön arvoihin. Vapaaehtoistyö kuvastaa mahdollisesti arvoja, joiden taustalla on altruistinen toiminta yhteiskunnan hyväksi. Kolmas vapaaehtoistyön funktio on tietoon liittyvä. Vapaaehtoistyö voi esimerkiksi lisätä yksilön tietoa ja ymmärrystä aidsista sekä sen vaikutuksista ihmisiin. Neljänneksi funktioksi Snyder ja Omoto (1992) erottavat suojelevan funktion. Aids-potilaiden kanssa työskentely voi auttaa ihmisiä kohtaamaan omia henkilökohtaisia pelkojaan aidsia sekä yleisemminkin sairauksia ja kuolemaa kohtaan. (Mt.)

Prosessimallin toisella tasolla tarkastellaan vapaaehtoistyöntekijöiden kokemuksia tekemästään työstä (Snyder & Omoto, 1992). Näillä kokemuksilla on merkittävä vaikutus toiminnassa jatkamiseen. Omoto ja Snyder (1995) ovat havainneet erityisesti vapaaehtoistyöntekijän ja toimintaa organisoivan tahon välisen suhteen vaikuttavan vapaaehtoistyössä jatkamiseen. Tyytyväisyys organisaatioon, positiiviset tuntemukset vapaaehtoisena toimimisesta, organisaatioon sitoutuminen sekä vapaaehtoistyöntekijän kokemusten yhteensopivuus yksilön henkilökohtaisten sekä sosiaalisten motiivien kanssa vaikuttavat suoraan vapaaehtoistyössä jatkamiseen (mt.).

Prosessimallin kolmannella tasolla keskitytään vapaaehtoistyön seurauksiin, jolloin huomion kohteena ovat muutokset vapaaehtoistyöntekijöiden asenteissa, tietämyksessä ja käyttäytymisessä. Kolmannella tasolla huomioidaan myös mahdolliset muutokset vapaaehtoistyöntekijän sosiaalisessa verkostossa, vapaaehtoistyön organisaatioissa sekä laajemmin yhteiskunnassa. (Snyder & Omoto, 1992; Omoto & Snyder, 1995.) Omoton ja Snyderin (1995) mukaan monet vapaaehtoistyön organisaatiot odottavat vapaaehtoistyöntekijöiltään tiettyä ajallista sitoutumista vapaaehtoistyöhönsä sekä kiinnittävät huomiota siihen, kuinka kauan vapaaehtoistyöntekijät toimivat tehtävissään aktiivisina ja aikaansaavina. Näin ollen keskeinen vapaaehtoistyön seuraus on myös toiminnan kesto. Erityisen kiinnostavaa Omoton ja Snyderin (1995) mukaan on se, miten kesto liittyy edellisiin tasoihin: vapaaehtoistyöhön johtaviin tekijöihin sekä kokemuksiin.

Vapaaehtoistyön prosessimalli tarjoaa yleisen viitekehyksen, joka määrittää vapaaehtoistyön psykologisia ja käyttäytymiseen liittyviä erityispiirteitä jokaisella kolmella tasolla: sosiaalisella, organisatorisella ja yhteiskunnallisella (Omoto & Snyder, 1995). Vaikka aids-potilaiden kanssa työskentelevät muodostavat hyvin erityisen vapaaehtoistyöntekijöiden ryhmän, Snyder ja Omoto (1992) tarjoavat useita kehittämisehdotuksia eri vapaaehtoistyön muotoihin. Ensinnäkin, vapaaehtoistyön organisaa-

tioiden kannattaa kiinnittää erityistä huomiota vapaaehtoistyöntekijöiden rekrytointiin, sillä vapaaehtoistyö merkitsee eri asioita eri ihmisille. Toiseksi, funktionaalisen analyysin avulla voidaan ymmärtää miksi toiset vapaaehtoiset jatkavat toiminnassa ja miksi toiset keskeyttävät. Snyder ja Omoto (1992) kehottavat myös vapaaehtoistyön ohjelmissa huomioimaan tarkasti, että vapaaehtoistyöntekijöiden tarpeet ja motiivit sopivat yhteen toiminnassa saatujen kokemusten kanssa. Ihmisten, joiden psykologiset tarpeet toteutuvat vapaaehtoistyössä, jatkavat toiminnassa todennäköisemmin, kuin ne, joiden tarpeet ja kokemukset eivät kohtaa (mt.).

2.2.2 Vapaaehtoistyön rooli-identiteettimalli

Vapaaehtoistyön rooli-identiteettimalli (Callero, Howard & Piliavin, 1987; Charng, Piliavin & Callero, 1988; Grube & Piliavin, 2000; Lee, Piliavin & Call, 1999) on luonteeltaan sosiologisempi kuin edellä kuvattu prosessimalli, sillä siinä käytetään rooliteoriaa ja sosiaalista rakennetta selittämään vapaaehtoistyön luonnetta. Malli pohjautuu identiteetin teoriaan (Stryker, 1968; McCall & Simmons, 1966; Turner 1978), jonka juuret ovat symbolisessa interaktionismissa. Identiteetin teoriassa on keskeistä rooli-identiteetin käsite, jonka mukaan ihmisen minäkäsitys muodostuu lukuisista rooli-identiteeteistä, jotka ohjaavat yksilön käyttäytymistä. Callero ym. (1987) ehdottavat Meadin (1934) näkemystä roolin, yksilön ja yhteiskunnan erottamattomuudesta pitkäkestoisen auttamisen selittämisen teoreettiseksi taustaksi. Meadin (1934) mukaan yksilöt muodostavat käsityksen itsestään vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Gruben ja Piliavinin (2000) mukaan identiteettiteorian avulla on mahdollista ymmärtää sekä vapaaehtoistyöhön osallistumista että toiminnassa jatkamista organisatorisessa kontekstissa.

Rooli-identiteettimallin mukaan organisaatioon sitoutuminen lisääntyy, kun vapaaehtoinen jatkaa vapaaehtoistyössä. Lisääntynyt sitoutuminen

sekä vapaaehtoistyössä jatkaminen aiheuttavat muutoksia vapaaehtoistyöntekijän minäkäsityksessä. Vapaaehtoistyöntekijän roolista tulee osa henkilökohtaista identiteettiä. Näin muodostunut rooli-identiteetti ohjaa vapaaehtoistyöntekijän käyttäytymistä, sillä hän pyrkii yhdenmukaisuuteen käyttäytymisensä ja vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetin kanssa. Mallin mukaan vapaaehtoistyöntekijän tulevaisuutta voidaan parhaiten ennakoida hänen aikaisempien vapaaehtoistyön kokemustensa avulla. Aikaisempia kokemuksia ovat esimerkiksi vapaaehtoistyöhön käytetty aika sekä vapaaehtoistyöhön liittyviin tapaamisiin osallistuminen. (Grube & Piliavin, 2000.)

Vapaaehtoistyön prosessimalli ja - rooli-identiteettimalli limittyvät monessa suhteessa toisiinsa. Molemmat mallit esimerkiksi korostavat organisaatioon sitoutumisen tärkeyttä. Myös mallien vapaaehtoistyötä selittävät mekanismit täydentävät toinen toisiaan. (Penner & Finkelstein, 1998.) Eroja mallien välillä on löydettävissä niiden painotuksista. Prosessimalli korostaa vapaaehtoistyössä yksilön sisäisiä tekijöitä, kuten motiiveja. Rooli-identiteettimalli puolestaan painottuu sosiaalisten roolien tarkasteluun vapaaehtoistyössä. (Penner ym., 2005.) Pennerin ja Finkelsteinin (1998) mukaan sekä vapaaehtoistyöhön lähtemisen alkuperäisen syyn että pitkäkestoisen vapaaehtoistyön ymmärtämiseksi tarvitaan kuitenkin molempien mallien rakenteita. Seuraavaksi esiteltävä viitekehys onkin integroitu kahdesta edellisestä mallista.

2.2.3 Integroitu vapaaehtoistyön viitekehys

Penner (2002) sekä Penner, Midili ja Kegelmeyer (1997) yhdistävät kaksi perinteisesti erillistä vapaaehtoistyön viitekehystä, vapaaehtoistyön prosessimallin, jota nimitetään myös funktionaaliseksi lähestymistavaksi ja rooli-identiteettimallin yhdeksi käsitteelliseksi viitekehyyksi. Integroitu viitekehys soveltuu erityisesti pitkäkestoisen vapaaehtoistyön tarkasteluun (Penner, 2002). Integroidun näkemyksen mukaan

vapaaehtoistyöntekijän motiivit toimivat tärkeinä vapaaehtoistyöhön johtavina tekijöinä. Pitkäkestoisen vapaaehtoisen auttamistyön ymmärtämiseksi tarvitaan kuitenkin laajempaa, interaktionistista näkemystä, jossa ihmisten käyttäytymistä kuvaavat piirteet, kuten motiivit, persoonallisuuden piirteet, arvot ja uskomukset yhdistyvät organisatorisiin ominaisuuksiin ja käytäntöihin. (Penner, 2002; Penner ym. 1997.)

Integroitu viitekehys pitkäkestoisesta vapaaehtoistyöstä etenee aikajärjestyksessä ja erottaa kaksi tasoa vapaaehtoistyössä jatkamisessa. Tarkastelun kohteena ovat aluksi tekijät, jotka vaikuttavat yksilön päätökseen ryhtyä vapaaehtoistyöntekijäksi. Näistä kaksi ensimmäistä ovat tilannekohtaiset tekijät ja sosiaalinen paine. Tilannekohtaisia tekijöitä ovat muun muassa historialliset tapahtumat. Esimerkkinä historiallisesta tapahtumasta Penner (2002) mainitsee Yhdysvalloissa syyskuun 11. päivänä tapahtuneen terrori-iskun, joka lisäsi huomattavasti ihmisten osallistumista vapaaehtoistyöhön. Tilannekohtaisia tekijöitä voimakkaammin ihmisten päätöksiin ryhtyä vapaaehtoistyöntekijäksi vaikuttaa kuitenkin sosiaalinen paine. Penner (2002) viittaa sosiaalisella paineella yksilön subjektiivisiin havaintoihin siitä, mitä hänelle merkitykselliset toiset ajattelevat vapaaehtoistyöhön osallistumisesta sekä yksilön motivaatiota noudattaa näitä toisten mielipiteitä. Sosiaalinen paine voi olla luonteeltaan sekä suoraa että epäsuoraa. Grube ja Piliavin (2000) havaitsivat tutkimuksessaan, että mitä suurempi sosiaalinen paine on, sitä todennäköisemmin yksilö osallistuu vapaaehtoistyöhön. Penner (2002) kuitenkin huomauttaa, että sosiaalisen paineen kohteet eivät valikoidu sattumanvaraisesti, sillä toisia ihmisiä pyydetään vapaaehtoistyöntekijöiksi todennäköisemmin kuin toisia. Myöskään kaikki ihmiset eivät vastaa myöntävästi suoraan tai epäsuoraan paineeseen ryhtyä vapaaehtoistyöntekijäksi; toiset ovat suostuvaisempia kuin toiset. Näin ollen pitkäkestoisen vapaaehtoistyön malli erottelee täydentäviä suoria ja epäsuoria syitä, jotka vaikuttavat yksilön päätökseen ryhtyä vapaaehtoistyöntekijäksi. (Mt.)

Mallin mukaan ihmisten päätökseen lähteä mukaan vapaaehtoistyöhön vaikuttavat demografiset muuttujat, kolme ihmisten käyttäytymistä kuvaavaa muuttujaa sekä organisatorinen muuttuja. Demografisia muuttujia ovat muun muassa ikä, tulot ja koulutus. Ihmisten käyttäytymistä kuvaavia muuttujia puolestaan ovat henkilökohtaiset uskomukset ja arvot, prososiaalinen persoonallisuus sekä vapaaehtoistyöhön liittyvät motiivit. Käsitys motiiveista pohjautuu Claryn ym. (1992; 1998) muodostamaan vapaaehtoistyön funktioiden luetteloon. Organisatorisella muuttujalla tarkoitetaan organisaation käytäntöjä ja ominaisuuksia, joita ovat esimerkiksi organisaation maine, arvot ja toimintamuodot. Integroitu vapaaehtoistyön viitekehys olettaa ihmisten käyttäytymistä kuvaavien muuttujien vaikuttavan suoraan yksilön todennäköisyyteen tulla sosiaalisen paineen kohteeksi sekä yksilön päätökseen ryhtyä vapaaehtoistyöntekijäksi. Sen sijaan organisatoriset muuttujat vaikuttavat ainoastaan yksilön päätökseen osallistua vapaaehtoistyöhön. Mallin mukaan tietyt organisaatiot kiinnostavat käytäntöjensä ja ominaisuuksiensa vuoksi tietyn tyyppisiä ihmisiä. (Penner, 2002; Penner ym., 1997.)

Kaikki edellä kuvatut muuttujat vaikuttavat yhdessä päätökseen ryhtyä vapaaehtoistyöntekijäksi. Integroidun näkemyksen perusoletuksena on, että eri muuttujat ovat vastavuoroisissa suhteissa toisiinsa ja vaikuttavat eri tavoin sekä suorasti että epäsuorasti eri yksilöihin.

Kun päätös vapaaehtoistyöntekijäksi ryhtymisestä on tehty, vapaaehtoistyöntekijä siirtyy integroidun mallin mukaan vapaaehtoistyön ensimmäiselle tasolle (Penner, 2002; Penner ym., 1997). Pennerin (2002) mukaan ensimmäinen taso sisältää vapaaehtoistyöhön käytetyn ajan ja ponnistelut vapaaehtoistyön alkuaikoina. Ensimmäiseltä tasolta vapaaehtoistyöntekijä siirtyy kohti vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteettiä. Integroidun mallin näkemys rooli-identiteetistä pohjautuu Gruben ja Piliavinin (2000; ks. edellinen luku) käsitykseen, jonka mukaan yksilön jatkaessa vapaaehtoistyössä tulee vapaaehtoistyöntekijän roolista osa hänen henkilökohtaista identiteettiään. Integroidun mallin

mukaan positiiviset kokemukset toiminnasta vapaaehtoistyön ensimmäisellä tasolla johtavat vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetin kehittymiseen. Kehittynyt vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetti kuvastaa mallin toista tasoa. (Penner, 2002.) Mitä enemmän yksilö on mukana vapaaehtoistyössä, sitä vahvemaksi hänen identiteettinsä muodostuu ja tästä identiteetistä tulee hänen tulevaisuuden vapaaehtoistyön selittäjä (Penner, 2002; Penner ym., 1997). Vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetin vahvistuessa ihmisten käyttäytymistä kuvaavien sekä organisatoristen muuttujien vaikutukset vähenevät vapaaehtoistyön selittämisessä. Näin ollen pitkäkestoista vapaaehtoistyötä voidaan parhaiten ja suoraan selittää yksilöiden havainnoilla itsestään sekä rooleilla, joissa he toimivat, eli toisin sanoen heidän rooli-identiteettinsä avulla. (Penner, 2002.)

Finkelstein, Penner ja Brannick (2005) hyödynsivät integroitua vapaaehtoistyön viitekehystä tutkiessaan saattokodin vapaaehtoistyöntekijöitä. Heidän tutkimuksensa tulosten mukaan integroidun mallin avulla voidaan ennakoida vapaaehtoistyöhön käytettyä aikaa sekä vapaaehtoistyön kestoa (mt.). Myös Finkelstein ja Brannick (2007) havaitsivat, että parhaiten pitkäkestoista vapaaehtoistyötä voidaan ymmärtää yhdistämällä funktionaalisen lähestymistavan ja rooli-identiteettimallin näkökulmat.

3 VAPAAEHTOISTYÖHÖN SITOUTUMINEN

Vapaaehtoistyöhön sitoutumista² voidaan tutkia useista eri näkökulmista. Vapaaehtoistyöntekijöiden jatkaminen tehtävässään on yksi syy, minkä vuoksi vapaaehtoistyöhön sitoutumista on alettu tutkia (Wilson 2000). Snyder ja Omoto (1992) korostavat ensinnäkin sitä, kuinka vaikeaa vapaaehtoistyöntekijöitä on rekrytoida tehtäviin ja toiseksi sitä, että usein vielä rekrytointia vaikeampaa on taata vapaaehtoistyöntekijöiden jatkaminen toiminnassaan.

3.1 Sitoutumisen määrittelyä

Sitoutuminen käsitteenä ei ole kovin yksiselitteisesti määriteltävissä. Eri tieteenalojen edustajat painottavat sitoutumisessa hieman eri aspekteja. Käsitteen määrittelyn hankaluudesta ja lähestymistapojen vaihtelevuudesta huolimatta Jokivuoren (2002, 17) mukaan sitoutumista pidetään tavallisesti sosiaalipsykologisenä ilmiönä, jossa korostuu ihmisen ja organisaation välinen suhde tai side. Organisaatio voi olla esimerkiksi yritys, ammattiliitto tai vapaaehtoisjärjestö (mts. 17).

O'Reilly ja Chatman (1986) määrittelevät sitoutumisen psykologiseksi siteeksi, jonka luonne ja perusta vaihtelevat. Heidän mukaansa side voi perustua mukautumiseen, samaistumiseen tai sisäistämiseen. Mukautuminen (*compliance*) voidaan luokitella alimmantasoiseksi sitoutumiseksi, jolloin henkilön käyttäytyminen toisia tai organisaatiota kohtaan on suopeata ja toivottua joidenkin etujen vuoksi. Samaistuminen (*identification*) puolestaan edellyttää organisaation arvojen hyväksymistä ja kunnioittamista, ei kuitenkaan välttämättä niiden omaksumista. Henkilö voi tuntea ylpeyttä kuuluessaan tiettyyn

2 Englanninkielisissä tutkimuksissa käytetään sekä käsitettä *commitment* että *attachment* viitattaessa vapaaehtoistyöhön sitoutumiseen (ks. esim. Wilson, 2000; Wilson & Musick, 1999).

ryhmään. Sisäistämisestä (*internalization*) on kyse silloin, kun organisaation toimintaan panostaminen perustuu yksilön arvojen, asenteiden ja tavoitteiden yhdensuuntaisuuteen organisaation arvojen ja tavoitteiden kanssa. (Mt.) O'Reillyn ja Chatmanin (1986) mukaan sitoutuminen on edellä kuvattujen kolmen komponentin: mukautumisen, samaistumisen sekä sisäistämisen yhdistelmä. Yksilöt eroavat toisistaan suhteen, mikä komponenteista on olennaisin (Keskinen, 2005, 26). Jokivuori (2002, 18) huomauttaa, että samaistuminen ja sitoutuminen tulevat käsitteinä lähelle toisiaan ja sisältävät samoja elementtejä. Samaistuminen sisältää kuitenkin enemmän tunteenomaista yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä, kun taas sitoutumisessa on kyse suhtautumistavasta ja asenteesta. Keskinen (2005, 28) esittääkin sitoutumisen olevan ensisijaisesti vastuullista asennoitumista.

3.2 Vapaaehtoistyöhön sitoutumista käsittelevä aiempi tutkimus

Valtaosassa aiemmissa vapaaehtoistyöhön sitoutumista käsittelevissä tutkimuksissa sitoutuminen on määritelty toiminnan kestona ja/tai vapaaehtoistyöhön käytettynä aikana. Vapaaehtoistyöntekijöiden luonteenpiirteiden vaikutusta toiminnan kestoon on tutkittu muun muassa empatian avulla. Davisin ym. (1999) tutkimuksissa empatia nähtiin persoonallisuuden piirteenä ja yksilön empaattisuudella todettiin olevan vaikutusta siihen, millaisissa tilanteissa ihminen viihtyy vapaaehtoistyön kannalta. Empaattinen ihminen sopii vapaaehtoistyöhön, joka vaatii emotionaalista sitoutumista. Lastensuojelun tukihenkilötoiminnan voidaan katsoa edellyttävän tällaista emotionaalista sitoutumista. Davisin ym. (1999) tutkimusten tulosten mukaan vapaaehtoistyön keston kannalta on tärkeää, että vapaaehtoistyöntekijälle löytyy juuri sopiva vapaaehtoistyön muoto.

Omoto ja Snyder (1995) ovat tarkastelleet vapaaehtoistyöntekijöitä, jotka toimivat aids-potilaiden kanssa. Heidän tutkimuksessaan vapaaehtoistyöntekijöiden sosiaalinen tuki oli negatiivisessa yhteydessä toiminnan kestoon. Vapaaehtoistyöntekijät, jotka kokivat saavansa sosiaalista tukea vapaaehtoistyön ulkopuolelta, lopettivat toiminnan helpommin, kuin ne vapaaehtoiset, joilta vastaava sosiaalinen tuki puuttui. (Mt.) Yeung (1999) on puolestaan havainnut henkilön ennako-oletusten vaikuttavan toiminnan kestoon. Ne vapaaehtoiset, joiden odotukset toiminnasta ovat väljiä, jatkavat toimintaa todennäköisemmin kuin henkilöt, joilla on tarkat odotukset toiminnasta (mts. 78–79).

Psykologisten ja sosiaalis-rakenteellisten tekijöiden vaikutuksia vapaaehtoistyöhön sitoutumiseen ovat tutkineet Matsuba, Hart ja Atkins (2007). Heidän tutkimuksessaan sitoutuminen tarkoitti toimintaan käytettyä aikaa eli sitä, kuinka monta tuntia viikossa henkilö osallistui vapaaehtoistyöhön. Matsuba ym. ovat muodostaneet vapaaehtoistyöhön sitoutumisesta käsitteellisen mallin, jonka mukaan sitoutumiseen vaikuttavat yksilön persoonallisuus, identiteetti, arvot, demografiset ominaisuudet sekä sosiaaliset suhteet. Matsuba ym. ovat osoittaneet auttamisidentiteetin ja sosiaalisten mahdollisuuksien edistävän vapaaehtoistyöhön sitoutumista. Myös vapaaehtoistyöntekijöiden ikä ja koulutus lisäsivät sitoutumista heidän tutkimuksessaan. (Mt.)

Chacón, Vecina ja Dávila (2007) ovat osoittaneet yksilön aikomusten ennakoivan parhaiten vapaaehtoistyöhön sitoutumista. Heidän tutkimuksensa kohteena olivat sosiaalisissa järjestöissä toimivat vapaaehtoiset. Poiketen aikaisemmista tutkimuksista (esim. Clary ym., 1998; Penner & Finkelstein, 1998) Chacónin ym. (2007) mukaan tyytyväisyys vapaaehtoistyöhön ei vaikuta suoraan vapaaehtoistyön kestoon, mutta tyytyväisyydellä on vaikutusta aikomukseen pysyä toiminnassa mukana.

Vapaaehtoistyöntekijän sitoutumisen kohteen tarkastelu tulee esille Lahtisen (2003) tutkimuksessa. Hän on tutkinut Suomen

Mielenterveysseuran vapaaehtoistyöntekijöiden sitoutumista haastatellaan yhdessä mielenterveyspotilaan tukihenkilöä. Lahtisen (2003, 26–27) mukaan vapaaehtoistyöntekijä voi sitoutua ensinnäkin vapaaehtoistyötä tekevien ryhmään, jolloin halutaan olla uskollisia toisille ryhmäläisille. Toiseksi vapaaehtoinen voi sitoutua asiakkaaseen tai potilaaseen, jolloin halu palvella asiakasta on suurempi kuin halu palvella organisaatiota. Kolmanneksi vapaaehtoinen voi sitoutua johonkin suureen ideologiaan, jolloin taustalla ovat ihanteet ja arvot. Neljäs sitoutumisen muoto Lahtisen mukaan on organisaatioon sitoutuminen, jolloin pyritään hallitsemaan organisaation toimintaperiaatteet ja nimenomaan kuuluminen kyseiseen organisaatioon on tärkeää. (Mts. 26–27.)

Organisaatioon sitoutumisen käsitettä on myös käyttänyt Vartiainen (2001), jonka tutkimus kohdistui Rikosuhripäivystyksen vapaaehtoistyöntekijöihin ja heidän käsityksiinsä sitoutumisesta. Vartiaisen tutkimuksen mukaan vapaaehtoistyöntekijän sitoutuminen auttamistyöhön tarkoittaa sitä, että tekee sen mitä on luvannut ja tekee sen mahdollisimman hyvin (mt.). Organisaatioon sitoutumiseen vapaaehtoistyön kontekstissa perehdytään tarkemmin seuraavassa luvussa.

3.3 Organisaatioon sitoutuminen vapaaehtoistyössä

Vapaaehtoistyötä organisoivat yleensä järjestöt tai yhteisöt. Tämän vuoksi organisatoristen tekijöiden huomioiminen on olennaista vapaaehtoistyön tutkimuksessa. (Chacón ym., 2007; Dailey, 1986; Penner, 2002; 2004.) Wilsonin (2000) mukaan vapaaehtoistyön tutkimuksissa on vielä paljon opittavaa ja hyödynnettävää organisatorisen käyttäytymisen tutkimusalueelta. Dailey (1986) puolestaan esittää, ettei organisaatioon sitoutumisen käsite ole ollut vapaaehtoistyön tutkijoiden keskuudessa kovin suosittu sen tarpeellisuudesta huolimatta. Hänen mukaansa tutkimuksissa on enemmänkin kuvattu ”hyvän” vapaaehtoistyöntekijän ominaisuuksia kuin mitattu organisatorisen käyttäytymi-

sen piirteitä (mt.). Joitakin tutkimuksia on kuitenkin tehty, joissa on hyödynnetty organisaatiopsykologian käsitteitä, kuten organisaatioon sitoutumista, vapaaehtoistyön kontekstissa.

3.3.1 Organisaatioon sitoutumisen käsite

Organisaatioon sitoutuminen on keskeinen organisaatiopsykologian tutkimuskohde, sillä se nähdään tärkeänä työntekijöiden tyytyväisyyteen ja tehokkuuteen vaikuttavana tekijänä. Organisaatioon sitoutumisella tarkoitetaan tiettyyn organisaatioon samaistumista ja osallistumista. Organisaatioon sitoutunut henkilö hyväksyy organisaation tavoitteet ja arvot sekä on valmis ponnistelemaan organisaation jäsenenä. (Esim. Mathieu & Zajac, 1990; Meyer & Allen, 1997; O'Reilly & Chatman, 1986.)

Organisaatioon sitoutumisen käsitettä on määritelty ja mitattu useilla eri tavoilla (Morrow, 1983). Käsitteen moniulotteisuutta korostaa myös sitoutumisen kohteen vaihtelu. Reichersin (1985; 1986) mukaan työntekijä voi sitoutua organisaation sijaan esimerkiksi työryhmään, uransa kehittämiseen tai ammattiyhdistykseen. Yksilö voi olla useaan kohteeseen samanaikaisesti sitoutunut ja nämä kohteet voivat olla keskenään ristiriitaisia (mt.).

Tässä tutkimuksessa yhdyin Allenin ja Meyerin (1990; Meyer & Allen, 1997) näkemykseen organisaatioon sitoutumisesta. He tarkastelevat organisaatioon sitoutumista psykologisena rakenteena, joka on irrallinen yksilön käyttäytymisaikeista. Allen ja Meyer (1990; Meyer & Allen, 1997, 23–25) erottavat kolme organisaatioon sitoutumisen komponenttia, jotka ovat affektiivinen, normatiivinen ja jatkuva sitoutuminen. Affektiivinen eli tunneperäinen sitoutuminen kuvastaa työntekijän emotionaalista kiinnittymistä organisaatioon. Työntekijä samaistuu organisaatioon hyväksyen sen arvot ja tavoitteet. Tunneperäiselle sitoutumiselle on keskeistä halukkuus ponnistella organisaation hyväksi. (Mt.)

Normatiivinen sitoutuminen tarkoittaa velvollisuudentunnetta, jonka vuoksi työntekijä jatkaa organisaation palveluksessa. Normatiivisesti sitoutunut työntekijä saattaa esimerkiksi kokea, että on hänen moraalisensa vastaista lähteä organisaatiosta. Hän kunnioittaa organisaation tarkoitusta. (Allen & Meyer, 1990; Meyer & Allen, 1997.)

Jatkuvassa, josta käytetään myös nimitystä instrumentaalinen, organisaatioon sitoutumisessa työ koetaan vaihtosuhteena. Sitoutumisessa korostuvat mahdolliset menetykset, jotka aiheutuvat työntekijälle hänen poistuessaan organisaation palveluksesta. Kyseessä ovat konkreettiset edut, kuten palkka ja eläkemaksut. (Mt.)

Allenin ja Meyerin (1990; Meyer & Allen, 1997) kolmi-komponenttimallia on käytetty laajasti palkkatyön tutkimuksissa (ks. esim. Meyer, Stanley, Herscovitch & Topolnytsky, 2002). Tutkimusten mukaan affektiivinen sitoutuminen vaikuttaa vahvimmin työntekijöiden osallistumiseen ja työsuorituksiin. Jatkuva organisaatioon sitoutuminen puolestaan sitoo työntekijöitä organisaatioon, mutta se nähdään usein negatiivisena työhön liittyvissä käyttäytymisen muodoissa sen laskelmoivan luonteen vuoksi. Normatiivisella sitoutumisella on osoitettu olevan pienempi vaikutus työntekijöiden käyttäytymiseen kuin affektiivisellä. Tämän vuoksi sitä pidetään usein suhteellisen vähämerkityksisenä. (Meyer & Allen, 1997, 25; Meyer ym., 2002.)

3.3.2 Ylpeys ja kunnioitus vapaaehtoistyöntekijöiden organisaatioon sitoutumisessa

Organisaatioon sitoutumisen käsitettä on käytetty vapaaehtoistyön tutkimuksissa (esim. Boezeman & Ellemers, 2007; Boezeman & Ellemers, 2008; Stephens, Dawley & Stephens, 2004). Tutkimuksissa on hyödynnetty edellä kuvattua Allenin ja Meyerin (1990; Meyer & Allen, 1997) kolmi-komponentti-mallia. Palkkatyön tutkimuksista poiketen

vapaaehtoistyön tutkimuksissa ei ole nähty tarpeellisena huomioida jatkuvan organisaatioon sitoutumisen komponenttia, sillä siinä tarkastellaan yksilön ja organisaation välisiä instrumentaalisia siteitä, joita ei vapaaehtoistyön kontekstissa esiinny (Boezeman & Ellemers, 2007; 2008; Stephens ym., 2004). Boezemanin ja Ellemersin (2007) mukaan organisaatioon sitoutumisen eri muodot toimivat eri tavoin vapaaehtoistyössä kuin palkkatyön yhteydessä.

Boezeman ja Ellemers (2007; 2008) esittävät vapaaehtoistyöntekijöiden kokeman ylpeyden ja kunnioituksen edistävän vapaaehtoistyöhön sitoutumista. He hyödyntävät tutkimuksissaan Allenin ja Meyerin (1990; Meyer & Allen, 1997) kolmi-komponentti-mallin lisäksi Tylerin ja Bladerin (2000, 143–178) sosiaalisen identiteetin mallia organisaation yhteistyöstä. Tylerin ja Bladerin malli pohjautuu Tajfelin ja Turnerin (1979) sosiaalisen identiteetin teoriaan (SIT), jonka perusoletuksena on, että yksilö määrittelee itsensä ryhmäjäsenyyksiensä perusteella. Yksilö omaksuu ne ryhmän tai organisaation piirteet, jotka ovat merkityksellisiä hänelle itselleen. Tätä kutsutaan sosiaalisesti samaistumiseksi (*social identification*). (Tajfel & Turner, 1979.) Tylerin ja Bladerin (2000, 149–150) mukaan sosiaalisen samaistumisen prosessi liittyy yksilön organisaatioon. Tämä yhteys saa yksilön tekemään yhteistyötä organisaation kanssa. Samaistuessaan organisaatioon yksilö kiinnittyy siihen myös psykologisesti. (Mts.) Tyler ja Blader esittävät, että yksilön positiivista sosiaalista identiteettiä organisaatiota kohtaan määrittävät organisaation hänelle tuottama ylpeyden sekä häntä kohtaan osoitettu kunnioituksen tunne (mts. 150–152).

Tylerin ja Bladerin (2002) mukaan ylpeys ja kunnioitus voidaan määrittellä sekä suhteessa toisiinsa että itsenäisesti. Boezeman ja Ellemers (2007; 2008) määrittävät ja mittaavat ylpeyden ja kunnioituksen tutkimuksissaan itsenäisesti. Ylpeydellä tarkoitetaan, että yksilö on osa arvostettua organisaatiota. Organisaation arvostukseen vaikuttaa, kuinka hyvin se pystyy auttamaan yhteiskuntaa ja sen jäseniä (Boezeman &

Ellemers, 2008). Kunnioituksella puolestaan viitataan siihen, että yksilö on organisaation jäsenenä hyväksytty ja arvostettu (esim. Tyler & Blader, 2000). Vapaaehtoistyöntekijän kokemaan hyväksyntään ja arvostukseen vaikuttaa, kuinka heitä tuetaan ja heidän hyvinvoinnistaan huolehditaan organisaation taholta (Boezeman & Ellemers, 2008). Boezeman ja Ellemers (2007; 2008) hyödyntävät tutkimuksissaan Claryn (1987) sosiaalisen tuen jakoa emotionaaliseen - ja tehtäväorientoituneeseen tukeen. Emotionaalinen tuki tarkoittaa vapaaehtoistyötä organisoivan tahon osoittamaa kiitosta ja kunnioitusta esimerkiksi vapaaehtoistyöntekijän antamasta ajasta sekä aikaansaannoksista. Tehtäväorientoitunut tuki puolestaan viittaa konkreettisempiin tuen muotoihin, jotka helpottavat vapaaehtoistyöntekijää hänen tehtävissään. (Mt.)

Boezeman ja Ellemers (2007; 2008) ovat osoittaneet tutkimuksissaan, että ylpeys ja kunnioitus vaikuttavat suoraan ja positiivisesti vapaaehtoistyöntekijöiden organisaatioon sitoutumiseen. Tutkimuksiin osallistujat tekivät vapaaehtoista varainhankintatyötä organisaatioissa, joissa pyritään löytämään parannuskeinot syöpään ja diabetekseen (mt.).

3.4 Vapaaehtoistyöntekijän motiivit

Vapaaehtoistyöntekijän motiivit ovat tärkeä vapaaehtoistyön tutkimusalue. Yeungin (2005a, 83) mukaan yksilön motivaatio on keskeistä vapaaehtoistyön toteutumisen ja jatkuvuuden kannalta. Motiivit liittyvät näin ollen olennaisesti vapaaehtoistyöhön sitoutumiseen. Myös Lahtinen (2003, 26) liittää motiivit ja sitoutumisen toisiinsa. Lahtisen mukaan sitoutuminen ei ole lähtökohtainen motiivi. Vapaaehtoistyöntekijä ei voi olla sitoutunut, ennen kuin hän on ollut toiminnassa mukana. Toiminnan myötä sitoutuminen tulee kuitenkin tärkeäksi. (Mts. 26.)

Vapaaehtoistyöstä tehty motiivitutkimus on suurelta osin luonteeltaan määrällistä (esim. Clary & Snyder, 1991; Clary ym., 1998; Omoto &

Snyder, 1995; Nylund, 2000). Mielenkiintoisia näkökulmia vapaaehtoistyön motivaatioon tuovat laadullisella tutkimusotteella Yeung (1999; 2004; 2005a; 2005b), Lähteenmaa (1998) sekä Sorri (1998). Yeung (1999) on teemahaastattelujen avulla tarkastellut Pelastusarmeijan vapaaehtoistyöntekijöiden motiiveja ja muodostanut niistä neljä vapaaehtoistyöhön lähtemisen orientaatiota. Orientaatiot ovat: tekemisen kaipuu, auttaminen, kokeilunhalu ja ryhmän kaipuu. Näistä tekemisen kaipuu ja auttamisen halu olivat yleisimpiä. Yeung on tarkastellut motiiveja toiminnan hierarkkisina syinä, jotka vaihtelevat ulkoisista sisäisiin. Neljästä orientaatiosta tekemisen kaipuu voidaan nähdä ulkoisesti orientoituneena toimintana ja kolme muuta varsin sisäisinä. (Mts. 78.)

Vapaaehtoistyön motivaation timanttimalissa Yeung (2005b) pyrkii ymmärtämään vapaaehtoistoimijoiden motivaatiota kokemuksen ja toiminnan yksilöllisistä merkityksistä käsin. Fenomenologisella lähestymistavalla rakennettu malli selittää motivaatiota neljällä ulottuvuudella, jotka ovat: saaminen–antaminen, jatkuvuus–uuden etsintä, etäisyys–läheisyys sekä pohdinta–toiminta. Timanttimali on informatiivinen kahdella tasolla. Ensinnäkin, motivaatioelementtien tasolla se kattaa suuren joukon yksilöllisiä kuvauksia ja kokemuksia. Yeung on löytänyt aineistostaan 767 motivaation elementtiä, jotka hän sijoittaa kahdeksankulmaiseen malliin, ja jotka jakautuvat edelleen mainituille neljälle ulottuvuudelle. Toiseksi neljä ulottuvuutta yhdessä muodostavat jaetun metaulottuvuuden: itseä kohti–itsestä poispäin. Vapaaehtoistoiminnan ulospäin suuntautuneisuutta, itsestä poispäin suuntautuneisuutta kuvaavat: toiminta, läheisyys, uuden etsintä ja antaminen. Vastaavasti motivaation toiset neljä ääripäätä: saaminen, jatkuvuus, etäisyys ja pohdinta osoittavat vapaaehtoistoimijan itseensä suuntautuneisuutta. Tämä metaulottuvuus osaltaan osoittaa, että neljä ulottuvuutta ovat keskenään sisäkkäisiä ja vuorovaikutteisia. Timanttimali havainnollistaa mielenkiintoisella tavalla vapaaehtoisten motivaation dynaamisuuden ja moninaisuuden. Yksilöiden motiivit saattavat vaikuttaa jopa keskenään ristiriitaisilta eri ulottuvuuksien ääripäihin sijoituessaan. (Mt.)

Lähteenmaa (1998) on tarkastellut nuorten vapaaehtoistyöntekijöiden motiiveja Walkers-yökahvilassa. Tutkimuksen nuorten keskeisimmäksi motiiviksi nousi vapaaehtoistyöstä saadut ”hyvät fiilikset”, joita Lähteenmaa kuvaa termillä hedonistinen altruismi. Hedonistisessa altruismissa yhdistyvät oman nautinnon tavoittelu ja toisten hyväksi toimiminen. (Mts. 149–152.) Lähteenmaan kanssa samansuuntaisia tutkimustuloksia on saavuttanut Rehberg (2005), jonka tutkimuksessa yhdistyvät laadullinen ja määrällinen tutkimusote. Rehbergin tutkimusjoukkona olivat nuoret sveitsiläiset vapaaehtoistyöntekijät. Hänen tutkimuksensa vapaaehtoisista vain 11 prosenttia (n=118) ilmoitti puhtaasti altruismin ainoaksi motiivikseen vapaaehtoistyölle. Valtaosan tutkimukseen osallistuneiden nuorten motiiveissa yhdistyivät toisten hyväksi toimiminen ja itselle saatu hyöty. Rehberg (2005) nimittää näitä nuoria vapaaehtoistyöntekijöitä ”altruistisiksi individualisteiksi”.

Sorriin (1998) tutkimuksen kohteena olivat kirkon palvelevan puhelimen päivystäjät. Tutkimuksen aineiston muodostivat päivystäjien kirjoittamat omakohtaiset kertomukset aiheesta ”Päivystäjän polku”. Näkökulma vapaaehtoistyöhön oli elämäkerrallinen; tutkimuksessa pyrittiin huomioimaan vapaaehtoistyön liittymäkohdat päivystäjien elämäkokemuksiin (mts. 21–22). Vapaaehtoistyön motiiveista yleisimmiksi muodostuivat henkilökohtaiset taipumukset ja omista vaikeuksista selviytyminen (mts. 76–77).

4 LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖTOIMINTA VAPAAEHTOISTYÖN MUOTONA

4.1 Tukihenkilötoiminta

Tukihenkilötoiminta on perinteinen ja laajasti käytetty vapaaehtoistyön muoto. Tukihenkilönä voi toimia esimerkiksi vanhukselle, mielenterveyskuntoutujalle, vammaiselle, maahanmuuttajalle, lapselle tai nuorelle. Tukihenkilötoimintaa organisoivat sosiaali- ja terveysalan järjestöt ja kunnat. Tukihenkilötoiminnan pioneereina Suomessa ovat toimineet Suomen Punainen Risti sekä Suomen Mielenterveysseura. SPR ryhtyi kokeilemaan ystävätoimintaa 1950-luvun alussa. SPR:n ystävätoiminta pitää tänä päivänä sisällään myös tukihenkilönä toimimisen (SPR, 2008.) Suomen Mielenterveysseura puolestaan käynnisti tukihenkilötoiminnan 1980-luvulla (Porkka & Salmenjaakko, 2006, 5).

Tukihenkilötoiminnan tarkoituksena on vaikuttaa kohentavasti vaikeuksissa olevan elämäntilanteeseen. Tukihenkilön tehtävänä on auttaa ihmisiä, joiden luonnolliset sosiaaliset verkostot ovat hajonneet tai niissä on puutteita. Tukihenkilö ryhtyy yhdessä tuettavan kanssa rakentamaan ja vahvistamaan näitä verkostoja. (Harju, Niemelä, Ripatti, Siivonen & Särkelä, 2001, 56; Lehtinen 1994, 14.) Tukihenkilötoiminnalla pyritään myös helpottamaan tuettavan luonnollisten auttajien painetta näiden paljon tukea tarvitsevien ihmisten rinnalla (Lehtinen 1994, 14).

Lehtisen (1994, 13–14) mukaan tukihenkilötoiminta eroaa muista vapaaehtoistyön muodoista kahdella merkittävällä tavalla. Ensinnäkin, se on yksilöllisempää kuin muu vapaaehtoinen auttamistoiminta; siinä koetaan jokaisen omat sairastumisen, vammautumisen tai kriisiy-

tymisen tuntemukset henkilökohtaisina uhkina tai haasteina. Toiseksi, tukihenkilötoimintaa leimaa muuta vapaaehtoistoimintaa enemmän arkielämä ja sitoutuminen. Monet henkilökohtaiset kokemukset ovat arkielämää, eikä niitä voi ongelmitta siirtää ammattityöntekijän vastaanotolle. Nämä kokemukset on usein käsiteltävä tässä ja nyt, siinä ajassa ja paikassa, missä ne syntyvät. (Mts.)

Tukihenkilötoiminta perustuu sosiaaliseen tukemiseen, jolla viitataan kommunikaation avulla tapahtuvaan vuorovaikutukseen (Lehtinen, 1994, 38). Lehtinen kuitenkin huomauttaa, että riippuen sekä tuettavan että tukihenkilön persoonasta, tukisuhde voi perustua keskustelun lisäksi tai sen sijaan yhdessä tekemiseen (mts.). Tukihenkilötoiminta ei kuitenkaan ole hoitoa, terapiaa tai kotipalvelua. Sen tulee toteutua tukea tarvitsevan ja tukea antavan ehdoilla, jolloin lähtökohtana on vapaaehtoinen ja tasavertainen kumppanuus. (Mts. 13–15.)

Tukihenkilötoimintaan kuuluu olennaisesti tavoitteellisuus. Tukisuhteen osapuolet sopivat yhdessä mihin asiaan tukisuhteen avulla haetaan muutosta ja minkälaisin keinoin. Tukisuhde on aina myös ajallisesti rajattu. Se päättyy viimeistään silloin, kun asetettu tavoite on saavutettu. (Mts. 13–15.)

Tukihenkilö toimii tuettavan lisäksi tiiviissä yhteistyössä ammattilaisen kanssa (Harju ym., 2001, 57; Lehtinen, 1997, 53). Ammattityöntekijät, työskentelevät he kunnissa tai järjestöissä, vastaavat tukihenkilöiden rekrytoinnista, koulutuksesta ja ohjauksesta. Ammattilaiset huolehtivat myös tukihenkilötoiminnan jatkuvuudesta sekä auttavat tukihenkilöitä käsittelemään vaikeita asioita ja tunteita, joita tukihenkilötoimintaan liittyy. (Lehtinen, 1994, 75–76; Lehtinen, 1997, 53.) Harju ym. (2001, 57) nimittävät ammattityöntekijöiden tärkeimmäksi tehtäväksi tiedon välittämisen tukihenkilötoiminnasta ja tukihenkilöistä autettaville, jotta tukea tarvitsevat osaisivat pyytää sitä. Sosiaali- ja terveysjärjestöissä toteutettiin vuosina 1992–1995 Pois sivuraiteelta –tukihenkilöprojekti, joka osoitti, että tukihenkilötoimintaa tulisi kehittää ja toteuttaa aktiivi-

visesti. Projektissa oli mukana 19 järjestöä. (Lehtinen, 1994, 75–76.) Harju ym. (2001, 57) toteavatkin tukihenkilötoiminnan olevan monien järjestöjen tärkein yksilöille tai ryhmille suunnattu vapaaehtoistyön muoto.

4.2 Lastensuojelun tukihenkilötoiminta

Lastensuojelun tukihenkilötoiminta on vapaaehtoistyötä, jonka pyrkimyksenä on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia. Toiminta perustuu lastensuojelulakiin, jonka mukaan lapselle tai nuorelle on tarvittaessa järjestettävä tukihenkilö tai tukiperhe (Lastensuojelulaki, 2007). Tuettavat lapset ovat lastensuojelun asiakkaina olevia lapsia ja nuoria.

Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta eroavat toistaan siinä, että tukihenkilötoiminnassa tuettava lapsi tai nuori tapaa tukihenkilöä esimerkiksi yhteisen tekemisen merkeissä. Tukiperhetoiminnassa puolestaan tuettava lapsi vierailee tukiperheessä ja osallistuu perheen arkeen esimerkiksi yhden viikonlopun kuukaudessa. (Korhonen, 2005, 11.)

Lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa on kyse konkreettisesta lapselle tai nuorelle annettavasta tuesta, välittämisestä ja vastuunkannosta (Korhonen, 2005, 7, 9). Toiminta täydentää lastensuojelussa toimivien ammattityöntekijöiden työtä (Lastensuojelun käsikirja, 2008). Lapsi tai nuori voi saada itselleen tukihenkilön, jos sosiaalityöntekijä katsoo, ettei lapsen tai nuoren elämässä ole riittävästi aikuisen tukea ja läsnäoloa. Syinä ovat usein vanhempien vaikea elämäntilanne, lapsen omat vaikeudet esimerkiksi koulukäynnissä tai kaverisuhteissa tai heikko sosiaalinen verkosto. Tuettavat ovat yleensä kouluikäisiä lapsia tai itsenäistä elämää aloittelevia nuoria. (Korhonen, 2005, 9.)

Lastensuojelun tukihenkilötoiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa. Tukisuhde perustuu vapaaehtoisuuteen, joten kenenkään ei tarvitse vastentahtoisesti ottaa tukihenkilöä. Tukisuhde perustuu

lapsen tai nuoren sekä hänen vanhempiansa, tukihenkilön ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän yhteiseen sopimukseen. Osapuolet sopivat yhdessä tukisuhteen sisällöstä ja tavoitteista. Sosiaalityöntekijä seuraa tukisuhteen kulkua sekä ohjaa tukihenkilöä suhteen aikana. (Korhonen 2005, 9–10, 20.) Tukihenkilö on vaitiolovelvollinen (Lastensuojelun käsikirja, 2008). Hän ei saa kertoa tuettavan ja hänen perheensä asioista ulkopuolisille (Korhonen, 2005, 14).

Tukihenkilöksi voi ryhtyä 18-vuotta täyttänyt, luotettava aikuinen, jonka oma elämä on kunnossa. Tukihenkilö sitoutuu olemaan turvallisena aikuisena lapsen elämässä sovitun ajan. Tukihenkilöksi ryhtyvältä toivotaan sitoutumista yleensä vähintään vuoden ajaksi, sillä luottamuksellisen suhteen rakentaminen lapseen vie jonkin aikaa. (Korhonen, 2005, 17–18.)

Tukihenkilö ja tuettava tapaavat sovitusti yleensä viikon tai kahden viikon välein useimmiten lapsen omassa elinympäristössä. He voivat esimerkiksi harrastaa yhdessä. Toiminta perustuu niin sanottuun maallikkoauttamiseen, jolloin tukihenkilöltä ei edellytetä erityistaitoja, ammatillisia valmiuksia tai sosiaalialan tuntemusta. Tukihenkilö toimii lapsen rinnalla omalla persoonallaan, elämäkokemuksensa ja taitojensa pohjalta. (Korhonen, 2005, 14, 22.)

Lastensuojelun tukihenkilö- ja tukiperhetoimintaa ohjaavat ja organisoivat kunnat sekä muutamat lastensuojelujärjestöt. Tukihenkilöille maksetaan yleensä pieni palkkio ja/tai kulukorvaus toiminnasta. Tukihenkilöksi ryhtyminen edellyttää usein taustaorganisaation järjestämän tukihenkilökurssin käymistä. Kurssin tavoitteena on antaa perusvalmiudet tukihenkilönä toimimiseen. Kurssilla pyritään myös vahvistamaan tukihenkilön identiteettiä sekä rohkaistaan häntä luottamaan omiin voimavaroihinsa. (Korhonen, 2005, 9–10.)

Tähän tutkimukseen osallistuneet henkilöt ovat käyneet Erytishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:n järjestämän lastensuojelun tu-

kihenkilökurssin. EHJÄ ry on vuonna 1983 perustettu valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, jonka työ painottuu nuorten maahanmuuttajien tuettuun asumiseen, lastensuojelun jälkihuoltoon sekä tukihenkilökoulutukseen. Järjestön tavoitteena on luoda uusia toimivia malleja lastensuojeluun yhdessä kuntien ja jäsenjärjestöjensä kanssa. EHJÄ ry toimii myös edunvalvojana omaan ja jäsenjärjestöjensä toimialaan liittyvissä kysymyksissä. (EHJÄ, 2008.) Järjestö on toiminut tutkimukseen osallistuneille tukihenkilöille ainoastaan kouluttajana, joten taustaorganisaatiota heille edustaa kunnan sosiaalitoimi. Tämä on erittäin tärkeä tässä tutkimuksessa huomioitava tekijä, sillä valtaosassa vapaaehtoistyön tutkimuksissa tarkastelun kohteena ovat olleet vapaaehtoistyöntekijät, joiden taustaorganisaatiota edustaa tiettyihin arvoihin ja ideologiaan perustuva vapaaehtoisjärjestö (esim. Lahtinen, 2003; Riska, 2005; Yeung, 1999).

5 FENOMENOLOGINEN LÄHESTYMISTAPA JA AINEISTON ANALYYSI

Vapaaehtoistyön tarkastelu on niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa painottunut hyvin pitkälle määrällisiin tutkimusmenetelmiin ja kyselylomakkeiden käyttöön. Laadullisen tutkimuksen tarpeellisuus on tullut aiemmissa tutkimuksissa esille (esim. Nylund, 2000; Yeung, 2004), joissa todetaan, ettei ainoastaan määrällistä tutkimusta ja kyselylomakkeita hyödyntämällä saada vapaaehtoistyöntekijöiden omia näkemyksiä ja kokemuksia tarpeeksi hyvin esille. Nylundin ja Yeungin (2005, 22) mukaan kyselylomakkeiden yleisenä ongelmana on se, että tutkijat määrittelevät etukäteen, mikä on oleellista ja keskeistä vapaaehtoistyössä, eivätkä tutkittavat itse pääse vaikuttamaan kysymyksiin.

Taustakirjallisuuteen tutustuessani aiemmat tutkimustulokset ja niiden herättämät kysymykset saivat minut vakuuttuneeksi siitä, että laadullinen tutkimusmenetelmä antaa kiinnostavampaa tietoa tutkimuskohteesta kuin määrällinen tutkimus. Laadullisen näkökulman avulla saadaan helpommin tietoa siitä, miten ihmiset itse kokevat asioita sekä millaisia merkityksiä he näille asioille antavat (esim. Varto, 1992, 23–24).

5.1 Hermeneuttinen fenomenologia

Valitsin tutkimukseni lähestymistavaksi fenomenologian, sillä se sopii ihmisten ainutlaatuisten kokemusten ja elämismaailmojen tutkimiseen (Perrtula, 2005, 116–117; Satulehto, 1992; Varto, 1992, 85–86). Elämismaailmalla tarkoitetaan sitä inhimillistä ja historiallista kokonaisuutta, jossa ihmistä voidaan tarkastella. Elämismaailma muodostuu yksilön, yhteisön, sosiaalisen vuorovaikutuksen, arvotodellisuuden ja ihmisten välisistä suhteista. (Satulehto, 1992, 8; Varto, 1992, 23–24.)

Fenomenologisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää ihmisten kokemuksia niille annettujen merkitysten avulla (Laine, 2001, 26–27). Fenomenologisessa tutkimuksessa voidaan erottaa kaksi tutkimusperinnettä: deskriptiivinen eli kuvaileva ja hermeneuttinen eli tulkinnallinen fenomenologia. Deskriptiivinen fenomenologia pohjautuu Husserlin filosofiaan ja hermeneuttinen fenomenologia puolestaan Heideggerin filosofiaan. Husserlin tavoitteena oli ”*Zu den Sachen Selbst*” eli ”paluu asioihin itseensä” (Husserl, 1900/1970, 25). Tämä viittaa Husserlin pyrkimykseen kuvata asioita ilman teoreettisia käsitteitä ja ennakkoletuksia (Himanka, 1995, 10).

Heideggerille ihmisen olemistapa on sen sijaan väistämätön tosiasia. Hän nimittää inhimillistä olemassaoloa täälläoloksi. (Heidegger, 1927/2000, 32.) Heideggerin näkemys fenomenologiaan on eksistentiaalinen. Eksistenssin filosofian mukaan tieto muodostuu ihmisen ja ulkoisen todellisuuden välisessä suhteessa. Tämän vuoksi niitä ei tule erottaa toisistaan. (Heidegger, 1927/2000, 33–34, 78–84; Juntunen, 1990, 8–11, 19–20.) Niskanen (2005, 104) tulkitsee, että kietoessaan täälläolon maailmaan Heidegger pyrkii kumoamaan Husserlin näkemyksen elämismailmasta, joka on irrotettu todellisesta inhimillisestä olemassaolosta.

Tämä tutkimus edustaa hermeneuttista fenomenologiaa. Näkemykseni pohjautuu edellä kuvattuun Heideggerin tulkinnalliseen fenomenologiaan. Heideggerin ajatusten ymmärtämisessä olen hyödyntänyt Niskasen (2005, 89–111) ja Lehtomaan (2005, 163–194) kirjoituksia hermeneuttisesta fenomenologiasta. Tietyiltä osilta yhdyn tutkimuksessani Perttulan (1995; 2006) näkemykseen hermeneuttisesta fenomenologisesta psykologiasta, jossa yhdistyy piirteitä edellä kuvatuista deskriptiivisestä ja hermeneuttisesta fenomenologiasta. Tutkimuksen tulkinnallisuus on tällöin hermeneutiikan ja fenomenologian välimaastossa. Hermeneuttisia piirteitä sisältävä tutkimus ei usko kykenevänsä toisen ihmisen kokemuksen välittämiseen deskription keinoin,

tutkimus on aina joiltakin osin tulkinallista. (Perttula, 1995, 54–56.) Huomioin tutkimuksessani myös kokemusten ja niille annettujen merkitysten kontekstisidonnaisuuden sekä sitä kautta niiden muutosalttiuden (esim. Perttula, 1995, 45–48). Perustan tutkimukseni siihen, että lastensuojelun tukihenkilöiden kokemukset ovat sidoksissa heidän elämäntilanteisiinsa ja nämä kokemukset muuttuvat elämäntilanteiden muuttuessa.

Tarkoitukseni ei ole rajoittaa sitoutumisen tutkimista yksilöllisten kokemussisältöjen tarkasteluun, vaan pyrin huomioimaan myös ympäröivän sosiaalisen todellisuuden ja sen vaikutukset yksilöön. Nimitän tutkimustani fenomenologiseksi sosiaalipsykologiaksi, joka Perttulan (2005, 116) mukaan voidaan luokitella fenomenologiseksi erityistieteeksi. Perttula sisällyttää fenomenologiseen erityistieteeseen kaikki kuviteltavissa olevat tieteenalat, jotka tutkivat subjektiivista kokemusta. Hän pyrkii tällä välttämään tieteenalojen reviirikiistoja ja saavuttamaan kokemuksen monitieteisyyden. (Mts.)

5.2 Puolistrukturoitu haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Tutkimukseni aineisto muodostui kymmenen lastensuojelun tukihenkilön yksilöhaastattelusta. Haastattelua suositellaan fenomenologisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi (esim. Seidman, 1998, 3–5). Fenomenologisen haastattelun avulla on mahdollista lähestyä ihmisten kokemuksellista maailmasuhdetta (Kvale, 1996, 53; Laine, 2001, 35). Fenomenologisen tutkimushaastattelutilanteen on tarkoitus olla luonnollinen ja keskustelunomainen tapahtuma, jossa haastateltavalle pyritään antamaan mahdollisimman paljon tilaa (Laine, 2001, 36).

Käytin tutkimuksessani hyvin avointa ja joustavaa sovellusta puolistrukturoidusta haastattelusta (esim. Mason, 2002; 62–67; Smith & Osborn,

2003, 55–57; 2004, 232–234). Puolistrukturoitu haastattelu pohjautuu etukäteen päätettyihin aihealueisiin, joiden järjestys ja syvyys voivat kuitenkin vaihdella haastateltavien välillä. Tarkoituksena on saada esille haastateltavan oma ääni, kokemus ja tieto. Myös haastattelija voi puolistrukturoidussa haastattelussa osallistua keskusteluun joustavammin ja monipuolisemmin kuin strukturoidussa haastattelussa. (Kvale, 1996, 130–135; Smith & Osborn, 2003, 55–57.) Keskeistä kuitenkin on, että haastattelun taustalla on selkeä strategia, jota ohjaa tutkimuskysymys sekä etukäteen pohditut tutkimuksen ontologiset ja epistemologiset näkökulmat (Mason, 2002, 62–69).

Tutkimushenkilöt poimittiin EHJÄ ry:n järjestösihteerin yhteystiedoista. Haastateltavien valintakriteeriksi muodostimme sen, että henkilöt ovat toimineet lastensuojelun tukihenkilöinä vähintään puoli vuotta. Ajallista ylärajaa toiminnalle emme asettaneet. Oletuksena oli, että vähintään puoli vuotta tukihenkilötoiminnassa mukana olleilla henkilöillä on kokemuksia vapaaehtoistyöhön sitoutumisesta sekä sitoutumiselle annettuja merkityksiä. Kaikki haastateltavat olivat Uudenmaan alueelta.

Haastatteluajkojen sopiminen haastateltavien kanssa oli vaivatonta. Olin positiivisesti yllättynyt, kuinka innokkaita monet haastateltavista olivat osallistumaan tutkimukseen, vaikka he olivat kesälomalla tai heidän elämänsä vaikutti muuten kiireiseltä. Kymmenestä haastattelusta kolme suoritettiin Helsingin Kaisaniemessä oppimiskeskus Aleksandrian ryhmätyöhuoneissa, neljä haastateltavien kotona, kaksi ravintolassa ja yhden kirjastossa.

Haastattelurungon olin laatinut tutustuttuani aiempaan vapaaehtoistyöstä tehtyyn tutkimukseen. Haastattelurunko (Liite 1) muodostui kolmesta pääaihealueesta, jotka olivat: tukihenkilöksi ryhtyminen, tukihenkilökoulutus ja tukihenkilönä toimiminen. Tukihenkilönä toimiminen jakautui edelleen merkityksiin ja tulevaisuuteen.

Haastattelut noudattivat kolmea aikaperspektiiviä: mennyttä, nykyisyyttä ja tulevaa. Tällä pyrin hahmottamaan koko tukisuhteen kaaren: sitoutumisen muodostumisen, kehittymisen sekä tukihenkilöiden näkemykset suhteen jatkumisesta tai mahdollisesta päättymisestä. Haastattelut etenivät nykyisestä tilanteesta menneeseen ja kääntyivät lopuksi haastateltavan tulevaisuudennäkymiin. Haastattelut kestivät 45 minuutista 120 minuuttiin.

5.3 Fenomenologinen analyysi aineiston analyysimetodina

Käytin tutkimuksessani tulkitsevaa fenomenologista analyysimenetelmää (*Interpretative Phenomenological Analysis, IPA*), (Smith & Dunworth, 2003; Smith & Osborne 2003; 2004). Smithin ja Osbornen (2003, 53) mukaan tulkitseva fenomenologinen analyysi soveltuu erityisesti aiheisiin, jotka ovat monimuotoisia, vähän tutkittuja ja joiden pyrkimyksenä on ymmärtää prosessia tai muutosta. Koin menetelmän soveltuvan vapaaehtoistyöhön sitoutumisen tutkimiseen sekä aiheen tutkimattomuuden että tukisuhteen prosessiluonteen vuoksi.

Tulkitsevan fenomenologisen analyysin teoreettiset juuret ovat hermeneuttisessa fenomenologiassa sekä symbolisessa interaktionismissa (esim. Denzin, 1992). Menetelmän tavoitteena on selvittää, kuinka ihmiset ymmärtävät henkilökohtaista ja sosiaalista maailmaansa. Pyrkimyksenä on pureutua tutkittavien subjektiivisiin kokemuksiin ja näille kokemuksille annettuihin merkityksiin huomioiden merkitysten rakentumiseen vaikuttava sosiaalinen todellisuus. Analyysimenetelmän tulkinnallisuutta voidaan kutsua kaksinkertaiseksi hermeneutiikaksi, sillä tutkimukseen osallistujat pyrkivät ymmärtämään maailmaansa, jota tutkija puolestaan pyrkii ymmärtämään tutkimusprosessissaan. (Smith & Osborne, 2003, 51–54.)

Smith ja Osborne (2003, 51–81) antavat tulkitsevan fenomenologisen analyysiprosessin etenemiseen tarkat ja konkreettiset ohjeet. Samalla he kuitenkin muistuttavat, että tulkitsevalle fenomenologiselle analyysille, kuten kvalitatiiviselle tutkimukselle yleensäkin, ei voida määrittää yhtä ja ehdotonta tapaa tehdä tutkimusta. Jokainen tutkija soveltaa menetelmää omiin käyttötarkoituksiinsa sopivaksi. (Mts. 52–53.) Analyysi etenee nelivaiheisesti. Analyysin vaiheet Smithin ja Osbornen (2003, 51–81) mukaan esittelen liitteessä 2.

Tulkitseva fenomenologinen analyysi oli minulle uusi kvalitatiivisen aineiston analyysimenetelmä. Saadakseni sen mahdollisimman tutuksi itselleni, aloitin analysoinnin kokeilumielessä ensimmäisestä haastattelusta. Koanalyysin vuoksi analyysini eri vaiheiden kuvaaminen poikkeaa kokonaisuudessaan hieman Smithin ja Osbornen (2003, 67–79; Liite 2) esittämästä nelivaiheisesta mallista.

Luin ensimmäisen haastattelun mahdollisimman perusteellisesti läpi. Pyrin pääsemään lähelle tutkittavan ajatusmaailmaa. En tehnyt tässä vaiheessa vielä merkintöjä, vaan keskityin haastateltavan puheeseen ja hänen tapansa käsittää lastensuojelun tukihenkilönä toimimista. Toisella lukukerralla merkitsin haastattelusta kaikki kiinnostavat kohdat paperiversion marginaaliin. Merkinnät perustuivat puhtaasti haastateltavan käyttämään kieleen. Kolmannella lukukerralla muodostin alkuperäisistä ilmauksista teemoja, jotka mahdollisimman hyvin kuvasivat haastateltavan kokemuksia kussakin kohdassa. Teemoja muodostui yhteensä 63 kappaletta.

Teemojen muodostamisen jälkeen listasin kaikki teemat paperille ja aloin pohtia niiden välisiä suhteita. Hahmottelin teemoista käsitkarttoja ja mietin karttojen avulla teemojen yhteyksiä toisiinsa. Yhdistin teemoja laajemmiksi yläteemoiksi, jotka olivat: lastensuojelun tukihenkilöksi ryhtyminen, lastensuojelun tukihenkilönä toimiminen ja tulevaisuus. Näiden kolmen yläteeman alle sisältyi tässä vaiheessa kaksikymmentä alateemaa, joiden sisällöt ja nimet hioutuivat jatkuvasti ana-

lyysini edetessä. Osa teemoista jäi jo ensimmäisessä vaiheessa analyysini ulkopuolelle. Muodostin teemoista taulukon, joka selkeytti teemojen sisältöjen ja yhteyksien hahmottamista.

Ensimmäisen koeanalyysin jälkeen siirryin aineistoni seuraaviin haastatteluihin. Luin jokaisen haastattelun yksitellen läpi ja tein niihin samalla tavalla alustavia merkintöjä kuin ensimmäisen haastattelun kohdalla. Ensimmäisessä analyysissä tekemäni havainnot ja muodostamani teemat ohjasivat seuraavien haastattelujen analysointia. Näissä yhdeksässä haastattelussa teemoja muodostui 48–71 kappaletta haastattelua kohden. Käytyäni kaikki kymmenen haastattelua läpi, otin käyttöön kvalitatiivisen tutkimusaineiston käsittelyyn kehitetyn ATLAS.ti -ohjelman. Jatkoin työskentelyä edelleen yksitellen jokaisen haastattelun kohdalla. Siirsin haastattelut omiin hermeneuttisiin yksiköihinsä ja muodostin käsin kirjaamistani teemoista jokaiselle haastattelulle oman teemalistansa.

Analyysin kolmannessa vaiheessa muodostin kymmenen haastattelun teemoista lopullisen päätaulukon. Päätaulukko sisälsi kolme yläteemaa, joiden alle sijoittui yhteensä kolmetoista alateemaa.

Koko analyysin ajan pyrin säilyttämään tiiviin yhteyden alkuperäiseen tekstiin. Tarkistin analyysin edetessä muodostamieni teemojen johdonmukaisuutta sekä niiden sisältöjen kuvaavuutta alkuperäisen aineiston kanssa. Pyrin myös tietoisesti vähentämään omien ennakkokäsitysteni vaikutusta analyysiin: luin aineistoa sillä mielellä, mikä siinä olisi omien ennakkokäsitysteni vastaista sekä pohdin omaa suhdettani ja käsityksiäni vapaaehtoistyöstä³.

3 Itse en ole koskaan osallistunut varsinaiseen vapaaehtoistyöhön, enkä ollut juuri keskustellut ennen tutkimukseni aloittamista ihmisten kanssa vapaaehtoistyöhön liittyvistä kokemuksista.

Analyysin neljäs vaihe tarkoitti lopullisen päätaulukon muuntamista kerronnalliseksi kuvaukseksi. Kokemusten kuvaamisen elävöittämiseksi palasin jälleen kerran alkuperäiseen haastatteluaineistoon, josta irrotin otteita kuvaamaan kokemuksia. Kokemusten kuvaamisessa pyrin tuomaan esille sekä tukihenkilöille yhteisiä että joukosta erottuvia piirteitä. Pyrkimykseni ei ole esittää kaikille lastensuojelun tukihenkilöille yleistettäviä sitoutumisen kokemuksia. Yleistettävyyden sijaan tarkoitukseni on avata näkökulmia sitoutumisen kokemisen ymmärtämiseen. Otteet on pyritty säilyttämään mahdollisimman alkuperäisinä. Haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi nimet sekä joitakin tunnistamiseen johtavia yksityiskohtia on muutettu.

5.4 Haastateltavat

Haastatelluista kahdeksan oli naisia ja kaksi miehiä. Haastateltavien keski-ikä oli 37 vuotta. Nuorin tutkimukseen osallistuvista oli 23-vuotias ja vanhin 58-vuotias. Kolme haastateltavista oli tutkimushetkellä naimissa, kolme oli avoliitossa, kaksi oli eronnut; toinen heistä oli purkamassa avioliittoaan ja toinen kertoi seurustelevansa uuden kumppanin kanssa. Kaksi tutkimushenkilöä kertoi elävänsä yksin. Viidellä haastatteluun osallistuneista oli omia lapsia. Lasten lukumäärä vaihteli yhdestä neljään. Lapset olivat iältään kuudesta neljäänkymmeneen vuotta. Yksi tutkimushenkilö oli haastatteluhetkellä raskaana.

Haastatelluista seitsemän oli työssäkäyviä, kaksi heistä opiskeli työnsä ohessa. Kaksi tutkimushenkilöä oli juuri siirtymässä työelämästä täysipäiväiseen opiskeluun. Toinen heistä ryhtyi jatkamaan aikoinaan kesken jäänyttä tutkintoaan ja toinen vaihtoi alaa. Yksi haastatelluista oli jäänyt kokonaan pois työelämästä. Haastateltujen koulutustausta ja työhistoria oli hyvin monipuolinen. Erilaisissa sosiaalialojen tehtävissä toimi kolme henkilöä. Kaksi haastatelluista oli toiminut opetustehtävissä. Aalempia toimihenkilöitä oli kaksi ja ylempiä yksi. Teknisiä aloja edusti tai oli

edustanut kaksi henkilöä. Kolmella tutkimukseen osallistuneista henkilöistä oli työkokemusta eri aloilta. Merkille pantavaa on, että kaikilla heistä nämä rinnakkaiset alat olivat aivan erityyppisiä, jopa vastakkaisia, kuin pääammatiksi katsottava ala.

Haastateltavien harrastukset olivat hyvin monipuolisia ja niissä esiintyi suurta vaihtelua. Yhdeksän haastatelluista ilmoitti harrastavansa erilaisia vapaa-ajan liikuntamuotoja, kuten kuntosalilla käyntiä, käsipalloa, vesijuoksua, tennistä ja jääkiekkoa. Harrastuksina mainittiin myös muun muassa musiikki, kulttuuri sekä ystävien ja perheen kanssa yhdessäolo. Yhdellä haastateltavalla ei ollut harrastuksia lainkaan. Mielenkiintoista on, että vain yksi haastateltavista mainitsi tukihenkilötoiminnan harrastukseksi.

Harrastuneisuudella ei näyttänyt tässä tutkimuksessa olevan yhteyttä vapaaehtoistyön kokemuksiin, sillä haastateltavalla, joka ei harrastanut lainkaan, oli aikaisempia kokemuksia vapaaehtoistyöstä. Sen sijaan niistä yhdeksästä henkilöstä, jotka ilmoittivat harrastavansa aktiivisesti, viisi oli ennen lastensuojelun tukihenkilöksi ryhtymistä ollut mukana vapaaehtoistyössä.

Tutkimushetkellä seitsemällä haastateltavalla oli tukisuhde käynnissä ja kolmen tukisuhde oli päättynyt. Suhteen päättymisestä oli kulunut korkeintaan vuosi. Kaksi tutkimushenkilöä, joiden varsinainen tukisuhde oli päättynyt, oli edelleen yhteydessä tuettaviinsa. Vain yksi tutkimushenkilö ei ollut tavannut tuettavaansa tukisuhteen päättymisen jälkeen. Hän oli kuitenkin kuullut tuettavan äidin kautta lapsen kuulumisia.

Haastateltavien tukisuhteiden kestot vaihtelivat seitsemästä kuukaudesta viiteen vuoteen. Keskimäärin tukisuhteet olivat kestäneet haastatteluhetkellä yhden vuoden ja yhdeksän kuukautta. Tuettavien lasten keski-ikä oli 12 vuotta. Nuorin tuettavista oli kolmevuotias ja vanhin 18-vuotias.

Kuudella tutkimushenkilöllä oli ollut tuettavia ennen nykyistä tai jo päättynyttä tukisuhdetta. Neljällä näistä aikaisemmat tuettavat olivat olleet lastensuojelun asiakkaita. Yhdellä haastateltavalla oli aikaisemmin ollut

tuettavanaan kehitysvammainen tyttö ja yksi oli saanut vanhusystävän SPR:n kautta. Yksi haastateltava toimi haastatteluhetkellä tukihenkilönä myös Rikosuhripäivystyksessä. Yksi tutkimukseen osallistuneista oli toiminut lastensuojelun tukiperheenä samanaikaisesti kun hän oli ollut tukihenkilönä.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä tulososiossa esitän analyysin perusteella muodostamani lastensuojelun tukihenkilöiden kokemukset vapaaehtoistyöhön sitoutumisesta. Nämä kokemukset ovat tutkimukseni empiirinen tulos. Analyysi on muodostettu täysin aineistolähtöisesti. Palasin kirjallisuuden pariin vasta kokonaisuuden hahmottumisen jälkeen.

Tutkimuksen tulokset jakautuvat kolmeen yläteemaan, joista ilmenee sitoutumisen kokemuksen prosessiluonne. Lähdän liikkeelle lastensuojelun tukihenkilöksi ryhtymisestä, jossa tarkastelun kohteena ovat haastateltavien motiivit ja sitoutumisen muodostuminen. Pyrin tässä osiossa vastaamaan tutkimuskysymyksen ensimmäiseen alakysymykseen: Miten lastensuojelun tukihenkilöiden sitoutuminen muodostuu?

Tuloksien toisessa yläteemassa käsitellään tukihenkilönä toimimista, jossa etsin vastausta tutkimuskysymyksen toiseen alakysymykseen: Miten ja mihin lastensuojelun tukihenkilöt kokevat sitoutuvansa? Kolmanteen alakysymykseen, tukihenkilöiden sitoutumisen tulevaisuuteen esitän vastauksen tulososion kolmannessa yläteemassa.

6.1 Lastensuojelun tukihenkilöksi ryhtyminen: sitoutumisen muodostuminen

Lastensuojelun tukihenkilöiden sitoutumisen muodostumisen tarkastelu käynnistyy toimintaan mukaan lähtemisen syistä. Olen nostanut keskeiseksi yhteiseksi motiiviksi haastateltaville halun auttaa, jota esittelen seuraavaksi. Motiivien tarkastelu noudattaa idiografista lähestymistapaa tutkimusaineistoon. Tämän jälkeen sitoutumisen muodostumista tarkastellaan laajemmin kokonaisuutena, jolloin pyrin esittämään haastateltavien erillisistä kokemuksista yhteisiä piirteitä.

6.1.1 Halu auttaa lapsia ja nuoria

Kaikki haastateltavat mainitsivat tärkeimmäksi motiivikseen ryhtyä lastensuojelun tukihenkilöksi halun auttaa. Tämän tutkimuksen erityispiirteenä voidaan pitää auttamisen kohdistumista nimenomaan lapsiin ja nuoriin. Halu auttaa muodostui tutkimuksen *päämotiiviksi*, jonka avulla perustellaan toiminnalle annettuja muita motiiveja. Muut motiivit, joita nimitän *tukeviksi* motiiveiksi olivat: elämäntilanne, elämänhistoria, aiemmat kokemukset vapaaehtoistyöstä, persoonallisuuden piirteet, työ ja opinnot sekä sosiaaliset suhteet. Kaikilla tutkimukseen osallistuneista motiivit ilmenivät edellä lueteltujen motiivien yhdistelminä, jotka kietoutuivat hieman eri tavoin vapaaehtoistyön eri vaiheissa toisiinsa.

Tukihenkilöksi ryhdyttyessä halu auttaa oli voimakkainta ja se oli luonteeltaan altruistista.

LIISA: Lähtökohdana on se toisen jelpminen, toisen auttaminen. Ja se et jotain voi antaa omasta elämästään, jonkun pienen palasen jollekin toiselle ja ehkä tuottaa hyvää mieltä toiselle.

Halu auttaa pohjautui vahvasti haastateltavien arvoihin. Valtaosa haastateltavista nimesi auttamisen arvoksi sinänsä. Myös luterilainen lähimmäisenrakkaus mainittiin arvona. Yhdistävä piirre haastateltavien arvojen kuvauksissa oli ihmissuhteiden merkityksen korostaminen. Puhuessaan ihmissuhteista haastateltavat korostivat ajan tärkeyttä. Aika liitettiin yhdessäoloon lasten kanssa. Ne haastateltavat, joilla oli omia lapsia, korostivat omien lasten kanssa vietetyn ajan tärkeyttä. Tätä samaa läsnäoloa ja yhdessä vietettyjä hetkiä haluttiin tarjota tuettaville lapsille ja nuorille. Ajan merkitys esiintyi vahvasti myös niiden haastateltavien keskuudessa, joilla ei ollut omia lapsia. He halusivat antaa aikaansa lapsille, jotka sitä kipeästi tarvitsivat.

LIISA: Sitä just ajatteli että mulla on paljon kummilapsia ja näin. Niin se oli semmosta automaattista se oleminen ja tekeminen ja. Semmosta luonnollista, niin sitä ajatteli et miksei se tässäkin olis.

Miksi se ei vois onnistua ja miksi sitä ei vois jakaa enemmänkin, niin kuin vaan tutuille ja sukulaisille.

Kaiken kaikkiaan haastateltavat kokivat vaikeaksi eritellä arvojaan. Arvoperusteluihin liittyi kuitenkin olennaisesti arvojen välittäminen tuettavalle lapselle tai nuorelle.

E: Entäs jos mietit sun ihanteita tai arvoja? Et mitä sä ite pidät tärkeenä elämässä, niin onks niillä ollu vaikutusta?

MARKKU: No kyl varmaan sillä tavalla... jollain siis siinä on varmaan ne mitä ite arvostaa ja semmoset, niin ne on... joku asia siinä, koska kyllähän se lähtee siitä että pystyis ... siirtää niitä omia ajatuksiinsa tai semmosii... arvoja jollekin eteenpäin. Että kyllä sillä varmaan jotain on semmosia.

Elämäntilanne oli keskeinen tukeva motiivi haastateltavilla. Elämäntilanteen vaikutus tukihenkilöksi ryhtymiseen tarkoitti esimerkiksi yhden haastateltavan kohdalla siirtymää pois työelämästä, minkä vuoksi hän ilmoitti haluavansa tehdä jotakin hyödyllistä. Toinen haastateltava puolestaan halusi itse perheettömänä ihmisenä antaa aikaansa tukea tarvitseville lapsille. Tärkeä huomio on, että haastateltavat eivät viitanneet elämäntilanteeseensa ainoastaan yksittäisinä mainintoina toimintaan mukaan lähtemisen syynä, vaan kuten analyysin edetessä tullaan huomaamaan, haastateltavat peilasivat elämäntilanteensa kautta myös toiminnassa jatkamista ja tulevaisuuttaan lastensuojelun tukihenkilönä.

Elämänhistorian vaikutus tukihenkilöksi ryhtymiseen ilmeni neljällä haastateltavalla. Yksi heistä koki omalla kasvatuskulttuurillaan olleen vaikutusta haluun auttaa toisia. Hänen lapsuudenkotinsa ovet olivat aina olleet avoinna kaikille, joten hän koki luonnolliseksi avun tarjoamisen toisille ihmisille. Toinen elämänhistoriaansa viitannut haastateltava puolestaan kertoi itse olevansa monilapsisesta perheestä ja uskoi tällä olevan vaikutusta tarpeeseensa antaa tukea ja neuvoja. Elämänhistorian vaikutus lastensuojelun tukihenkilöksi ryhtymiseen ei ollut jokaisen

neljän haastateltavan kohdalla kuitenkin positiivisista lähtökohdista juontuvaa. Pirjon vapaaehtoistyöhön mukaan lähtemiseen olivat vaikuttaneet koetut vaikeudet.

E: Uskotsä et sun omilla elämäkokemuksilla tai perhekokemuksilla on ollu vaikutusta siihen, että sä oot ryhtyny tukihenkilöks?

PIRJO: Se voi olla, niin... Kun ollu näitä juttuja meillä, niin sitä aina ajattelee... Et menis toisil paremmin ((hymähtää)). Kun ei näillä omilla aina niin hyvin oo menny, niin kai siinä on jotain tämmöstä ehkä.

Pirjolla oli ollut suuria ongelmia omien lastensa kanssa, muun muassa huumeita, rikollisuutta ja onnettomuuksia. Huomioitavaa on, että vapaaehtoistyöhön vaikuttaneista negatiivisista elämäkokemuksista kertoneet haastateltavat eivät maininneet, kuinka he ovat selviytyneet näistä tapahtumista. Huomioitavaa on myös, etteivät haastateltavat olleet ryhtyneet lastensuojelun tukihenkilöiksi parantaakseen itseään tai voittamaan vaikeuksiaan.

Haastateltavista kuudella oli aikaisempaa kokemusta vapaaehtoistyöstä. Kahdella heistä aikaisempi kokemus oli vaikuttanut haluun ryhtyä nimenomaan lastensuojelun tukihenkilöksi. Toisella heistä oli aiemmin ollut vanhusystävä SPR:n kautta. Tämän suhteen päätyttyä hän halusi tuettavaksi erityisesti lapsen. Toinen haastateltava oli puolestaan perheineen toiminut aiemmin lomalapsi-perheenä ja hän päätti tämän jälkeen ryhtyä lastensuojelun tukihenkilöksi, koska toiminta ei edellytä oman perheen mukana oloa. Mielenkiintoista on, että toimintaan mukaan lähtemiseen vaikutti neljän haastateltavan kohdalla juuri se, ettei omaa perhettä veloiteta osallistumaan.

KIRSI: Mä oon kyllä aina ollu lasten kanssa ja aina pärjänny niitten kanssa. Sit tietysti et mä jaksan olla niitten kanssa, varsinkin kun ne on pieniä. En mä niin paljon isojen kanssa. Kyl mä oon aika semmonen et sit kun mä sanon, et näin on, niin kyl se sit on. En mä oo kauheen semmonen lepsu sitten kuitenkaan niitten ((lasten)) kanssa.

Kirsin sitaatista tulee esille, kuinka lasten kanssa viihtyminen liitettiin omiin persoonallisuuden piirteisiin. Kahdeksan haastateltavaa koki lastensuojelun tukihenkilöksi ryhtymisen juontuvan omista persoonallisuuden piirteistään. Persoonallisuuden piirteinä mainittiin avoimuus, joustavuus, rauhallisuus ja pitkäjänteisyys. Haastateltavat kertoivat nauttivansa lasten seurasta sekä siitä, kuinka ovat esimerkiksi nuorena hoitaneet lapsia kesätöikseen. Lapset koettiin aitoina ja vilpittöminä.

Kuudella haastateltavalla lastensuojelun tukihenkilöksi ryhtymistä oli motivoinut oma työ tai opinnot. Heitä oli joko pyydetty opintojen yhteydessä ryhtymään tukihenkilöksi tai heidän toimintaan mukaan lähtemiseen oli vaikuttanut se, että tukihenkilönä toimimista voisi hyödyntää jollakin tavalla palkkatyössä.

LIISA: Ja sitten toisaalta koulupuolelta, kyl siitä vähän jäi sellainen filis, että halus tietää ku näki niitä lapsia, jotka ei elä hyvissä oloissa, niin halus vähän lisätietoo siitä, et miten ne oikeesti. Ja miten ne handlaa tilanteen ja et minkälaista niiden elämä on. Et pystys sitten omassa työssäkin vähän ymmärtämään sitä hommaa ja et minkälaisissa oloissa ne elää.

Tärkeä yhteinen piirre näille kuudelle haastateltavalle oli kuitenkin sen korostaminen, ettei opintoihin tai työhön liittyvä hyöty ole ollut tärkein motiivi toimintaan mukaan lähtemisessä. Palaan vapaaehtoistyön hyödyntämiseen työssä ja opinnoissa luvussa 6.2.5, sillä niiden merkitys korostui toiminnan jatkuessa.

Sosiaaliset suhteet eivät olleet tässä tutkimuksessa merkittävä vapaaehtoistyöhön motivoiva tekijä. Ainoastaan yksi haastateltava ilmoitti ryhtyneensä lastensuojelun tukihenkilöksi, jotta saisi uusia ihmisiä ympärilleen. Myöskään kokeilunhaluisuus ei ollut haastateltuja vapaaehtoistyöntekijöitä toimintaan innostanut tekijä. Vain yksi haastateltava kuvasi tukihenkilötoimintaa uudeksi ja haastavaksi jutuksi, jota halusi kokeilla. Luokittelin hänen motiivinsa persoonallisuuden piirteet -motiiviluokkaan, sillä haastateltava viittasi olevansa luonteeltaan ihminen, joka lähtee helposti kokeilemaan uutta. Tärkeää on myös huomioida,

ettei itsensä kehittäminen ollut motivoinut haastateltavia mukaan lastensuojelun tukihenkilötoimintaan.

6.1.2 Sitoutumisen lähtökohtaisuus ja pohdinta

Halu auttaa motiivina tukihenkilötoiminnalle loi vankan pohjan sitoutumisen muodostumiselle. Haastateltavia yhdisti ennen tukisuhteen käynnistymistä sitoutumisen korostaminen: he kuvasivat sitä oleellisena lähtökohtana toimintaan.

PIRJO: Kyl mä oon sillon kun mä alotin, niin ilman muuta niin kauan kun on tarvis, niin jatkan.

Haastateltavat perustelivat sitoutumisen tärkeyttä pääsääntöisesti lastensuojelulasten elämäntilanteilla ja -kokemuksilla. Monella tuettavalla lapsella tai nuorella on rikkinäinen perhe ja epävarmuutta elämässään. Lasten suhteet vanhempiin ja mahdollisesti myös muihin aikuisiin olivat joutuneet koetukselle. Haastateltavat korostivat pyrkimystään toimia tuettavalle esimerkkinä luotettavasta ja turvallisesta aikuisesta, joka tarjoaa lapselle kokemuksia, joita lapsen omat vanhemmat eivät mahdollisesti pysty antamaan.

Ajatus sitoutumisesta ennen tukisuhteen alkua herätti haastateltavissa kuitenkin vaihtelevia tuntemuksia ja oli saanut heidät pohtimaan omia mahdollisuuksiaan sitoutua. Osa haastateltavista koki sitoutumisen luonnolliseksi ja itsestään selväksi.

E: Miten sä koit tän sitoutumisen sillon alussa, muistatko?

ULLA: No mä heti sitouduin ihan niin automaattisesti. Et se ei oo mulle mikään ongelma. Niin mulle se oli ihan selvää, et ei siihen lähetä leikkimään, eikä kokeilemaan. Vaan et oikeesti puhutaan ystävyyydestä ja ihmissuhteista. Et ei se oo mikään tällänen huvisuhde.

LIISA: Se ((sitoutuminen)) oli vähän niinkun sellanen, tavallaan niinkun pelottavakin asia, että miten mä nyt pystyn mihinkään

sitoutumaan ((naurahtaa)). Mut et vähän semmonen mitä piti miettiä, oikeesti. Koska sitten ei taas halua, että lapsella on hetken joku ja sitten se taas lähtee siitä. Et ei, ei sekään. Ei se tuu onnistuu. Niitä pettymyksen kokemuksia, niitähän on niin...

Liisa koki sitoutumisen pelottavana. Hänen pelkonsa taustalla oli huoli siitä, että lapsi joutuu pettymään oman käytöksen vuoksi. Luonnollisuudesta ja pelonsekaisista tuntemuksista huolimatta useita haastateltavia yhdisti sitoutumisen tärkeyden korostamisen lisäksi realistinen suhtautuminen sitoutumiseen:

RAIJA: Se on hyvä perusajatus, mut sit ikinä ei tiedä mitä tapahtuu... Et voi tulla muuttoja eteen tai sitte elämäntilanteet voi muuttua, ettei jaksakaan enää toimia. Niin, sit se vaan on niin ja sit vaan sillai tapahtuu. Mut se perusajatuksena on hirveen tärkeä, että tai siis ajattelee sitä pitkäjänteisenä.

Kuten edellä on käynyt ilmi, sitoutumisen pohdinta ennen tukisuhteen alkua kohdistui ainoastaan tuettavaan lapseen tai nuoreen. Haastateltavat olivat tarkasti pohtineet ja pyrkineet määrittelemään omaa tapaansa sitoutua. He olivat miettineet, millainen tuettava itselle sopisi, miten usein on valmis tapaamaan tuettavaa ja miten pitkään tukisuhteeseen on valmis sitoutumaan. Omaa sitoutumisen tapaa määriteltiin suhteessa elämäntilanteeseen. Tärkeimpinä oman sitoutumisen määrittäjinä haastateltaville toimivat perhe, työ ja opiskelu. Tukisuhteeseen sitoudutaan siinä määrin, että perhe, työ ja opiskelu eivät siitä häiriinny.

TIINA: Kyllä mä sitä silloin mietin, et sanotaan et sen ajan puutteenkin vuoksi, että onks mulla omia resursseja lähtee siihen. Et kun mä oon koko ajan opiskellu siinä ohella, tehny kahta tai kolmeekin duunii välillä, sit on kaks harrastusta ja muuta.

Huomioitavaa on, ettei yksikään haastateltava tässä kohdin pohtinut sitoutumistaan organisaatioon. Tämä selittyy sillä, että kunnan sosiaali-toimi oli tässä vaiheessa vielä valtaosalle haastateltavista tuntematon ja etäinen. Organisaatioon sitoutuminen alkoi muodostua myöhemmin lastensuojelun tukihenkilökurssin jälkeen, kun sopiva tuettava oli löyty-

nyt ja haastateltavat täyttivät sekä allekirjoittivat tukihenkilösopimuksen yhdessä tukisuhteen muiden osapuolten kanssa. Myös suunnitelma tukisuhteelle laadittiin tässä yhteydessä.

6.1.3 Pelko ja epätietoisuus

Valtaosa haastateltavista sai tuettavan lapsen tai nuoren muutaman viikon tai kuukauden sisällä lastensuojelun tukihenkilökurssin päättymisestä. Kolme haastateltavaa joutui odottamaan sopivan tuettavan löytymistä pidempään, jopa puolikin vuotta. Kahdella haastateltavalla tukisuhde oli käynnistynyt jo ennen tukihenkilökurssia. Tukihenkilökurssi koettiin pääsääntöisesti mielenkiintoiseksi, hyödylliseksi ja realistiseksi. Myös ne haastateltavat, jotka olivat toimineet tukihenkilöinä ennen kurssia, kuvailivat kurssia varmuutta antavaksi. Moni kertoi kurssilla olleen positiivinen vaikutus motivaatioon ryhtyä tukihenkilöksi.

Huolimatta kurssilla saaduista tiedosta ja ohjeista tukihenkilönä toimimiseen, haastateltavat kokivat pelkoa ja epätietoisuutta tukisuhteen aloitusvaiheessa. Haastateltavat kokivat pelkoa omasta riittämättömyydestä, tuettavan mahdollisesta ongelmakäyttäytymisestä, emotionaalisesta kuormittavuudesta sekä tuettavan vanhempien kohtaamisesta. Pelko omasta riittämättömyydestä liittyi olennaisesti tuettavan mahdolliseen ongelmakäyttäytymiseen ja emotionaaliseen kuormittavuuteen. Haastateltavat olivat saaneet kurssilta tietoa lastensuojelusta ja lastensuojelun asiakasperheille tyypillisistä ongelmista. Tämä oli pysäyttänyt monen haastateltavan pohtimaan: Onko minusta tähän? Riittävätkö taitoni vaativan tuettavan kanssa? Haastateltavat tiesivät astuvansa maallikkoina ammattilaisten kentälle, vaikka heille oli erityisesti korostettu tukisuhteen perustuvan heidän omiin henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa ja elämäntaitoihinsa. Seuraavasta Tainan sitaatista ilmenee tuettavan vanhempien kohtaamiseen liittyvä pelko. Jälkimmäinen Kirsin

sitaatti puolestaan kertoo emotionaalisen kuormittavuuden pelosta.

E: Niin mitä sä eniten siinä ((vanhempien kohtaamisessa)) pelkäsit?

TAINA: Et mikä niil on yleismiete näistä tämmösistä ja jos ne on vihasii, aggressiivisii, haluukse ne käyttää hyväkseen? Kaikkees tällästä niinkun ja kuinka pahat mielipide-erot ja tämmöset.

KIRSI: Mä ajattelin etukäteen et sit mua alkaa niinku, et mua alkaa sitte häiritsee se sillonkin kun me ei tavata. Et mä mietin et mitä sille kuuluu.

Epätietoisuutta haastateltavien keskuudessa puolestaan aiheuttivat tuettavan ja tämän perheen taustat, korvauskäytännöt, suhde sosiaalityöntekijään sekä rooli tukihenkilönä. Vapaaehtoistyöntekijät olivat tietoisia siitä, mitä toiminta pitää sisällään, mutta he kokivat hankalaksi täyttää eri osapuolten odotukset. Tämä haastateltavien kokemus roolin epämääräisyys ilmenee seuraavassa Markun sitaatissa.

MARKKU: Vaan siin alkuvaihees oli niinku se että, kun ei tienny, että mitä on odotettavissa. Et se oli niinku kaikkein vaikeinta kun ei tienny mitä kukin haluaa.

Vaikka tukisuhteen aloittamisen kokemus oli haastateltavilla pääsääntöisesti negatiivissävyinen, käynnistyi valtaosan tukisuhde ongelmitta ja monella haastateltavalla jopa yli omien odotusten.

TAINA: Kaisa ((tuettava)) oli kyl hyvä kun me nähtiin siellä sosiaalivirastossa, niin mä olin siinä odotushuoneessa kun Kaisa pörhäksi potkulaudalla sisään, ja meidän silmät kohtas ja sen ties heti et meidän välillä kipinöi, salamoi ja vitsi, vau! ((nauraa)). Se oli ihan mieletöntä.

6.1.4 Sitoutumisen käännekohta: luottamus ja emotionaalinen kiinnittyminen

Haastateltavat kuvailivat tukisuhteen ensimmäisiä viikkoja ja kuukausia sanoilla jännittävä, tapahtumarikas, haparoiva ja uuvuttava. Nimesin tämän *tutustumisvaiheeksi*. Tutustumisvaiheessa korostui yhdessä tekeminen; tuettavan kanssa käytiin muun muassa ostoksilla, elokuvissa, leivottiin ja laitettiin ruokaa sekä harrastettiin. Tulkitsin tämän haastateltavien pyrkimykseksi peittää epävarmuuttaan auttajana aktiivisella yhdessäololla. Haastateltavat varoivat kysymästä tuettavalta perheen tilanteesta tai ongelmista. Tuettavien yksilöllisyyttä pyrittiin kunnioittamaan. Tukisuhteen luonnolliselle rakentumiselle haluttiin antaa tilaa ja mahdollisuus.

MARKKU: Ei se välttämättä oo helppoo. Että siinä tulee aika kovinki välil jäitä tupaan, mutta et se kuitenki kannattaa, et sitten vaan rauhottuu. Et se ei oo niin...niin itsestään selvää, että se koetaan niinkun...tai niinkun että lapset ja nuoret et ne ei kauheesti olis innostuneita siitä välttämättä, et se vie aikansa ennen kuin saa niitten luottamuksen...

Markun sitaatista tulee esille luottamus, jota haastateltavat pitivät tukisuhteen tärkeimpänä elementtinä. Luottamus esiintyi haastateltavien puheessa pääosin suhteessa tuettavaan lapseen tai nuoreen; tavoitteena oli luottamuksellisen suhteen luominen tuen kohteeseen. Haastateltavat uskoivat luottamuksellisen suhteen muodostuvan vähitellen ja ensiarvoisen tärkeänä prosessissa pidettiin tuettavan tarpeiden, toiveiden ja persoonallisuuden huomioimista. Luonnollisesti myös tuettavan vastaanottavaisuudella oli merkitystä suhteen rakentumiseen.

Useiden haastateltavien kertomuksissa ilmeni merkittävä käännekohta, jolloin vapaaehtoistyöntekijä koki saavuttavansa tuettavan luottamuksen. Nimesin tämän vaiheen *emotionaaliseksi kiinnittymiseksi*, sillä luottamuksen seurauksena haastateltavien kiintymys tuettavaa kohtaan kasvoi huomattavasti.

LIISA: Sen huomasi et hän ((tuettava)) alkoi... kertomaan omista tunteistansa enemmän, esimerkiksi. Et kun hän oli siellä kuntoutuksessa, niin hän tosiaan livautti tän että mähän en siellä muuten mitään tee. Mut pitää lahjoa aina. Niin sit pystyttiin siitä juttelemaan. Et se oli jo niin semmonen henkilökohtanen. Siis sieltä alkoi tulla enemmän sellasia niitä omia ajatuksia ja mietteitä.

Kuten Liisan sitaatistakin ilmenee, emotionaalinen kiinnittyminen oli aina molemminpuolinen: vapaaehtoistyöntekijän kiinnittyminen oli riippuvainen tuettavan kiinnittymisestä. Liisalle molemminpuolinen kiinnittyminen käynnistyi tuettavan avautumisesta. Emotionaalisen kiinnittymisen käännekohta ei kuitenkaan kaikkien haastateltavien kohdalla ilmennyt henkilökohtaisen tiedon jakamisena, se oli usein myös konkreettisempaa, kuten tuettavan oma-aloitteinen puhelinsoitto tai kysymysten esittäminen tukihenkilölle.

Emotionaalisella kiinnittymisellä oli merkittävä vaikutus vapaaehtoistyöntekijöiden sitoutumisen asteeseen ja luonteeseen: sitoutuminen vahvistui ja se oli luonteeltaan voimakastunteista.

Kuten aiemmin tuli esille tutustumisvaiheessa korostui yhdessä tekeminen, emotionaalisen kiinnittymisen seurauksena myös auttamisen luonne koki muutoksen muutamassa tukisuhteessa. Merkittävänä oivalluksena näissä suhteissa koettiin, ettei tuettavan kanssa tarvitse koko ajan tehdä jotakin, yhdessä voi myös vain olla.

LIISA: Kun sen jotenkin tiesi, että tarvittaessa Sannan ((tuettava)) voi ottaa siihen ihan, ei tarvi tehdä mitään erityistä tai olla mitään erityistä, kun hän voi siinä vaan olla ja ihan sitä kotielämää, erilaista kotielämää. Niin sekin riittää.

Luottamuksen saavuttaminen ei kohdistunut ainoastaan tuettavaan lapseen tai nuoreen, suurella osalla haastateltavista myös tuettavan vanhempien luottamuksen ansaitseminen oli merkittävä käännekohta vapaaehtoistyössä. Kuten aiemmin on tullut esille, tukihenkilö saattoi pelätä tuettavan vanhempien kohtaamista. Näin ollen kokemus siitä,

että vanhemmat olivat hyväksyneet tukihenkilön lapsensa elämään, oli tärkeä ja sitoutumista vahvistava tekijä.

LIISA: Se oli hauska muuten siellä joulukahvilla, se äiti sano parhaimman kiitoksensa minkä hän varmaan pystyy ikinä sanomaan --- ihan siis ex tempore, mehän oltiin vasta ihan sen tukisuhteen alussa, silti hän hän sano, että tuossa on kyllä tukisuhteet menny just kohdalleen. --- Se oli niinkun silleen, et äiti näki et homma toimii ja homma synkkaa. Ja sen jälkeen oli sellanen filis itelläkin et vau, et täs on niinkun huomannu jotain, jotain tää äitikin. Se oli aika hieno, hieno toteamus.

6.1.5 Tukisuhteen epäonnistuminen

Edellä on kuvattu positiivista käännettä tukisuhteen luonteessa ja samalla vapaaehtoistyöntekijän sitoutumisen kokemuksessa. Kaikkien haastateltavien kokemukset tukisuhteen alkumetreillä eivät olleet kuitenkaan näin onnistuneita. Osa tukisuhteista päättyi jo muutaman tapaamiskerran tai kuukauden jälkeen. Haastateltavien tukisuhteet päättyivät tässä kohdin kolmesta syystä. Ensimmäinen oli tuettavan päätöksestä johtuva. Toisena oli tuettavan vanhemman päätös ja kolmantena oli tukisuhteen eri osapuolten yhteinen päätös siitä, ettei tukihenkilö ole oikea ratkaisu tuettavan ongelmiin. Yksikään tukisuhde ei ollut päättynyt tutustumisvaiheessa vapaaehtoistyöntekijän pyynnöstä. Tämä ilmentää mielestäni olennaisesti haastateltavien sitoutumisen lähtökohtaisuutta.

Epäonnistumisen kokemuksen luonne oli olennaisesti riippuvainen aiemmin esille tulleesta luottamuksen ja emotionaalisen kiinnittymisen kokemuksesta. Mikäli tukisuhteessa ei ollut saavutettu molemminpuolista luottamusta, haastateltavat eivät kokeneet suhteen päättymistä menetyksenä eikä epäonnistuminen kohdistunut itsen. Sen sijaan niissä tukisuhteissa, joissa luottamus oli ehtinyt muodostua ja tukisuhde päättyi vapaaehtoistyöntekijästä ja tuettavasta riippumattomista syistä epäonnistuminen koettiin raskaaksi.

LIISA: Se oli aika sellanen tyhjä fiilis ja varsinkin kun se tapahtu silleen niinkun että...oliko se soittamalla vai, se tais olla soittamalla, että no niin, äiti ei halua että sä oot enää missään tekemisissä. Niin sit oli vaan, että abaa okei, näinkö tää voi loppua?

Liisan ensimmäinen tukisuhde päättyi tuettavan äidin mustasukkaisuuteen. Lopetus tuli yllättäen ja tukisuhde jäi vaille varsinaista lopetuspalaveria. Vapaaehtoistyöntekijän kannettavaksi jäi oman pettymyksen tunteensa lisäksi huoli tuettavasta ja hänen tulevaisuudestaan.

Myönteinen puoli näissä epäonnistumisen kokemuksissa on kuitenkin siinä, että kaikki haastateltavat, joiden tukisuhde päättyi jo tutustumisvaiheessa, ottivat myöhemmin uuden tuettavan. Nämä vapaaehtoistyöntekijät perustelivat tukisuhteidensa päättymistä itsestään riippumattomilla syillä, vaikka toisaalta usko tukisuhteen onnistumiseen oli joutunut kokeukselle.

LIISA: Ne kaks edellistä loppu silleen töks, niin tuli vähän semmonen olo, et no empäs tiedäkään. Mut et haluanko enää? Et voiko tää ikinä onnistua? Voiko löytää kunnollista suhdetta?

Uuden tukisuhteen aloittaminen epäonnistumisen jälkeen kertoo mielestäni olennaisesti siitä, että sitoutuminen oli ainakin näiden haasteltavien kohdalla ehtinyt muodostua lastensuojelun tukihenkilötoimintaan, vaikka he eivät siitä erityisesti maininneet.

6.2 Lastensuojelun tukihenkilönä toimiminen: kokemuksia sitoutumisesta

Kuten aiemmin on tullut esille, haastateltavat korostivat sitoutumista tärkeänä lähtökohtana lastensuojelun tukihenkilötoiminnalle ja he olivat määritelleet omaa sitoutumistaan jo tukisuhteeseen lähdeittäessä. Seuraavassa tarkastelun kohteena ovat vapaaehtoistyöntekijän sitoutumisen kokemukset, kun tukisuhde on edennyt *tutustumisvaiheesta* hie-

man pidemmälle. Käytän tästä nimitystä *vakiintuneen tukisuhteen vaihe*. Vakiintuneen tukisuhteen vaiheessa, jota tutkimukseen osallistuneista valtaosa haastatteluhetkellä edusti, sitoutumisen kokemuksessa oli erotettavissa kaksi eri kokemuslaatua: *positiivinen* ja *neutraali*. Varsinaisia negatiivisia sitoutumisen kokemuksia ei haastateltavien puheessa esiintynyt. Haastateltavat kyllä kertoivat negatiivisista vapaaehtoistyön kokemuksista, joita käsittelen luvussa 6.2.3.

Tässä yhteydessä on oleellista selventää, että haastattelemieni vapaaehtoistyöntekijöiden sitoutumisen astetta ei voida yksiselitteisesti määrittellän mukaan, kuinka usein tai paljon aikaa he viettivät tuettaviensa kanssa, sillä vapaaehtoistyöhön käytetty aika riippui ensisijaisesti tuettavan tarpeista ja tukisuhteelle asetetuista tavoitteista. Vapaaehtoistyöntekijä saattoi olla erittäin sitoutunut ja olisi ollut valmis tapaamaan tuettava useammin, mutta tuettava ei tarvinnut tiivistä tukea. Olennaista oli, että ajankäyttö oli määritelty yhdessä tukisuhteen eri osapuolten kanssa ja kirjattu tukihenkilösopimukseen. Huomioitavaa myös on, että vapaaehtoistyöhön käytetty aika vaihteli valtaosalla haastateltavista eri vapaaehtoistyön vaiheissa. Tutustumisvaiheessa tuettavaa pyrittiin tapaamaan tiiviimmin, jotta luottamuksen oli mahdollista muodostua. Vakiintuneen tukisuhteen vaiheessa yhdessä vietetty aika saattoi vähentyä, sillä molemminpuolisen luottamuksen myötä ajankäyttö löysi oman uomansa.

6.2.1 Positiivinen sitoutumisen kokemus

Positiiviset ja neutraalit sitoutumisen kokemukset jakautuivat melko tasaisesti haastateltavien keskuudessa. Sitoutumisen positiivisena vapaaehtoistyön elementtinä kokevia oli kuusi. Heidän puheessaan toistuivat myönteiset maininnat liittyen vapaaehtoistyön pitkäkestoiseen luonteeseen.

E: Jos mietitään tätä tukihenkilön sitoutumista. Miten sä ite koet tämän sitoutumisen?

MARKKU: Et ei se oikeestaan oo sellanen... Itseasias on melkeen... jopa helpompi semmonen pitkäkantonen kun semmo-sii lyhytjaksoset tai pienet tapahtumat. Et kyl se jatkuvuus on siinä tärkeä kuitenkin.

Sitoutumisen positiivisena kokeneiden haastateltavien auttaminen oli hyvin kokonaisvaltaista. Tukevista motiiveista elämänhistoria, aikai-semppi kokemus vapaaehtoistyöstä ja persoonallisuuden piirteet olivat heidän keskuudessaan yleisimpiä. Muutaman haastateltavan auttami-
sessa korostui selkeästi epäitsekkyys. Esimerkkinä Taina, jolle pyyteetön auttaminen merkitsi velvollisuutta ja sai aikaan jopa uhrautumista.

TAINA: Se ((auttaminen)) merkitsee ihan kaikkee. Tai sanotaan näin et se on niinkun, se on niinkun jokapäivästä. Ja se on sem-mosta automaattista ja tavallaan itekin kärsii siitä... --- Niinkun et mulla ei oo sitä toista vaihtoehtoo. Mä en vois elää itseni enkä omatuntoni kanssa, enkä mä ees mieti niitä asioita. Et mä oon oppinu ihan hirveen aikasin hyväksyy sen, koska... --- mä oon niinkun hyväksyny sen asian, ja tavan elää sen kanssa...

Positiivisena sitoutumisen kokeneiden odotuksissa toiminnasta ilmeni mielenkiintoinen kahtiajako. Puolella tähän ryhmään kuuluvista odo-tukset olivat hyvin realistisia pohjautuen aikaisempaan tietoon tai ko-kemukseen vapaaehtoistyöstä ja lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta. Toisen puolen odotukset olivat puolestaan romanttisen idealistisia tai pelokkaita. Yhdistävä tekijä odotuksissa oli toive pitkästä tukisuhteesta.

TAINA: Mä olin vaan tosi ilonen, että oli lapsi minkä ikäinen tahansa, oli vaan kauhee toive siitä että, se jatkuu. Ja että se saa sitä tukea niin kauan sitten kun tarvii.

Tärkeä havainto haastateltavien odotusten ja mielikuvien vaikutuksesta sitou-tumisen kokemukseen on se, että ne haastateltavat, jotka kokivat sitoutumisen ennen tukisuhteen käynnistymistä pelottavana, kokivat positiivisten kokemus-ten myötä sitoutumisen vakiintuneen tukisuhteen vaiheessa luonnolliseksi.

E: Miten sä ite koet tai kuvailisit tätä sitoutumista nyt?

LIISA: Tosiaan aikasemmin mä oisin ajatellu et ei ikinä niin pitkään, enhän mä omasta elämästäni tiedä ja emmä tiedä missä tässä ollaan ja mitä tässä tehdään ja muuta vastaavaa. Mut et nyt se jotenkin kuuluu. Tää on nyt osa tätä juttua, tää on osa mun elämää. --- Et nyt se tuntuu hyvin luonnolliselta.

Liisan sitaatista tulee esille, kuinka positiivisesti sitoutuneet kokivat tukihenkilönä toimimisen osaksi elämäänsä. Tulkitsin, että vapaaehtoistyöstä oli tullut osa haastateltavien minäkäsitystä. Rooli tukihenkilönä oli alkanut muotoutua ja tällä oli positiivisia vaikutuksia haastateltavien identiteettiin.

Sitoutumisen positiivisena kokeneiden tukisuhteet olivat pääosin onnistuneita ja he kokivat luottamuksen tuettavaansa sekä usein myös tuettavan vanhempiin olevan vahvaa. Vapaaehtoistyöntekijän ja tuettavan välillä saattoi olla jopa niin vahva molemminpuolinen luottamus, että sitä käytettiin hyväksi tukisuhteen suunnitelmasta poikkeamalla.

TAINA: Me käytiin ja ostettiin ihan törkee kasa sipsejä ja suklaata ja vuokrattiin joku leffa, eikä kerrottu sen ((tuettavan)) äitille mitään, kun se toivo hirveesti et me tehtäis urheilullista toimintaa. Hänen mielestään tyttärellä on lihomisen vaara. Ja mun mielestä tyttärellä ei ollu mitään semmosta vaaraa siinä. Että näin, nautiskeltiin.

Kysyessäni haastateltavilta heidän sitoutumisensa kohdetta, he kertoivat hyvin yksimielisesti olevansa sitoutuneita tuettavaan lapseen tai nuoreen. Sitoutuminen tuettavaan koettiin tärkeäksi jo toiminnan alkuvaiheessa ja sen merkitys korostui molemminpuolisen kiintymyksen lisääntyessä.

E: Miten sä koet et mihin sä oot sitoutunu?

KIRSI: Kyl mä nyt tällä hetkellä oon lapseen sitoutunu ja niin mä haluisinkin. En mä niinkun tähän, siis tähän toimintaan mä lähin sen takia et mä sitoudun johonkin lapseen. Et tää toiminta nyt vaan on organisaatio joka hoitaa sen jotenkin. Sillä periaatteella.

Kirsin sitaatista ilmenee myös toiminnan ja sitä organisoivan tahon eli kunnan sosiaalitoimen mieltäminen toisarvoiseksi. Organisaatiota pidettiin lähinnä toiminnan mahdollistajana, sillä ilman toimintaa ja sen organisointia tuki ja tuen tarve eivät kohtaisi. Organisaatioon sitoutuminen oli kaikilla haastateltavilla, myös sitoutumisen neutraalina kokevilla, erittäin heikkoa. Organisaatio oli monelle haastateltavalle jäänyt tukisuhteen alkuajoista etäiseksi ja tuntemattomaksi. Käsittelen haastateltavien suhdetta organisaatioon tarkemmin luvussa 6.2.3.

Tuettavan lapsen tai nuoren lisäksi muutama positiivisena sitoutumisen kokeneista kertoi olevansa sitoutunut lastensuojelun tukihenkilötoimintaan. Olennaista kuitenkin oli, että sitoutumisen tuettavaan koettiin olevan vahvempaa.

E: Mites koetsä et sä siis et oot sitoutunu vaan tähän Sannaan ((tuettava)) vai johonki muuhunki?

LIISA: Sannaan ehdottomasti, koska nyt on semmonen filis, että haluaa Sannalle vaan hyvää ja Sannalle parasta mitä on. --- Mut että, et totta kai... Mut sitten tukihenkilönä toimimiseen, niin kyllä myös siihen... Kyl mul on semmonen filis, et jos Sannaa ei ois, niin kyl mä viel etsisin sitä tuettavaa. Kyllä.

6.2.2 Neutraali sitoutumisen kokemus

Neljän haastateltavan kokemukset sitoutumisesta olivat luonteeltaan neutraaleja. Sitoutuminen oli heille tärkeää, mutta sitä ei korostettu tämän vapaaehtoistyön muodon positiiviseksi elementiksi, kuten edellä kuvatussa kokemuslaadussa. Nimitän neutraaliutta myös *realistiseksi sitoutumisen kokemukseksi*.

Kahta tähän joukkoon kuuluvaa haastateltavaa oli pyydetty mukaan vapaaehtoistyöhön. Kaksi haastateltavaa puolestaan oli itse hakeutunut lastensuojelun tukihenkilöksi, mutta heistä kumpikaan ei erityisesti korostanut toiminnassaan halua luoda elinikäistä suhdetta tuettavaan.

Kaikkien neljän haastateltavan päämotiivi oli luonnollisesti halu auttaa, ja tukevia motiiveja löytyi runsaimmin persoonallisuuden piirteistä ja elämäntilanteesta. Tärkeä huomio edellä kuvattuihin positiivisena sitoutumisen kokeneisiin verrattuna on se, että realistisesti sitoutumisen kokeneiden keskuudessa auttaminen ei saanut lainkaan uhrautuvia piirteitä. Vapaaehtoistyön rajojen ja myös omien voimavarojen tiedostaminen oli vahvaa.

TIINA: Siis kyl mä ainakin arvostan tätä ((lastensuojelun tukihenkilötoimintaa)) ja teen itse sitä tiettyyn rajaan asti. En oo kuitenkaan mikään semmonen ihan pyhimys, joka hirveesti aina auttaa. Auttaa silleen muita ihan hyvästä tahdosta, vaikka muuten oon kyl aina et autan mahdollisimman paljon. Mut jotenkin täytyy miettiä niit omiikin voimavaroja, et mihin kykenee et ei oo sitten, kun välillä on ollu jo ihan omistakin jutuista puhki pelkäänsään, et jos sit lähtis vielä hirveesti muita auttaa ja tekee, niin en tiedä oisko sitä ite sitten kohta siellä autettavien joukossa.

Neutraalina sitoutumisen kokeneet olivat myös pääsääntöisesti tyytyväisiä tukisuhteisiinsa ja kokivat luottamuksen lisääntyneen ajan myötä. He olivat, kuten positiivisena sitoutumisen kokeneetkin, sitoutuneita tuettaviinsa. Merkittävä ero positiivisesti sitoutumisen kokeneisiin verrattuna on siinä, että neutraalisti sitoutuneet olivat sitoutuneempia itse tukisuhteeseen kuin tuettavaan. Nimesin heidän sitoutumisensa *tukisuhdekohtaiseksi*. Tämä tulee esille seuraavassa Tiinan sitaatissa.

E: Miten sä koet et mihin sä oot sitoutunu?

TIINA: Mä nyt en välttämättä ota sitä niinkun silleen, et mun nyt täytyy sitoutuu loppuiäks tai sit tosi tosi moneks vuodeks, vaan sillä et sitoutuu siihen yhteen tukisuhteeseen kerrallaan. Et ei mee lopettaa sitä tost noin vaan, jos ei vaan ite viitti. Vaan sitoutuu siihen niin pitkään kun se kestää se tukisuhde, jos se vaan niinkun toimii ja siit on toiselle apua. Niin et sitoutuu siihen, ettei mee poikkasee sitä sitten. Mä käsitän sen silleen.

Tukisuhdekohtainen sitoutuminen tarkoitti myös sitä, etteivät haastateltavat olleet yhtä sitoutuneita lastensuojelun tukihenkilötoimintaan

tai laajemmin vapaaehtoistoimintaan kuin sitoutumisen positiivisesti kokeneet. Tämä ilmenee seuraavassa Pirjon sitaatissa.

E: Niin entäs sit jos miettii ihan koko tähän toimintaan. Koetsä et ootsä sitoutunu ihan tähän lastensuojelun tukihenkilötoimintaan?

PIRJO: Niin joo. No en oikeestaan niin hirveesti. Et mä en nyt välttämättä tiedä, et jos tää jossain vaiheessa loppuu niin haluunko mä sit enää jatkaa.

Sitoutumisen neutraalisti kokeneet eivät kertoneet lastensuojelun tukihenkilönä toimimisen olevan yhtä tärkeä osa heidän elämäänsä kuin sitoutumisen positiivisesti kokeneet. Tulkitsin tämän niin, että realistisesti sitoutuneiden vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetti ei ollut muodostunut yhtä vahvaksi kuin sitoutumisen positiivisesti kokeneilla. Heidän suhdettaan tuettavaan määritti olennaisesti oma elämäntilanne ja sosiaalinen verkosto. Nämä kaksi tekijää olivat Jonin kohdalla vaikuttaneet siihen, että hänen oli lopetettava toimiva tukisuhte.

JONI: Tosiaan vaan sitte, kun se piti oikeestaan sen takia lopettaa se suhde, että jos on kaheksasta neljään koulussa ja sen jälkeen lähtee vielä joskus töihin ja sitte pitäis tätä suhdettakin hoitaa mikä on täs kotona.

6.2.3 Pettymys organisaatioon

Huolimatta toimivasta tukisuhteesta, hyvästä luottamuksesta ja antoisasta yhdessäolosta tuettavan kanssa kaikki haastateltavat kokivat ajoittain tukisuhteissaan negatiivisia tunteita, jotka horjuttivat jo muodostunutta sitoutumisen kokemusta. Valtaosa haastateltavien negatiivisista kokemuksista liittyi toimintaa organisoivaan tahoon, eli kunnan sosiaalitoimeen ja sen työntekijöihin. Muodostin haastatteluiden pohjalta turhautumisen, epävarmuuden ja riittämättömyyden käsitteet kuvaamaan näitä kokemuksia. Negatiivisia kokemuksia ilmeni sekä positiivisena että neutraalina sitoutumisen kokevilla. Tärkeä havainto kuitenkin

on, että negatiivisia mainintoja esiintyi suhteessa enemmän positiivisesti sitoutuneiden keskuudessa kuin neutraalisti sitoutuneilla. Tämä selittynee positiivisesti sitoutuneiden vahvemmallalla vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetillä: epäkohdat toiminnassa kohdistuivat selkeämmin henkilökohtaiseen identiteettiin kuin neutraalisti sitoutuneilla.

Turhautuminen

Turhautumista haastateltavat kokivat pääsääntöisesti suhteissaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin. Haastateltavat ilmaisivat pettymystä ja ärtymystä siitä, etteivät sosiaalityöntekijät aidosti kohtaa vapaaehtoistyöntekijöitä.

TAINA: Niiden lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden, jotka määrää niitä suhteita, niin niitten pitäis oikeesti kohdata se tukihenkilö. Et kun siis nykyään tehdään paperilla asioita, niin eihän ne ees kato mitään. Etkä sä pysty siinä paperissa selittämään silleen. Et niinkun siinä ei oo sitä oikeeta välittämistä.

Tainan sitaatista ilmenee, kuinka kasvokkainen vuorovaikutustilanne sosiaalityöntekijän kanssa koettiin tärkeäksi toimivan suhteen edellytykseksi. Valtaosalla haastateltavista yhteydenpito sosiaalityöntekijään perustui sähköpostiin ja tukisuhteen kulusta kirjoitettuihin raportteihin. Raportointi olikin merkittävin turhautumisen aiheuttaja haastateltavien keskuudessa. Haastateltavat kuvailivat sitä muun muassa ”välttämättömäksi rasitteeksi”. He kokivat, ettei heidän kirjoittamiaan raportteja lueta, eikä kukaan ole näin ollen tietoinen tukisuhteen todellisesta tilasta. Puutteellinen raportointikäytäntö kuvastaa sosiaalitoimen puutteellista vapaaehtoistyöntekijöille tarjottavaa tukea ja ohjeistusta. Eriytyisen huolestuttavaa mielestäni on, että turhautuminen raportoinnista aiheutti muutaman haastateltavan kohdalla suoranaista välinpitämättömyyttä sosiaalitoimea kohtaan.

E: Onks teil ollu tämmöstä raportointivelvollisuutta sinne sosiaalitoimistoon?

KIRSI: Kyllä kato, kyl mä lähetän sinne et kuinka usein me ollaan

tavattu ja muuta. Ja silloin mä saan sitten sen rahankin. --- Ja he lukevat sen jos lukevat.

Muutama haastateltava koki raportoinnin ja usein sen perusteella maksettavan palkkion sitoutumisen kontrolloinniksi. Tämä sai esimerkiksi Raijan kyseenalaistamaan tukihenkilötoiminnan vapaaehtoistyönä:

RAIJA: Mun mielest siin on joku raja, että mä en koe tätä hirveen vapaaehtoistyöks sen takia, että jos mä vaikka vertaan tätä SPR:n Ystäväpalveluun, niin se on mun mielestä enemmän vapaaehtoistyötä, koska siitä ei makseta palkkiota. Et vaikka tässäkin, en usko et kellään on se raha ensimmäinen motiivi lähtee siihen hommaan, koska se on hirveen pieni se korvaus. Mut kuitenkin tässä kontrolloidaan sitä toimintaa, eli meidän pitää kirjoittaa ne raportit ja saadaan se palkkio sieltä. Niin mun mielestä se on vähän häilyvää tässä se tietynlainen vapaaehtoisuus, vaikka siis onhan se vapaaehtosta...se on omaehtosta siihen se lähteminen.

Kaikilla haastateltavilla ei raportointivelvollisuutta kuitenkaan ollut. Heidän suhtautumisensa sosiaalitoimea kohtaan olikin huomattavasti myönteisempää. Nämä haastateltavat kertoivat saavansa sosiaalityöntekijöiltä tarvittaessa myös emotionaalista tukea, mikä tarkoitti tukihenkilön huolien kuuntelemista, kannustusta ja kiitoksen osoittamista. Ne vapaaehtoistyöntekijät, jotka kokivat raportoinnin rasitteena, olivat tietoisia erilaisista käytännöistä eri kunnissa. Tämä lisäsi heidän turhautumistaan. Huomioitavaa myös on, ettei valtaosa haastateltavista ollut tietoisia minkälaisin perustein heidän palkkionsa maksetaan. Tämä kuvaa mielestäni olennaisesti haastateltavien perimmäisiä motiiveja, joihin ei kuulunut toiminnasta maksettava palkkio.

Puutteellisten raportointikäytäntöjen ja emotionaalisen tuen lisäksi valtaosa haastateltavista mainitsi turhautumista aiheuttavaksi tekijäksi sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden. Vapaaehtoistyöntekijät eivät aina olleet tietoisia kuka heidän sosiaalityöntekijänsä kulloinkin oli ja kenen puoleen pitäisi vaikean tilanteen eteen tullessa kääntyä.

RAIJA: Ja nyt on se tilanne ((kunnan nimi)) mikä must oli kans jotenkin pöyristyttävää... Oli se, et tää ihminen, joka sillon aloitti tämmösenä tukihenkilöiden vastaavana, niin hän ei enää toimi siinä. --- Eli nyt ((kunnan nimi)) ei oo ketään, joka vastaa täst toiminnasta. Ja myöskin se oli musta kurjaa, että siitä ei tullu meille viestiä. Kukaan ei oo kenellekään meistä tukihenkilöistä tai tukiperheistä kertonu, että tää henkilö ei enää vastaa tästä toiminnasta.

Aidon kohtaamisen puuttuminen, puutteelliset raportointikäytännöt ja emotionaalinen tuki sekä sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus olivat yhteydessä vapaaehtoistyöntekijöiden kokemaan arvostukseen. Suurin osa haastateltavista koki, ettei saa riittävää arvostusta tekemälleen työlle.

Epävarmuus

Haastateltavien epävarmuuden kokemukset liittyivät rooliin tukihenkilönä. Koettu epävarmuus roolista oli yhteydessä edellä kuvattuihin suhteisiin organisaatioon sekä suhteisiin tuettavan vanhempien kanssa. Epävarmuutta vapaaehtoistyöntekijän roolissa aiheutti vaikeus täyttää tukisuhteen eri osapuolten toiveet. Tämä synnytti jo aiemmin, tukisuhteen alkuvaiheessa, esille tulleen roolin epämääräisyyden, joka saattoi johtaa vakiintuneen tukisuhteen vaiheessa roolikonfliktiin.

LIISA: Äiti sysäs mulle sitten äidille kuuluvia velvollisuuksia. Että sieltä tuli sitten, äiti heitti mulle että tukihenkilö hoitaa, tukihenkilö tekee. Et sieltä tuli aika semmosia kovia juttuja.

Liisan sitaatissa havainnollistuu, kuinka roolikonflikti syntyi usein tuettavan vanhemman asettaessa tukihenkilölle odotuksia, jotka eivät kuuluneet vapaaehtoistyöntekijän rooliin. Tämän seurauksena vapaaehtoistyöntekijät joutuivat itse rajaamaan rooliaan ja asettumaan tuettavan vanhempien odotuksia vastaan. Roolin rajaaminen tarkoitti muutaman haastateltavan kohdalla myös jarrun laittamista tuettavan vanhemman avun tarpeeseen tai vanhemman haluun ystävystyä tukihenkilön kanssa.

E: Miten sä koet että se ((subde tuettavan äitiin)) on toiminu täs teidän suhteessa?

KIRSI: Niin, et onhan ne käyny meillä talvella kylässä ja viime kesänä. Et silleen mä ajattelin et pari kertaa vuodessa on käyny kahvilla tai. Et eihän siinä mitään. Ja me ollaan käyty siel viimeks synttäreillä. Ja kyllähän sil äidillä on selkeesti tarvetta enemmän et tavattais ja juteltais, mut mä oon pistäny siihen selkeesti jarrua.

Valtaosa haastateltavista myös kertoi, kuinka he olisivat kaivanneet enemmän tietoa tuettavan taustoista sosiaalityöntekijöiltä. Tätä tietoa ei ollut saatu pyydettyään. Epätietoisuus tuettavan taustoista aiheutti epävarmuutta tuettavan kanssa tilanteissa, joissa vapaaehtoistyöntekijä ei tiennyt tuettavan tapaa reagoida.

ULLA: Et hän ((sosiaalityöntekijä)) kerto vaan hyvin karkeet pääpiirteet ja sit oikeesti ne asiat oli sellasia, et tukihenkilön toimies-sa ne ois mun mielestä pitäny tietää. Tietyl taval vähän niinkun sellasta et suojellaan sitä yksityisyyttä sillai, että sit se... Siis koska siin ois ihan oikeesti voinu kämmää tukihenkilönä enemmänkin. Me nyt onneks ei keretty tekee mitään ihmeellistä, mutta... Mut siellä taustalla oli alkoholia, väkivaltaa ja inesti-pelkoa tai jopa inestiä jossain määrin. Ja sit jotain niinkun uimahalliin mene-misiä ja muita. Niin ois voinu oikeesti olla hankalia tilanteita sille nuorelle.

Epätietoisuus tuettavan taustoista aiheutti epävarmuutta myös suhteisiin tuettavan vanhempien kanssa. Suhteet tuettavan vanhempiin olivat keskeisellä sijalla tukihenkilön sitoutumisen kokemuksessa: avoimet ja reilut suhteet vanhempiin edistivät ja vahvistivat sitoutumista ja vastaa-vasti vanhempien mustasukkaisuus tai epätietoisuus vanhempien mieli-piteistä horjuttivat sitoutumisen kokemusta.

Riittämättömyys

Riittämättömyyttä haastateltavat kokivat tilanteissa, joissa tukihenkilön mahdollisuudet auttaa olivat jo loppuneet.

ULLA: Sillon ennen tän nuoremman sijoittamista, niin sillon oli kyllä ongelmia oikeesti itellä mieltä, että miten voi olla kun tiesi et siel oikeesti oli isoja ongelmia ja se lapsi otti minuun yhteyttä ja mulla ei ollu mahollisuuksia. Sillon se sosiaalitoimi yritti rajottaa

sitä, että me ei olla niin paljon tekemisissä ja se ois mun mielestä se lapsi pitäny ottaa huostaan aikasemmin tai tehdä jotain. Sillon tuli sellanen voimaton olo aina välillä.

Ullan tuettavan elämässä oli vakavia ongelmia, kuten vanhempien alkoholismia ja väkivaltaa, eikä tukihenkilö ollut enää oikea auttamisen keino. Sosiaalityöntekijät pohtivat tuettavan sijoittamista lastenkotiin. Tuettava lapsi olisi halunnut Ullan ottavan hänet omaan perheeseensä. Ulla koki jäävänsä tilanteessa lapsen toiveiden, oman auttamisen halunsa ja sosiaalitoimen ristipaineeseen. Tilanne ratkesi lapsen huostaanotolla ja Ullan oli hyväksyttävä oman auttamisensa rajallisuus. Tulkitsin tämän tukisuhteen osapuolien ristiriitaisena sitoutumisena. Ullan näkemykset tuettavan edusta olivat ristiriidassa organisaation tavoitteiden kanssa.

Mikä vaikutus kuvatuilla turhautumisen, epävarmuuden ja riittämättömyyden kokemuksilla oli vapaaehtoistyöntekijöiden sitoutumisen kokemukseen? Tärkeä havainto on, että vaikka negatiiviset kokemukset koettelivat haastateltavien sitoutumista, he eivät keskeyttäneet tukisuhteitaan näistä tukisuhteen ulkopuolisista, pääasiassa organisaation toimintaan liittyvistä tekijöistä johtuen. Sitoutuminen tuettavaan oli muodostunut niin vahvaksi, ettei vapaaehtoistyötä keskeytetty, ellei itse tukisuhteessa koettu olevan ylitsepääsemättömiä ongelmia. Tämä kiteytyy seuraavassa Markun sitaattissa.

E: Ootko sä miettiny koskaan tän tukisuhteen keskeyttämistä?

MARKKU: Se oli sillon joskus... On siitä nyt varmaan kolmisen vuotta aikaa tai sillon ei mul oikeestaan se keskeyttäminen ollu mielessä, vaan se että...et toimiiks se nyt se juttu? --- Kun oli sellanen tunne et siinä vaiheessa poika oli tietysti niinkun... just alko murrosikä kääntymään niinkun pahimmilleen, niin ei oikein halunnu siinä vaiheessa pitää yhteyttä ja sit taas oli just se, että mä en oikein tienny et mikä siinä on. Sit taas kun se lähti siitä menemään, niin ei se oo sen jälkeen sitte...

6.2.4 Itsetunto ja pystyvyyden tunne

Kuten edellä tuli esille keskeisellä sijalla haastateltavien sitoutumisessa oli kokemus tukisuhteen toimivuudesta. Tukisuhteen toimivuus oli selkeästi yhteydessä vapaaehtoistyöntekijöiden itsetunnon kohentumiseen ja pystyvyyden tunteen vahvistumiseen. Huolimatta pettymyksen kokemuksista suhteissaan organisaatioon haastateltavien puheessa oli havaittavissa uskoa itseän ja omiin henkilökohtaisiin vahvuuksiin vapaaehtoistyöntekijänä.

KIRSI: Et en mä niinku silleen itte tota tunne mitään syllisyttä tai huonommuutta, mä katon et mä oon se mikä mä oon ja jos ei se jollekin sovi, niin ei sovi ja sillä selvä. Ei siin mitään.

E: Miten sä ite mielestäs sovit tukihenkilöks?

TIINA: No, kyl mä omasta mielestäni sovin, öö...tälläseks joka näkee vähän harvemmin. Sanotaan että en tiedä sopisinko siihen että nähään monta kertaa viikossa. Ehkä just vaan oman elämäntilanteenkin vuoks. Ehkä jos se ois erilainen, niin sit en tiedä. Mut sen mä vaan itsestäni tiedän, että tälläseen mä sovin, mutta en tiedä sovinko tiiviimpään.

Tiinan sitaatista havainnollistuu, kuinka vapaaehtoistyöntekijät reflektoivat omia kykyjään ja mahdollisuuksiaan suhteessa tuettavan tarpeisiin ja määrittivät tämän avulla vapaaehtoistyöntekijän identiteettiään. Haastateltavat tarkastelivat myös omien persoonallisuuden piirteiden avulla vahvuuksiaan tukihenkilönä. Keskeisenä luonteen vahvuutena mainittiin empaattisuus. Muita vahvuuksia olivat luotettavuus, jämäkkyys, kärsivällisyys, avoimuus ja sosiaalisuus. Myös koulutus ja ammatillinen kokemus lasten ja nuorten kanssa toimimisesta liitettiin vahvuuksiin, vaikka toisaalta tiedettiin, ettei tukihenkilöltä edellytetä erityisominaisuuksia tai sosiaalialan koulutusta.

RAIJA: Ei tarvi sitä ajatella et pitäis olla kasvatustieteen opinnot tai joku sellanen koulutustausta takana. Ei mun mielest. Ja sitä kans korostettiin siellä kursilla, mikä on mun mielest ihan hyvä juttu.

Pystyvyyden tunne tarkoitti haastateltavien kohdalla uskoa omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa kohentavasti tuettavan elämäntilanteeseen. Suurin osa haastateltavista koki auttavansa tuettavaa. Valtaosa koki auttavansa myös joko välillisesti tai suoraan tuettavan vanhempia.

E: Koetsä et sä autat tätä poikaa?

MARKKU: Kyllä joo. Kyl mä aika oon siihen niinku oikeestaan, se on ainut mikä se on, sen siin tunteekin, että se on auttamista ja on sen takia, että voi auttaa.

Markun sitaatista tulee esille, kuinka pystyvyyden tunne antoi merkityksen koko toiminnalle. Pystyvyyden tunne ilmeni kysyttäessä tukihenkilön merkityksellisyyttä tuettavalle: haastateltavien usko merkityksellisyyteensä tuettavan elämässä oli vahva. Tarpeellisuuden tunne tuettavan elämässä lisääntyi onnistumisen kokemusten myötä. Nämä kokemukset vaihtelivat tuettavan elämänhallinnan lisääntymisestä pieniin arkipäivän onnistumisiin. Pystyvyyden tunnetta vahvisti myös muutos tuettavan suhtautumisessa tukihenkilöön. Useiden haastateltavien, etenkin murrosikäiset, tuettavat häpesivät tukisuhteen alussa kertoa ystävilleen, että heillä on tukihenkilö. Vakiintuneen tukisuhteen vaiheessa tuettava usein rohkaistui esittelemään tukihenkilönsä ystävilleen.

LIISA: Ja se oli jännä kun meidän tukisuhteessa me oltiin samalla koululla ja sitten kyllä me siellä aina ohimennen törmättiin, niin alussahan se oli aina että en tunne tuota, kuka tuo on. Mut sitten se väheni siitä, et sitten tervehdittiin ja sit tultiin jo puhumaan välitunnilla. Ja sit esiteltiin jo kaverit ja silleen.

6.2.5 Emotionaalinen palkitsevuus ja muut edut

Edellä kävi ilmi, että haastateltavien itsetunto ja pystyvyyden tunne vahvistivat sitoutumisen kokemusta. Kokemus siitä, että auttaa tuettavaa ja mahdollisesti hänen perhettään antoi merkityksen koko toiminnalle. Tässä teemassa tarkastellaan tarkemmin sitä, mitä tämä auttaminen

merkitsi haastateltaville; mikä sai heidät toimimaan lastensuojelun tukihenkilöinä. Nimitän seuraavassa esiteltäviä kokemuksia myös haastateltavien kokemiksi vapaaehtoistyön merkityksiksi.

Kaikki haastateltavat korostivat sitä, kuinka tukihenkilönä toimiminen tuottaa hyvää oloa ja mieltä itselle. Tämä emotionaalinen palkitsevuus oli haastateltavien merkityksistä keskeisin. Toimintaan mukaan lähtemisessä motivoitunut auttamisen halu oli konkretisoitunut positiivisina tuntemuksina itselle.

MARKKU: Se on just että, se kyl antaa paljon. Siis kyl siit niinkun sillä tavalla, että kun tuntee et on jollekin tärkeä, niin se antaa. Ei siin oikeestaan muuta oo kun se että, se tunne et sust on jollekin apua, niin kyl se on aika huomattavaa.

Emotionaalisen palkitsevuuden lisäksi valtaosa haastateltavista kertoi avoimesti tukihenkilötoiminnan tuomista muista merkityksistä, jopa suoranaista hyödyistä. Eivätkä he kokeneet niitä itsekkyytenä.

E: Mites osaatko sanoa, onks täst tukihenkilötoiminnasta ollu sun oman tulevaisuuden tai just elämän kannalta jotain hyötyä?

ULLA: Täst on ihan rebellisesti ollu mulle ihan älyttömästi hyötyä. Täst on ollu hyötyä siks, et ensiksikin tää on ollu se yks, semmonen varmistaja sille et mä haluun tälle alalle töihin. Toista kautta täst oli se hyöty et mä pääsin tutustumaan sosiaalipalveluiden rakenteeseen. Sen jälkeen täst oli se hyöty et mä sain harjottelupaikan kuraattorina, ihan puhtaasti mun tukihenkilötoiminnan kautta.

Ullalle lastensuojelun tukihenkilötoiminta oli toiminut merkittävänä tulevaisuuden työkentän rakentajana. Myös muutama muu haastateltava kertoi toiminnan ylläpitävän tai laajentavan omaa ammatillisuutta. Osa haastateltavista sen sijaan kertoi tukihenkilötyön toimivan hyvänä vastapainona palkkatyölle.

Haastateltavat kertoivat vapaaehtoistyön tuovan myös vaihtelua arkeen, avaavan uusia näkökantoja, lisäävän suvaitsevaisuutta, antavan mahdollisuuden päästä lähelle lastensuojelulasten elämää sekä lisäävän arvos-

tusta omaa elämää kohtaan. Olennaista tässä kohdin on huomioida, että itsensä kehittäminen ja uuden oppiminen koettiin merkityksellisiksi vasta toiminnan myötä. Ne eivät motivoineet siihen mukaan lähdeettäessä. Itsensä kehittäminen ja uuden oppiminen kuvaavat vapaaehtoistyön mukanaan tuomia uusia motiiveja jatkaa toimintaa.

Emotionaalinen palkitsevuus ja toiminnasta saadut edut eivät rajoituneet haastateltavien yksilölliseen kokemukseen, vapaaehtoistyöllä koettiin olevan positiivisia vaikutuksia myös omaan perheeseen ja lähipiiriin. Haastateltavat kertoivat ottaneensa tuettavia mukaan perhe-elämään, minkä kerrottiin tuovan vaihtelua ja virkistystä koko perheelle. Tämä kuvaa vapaaehtoistyön yhteisöllistä merkitystä. Mielenkiintoinen havainto on, että tukihenkilötoimintaan mukaan lähdeettäessä useat haastateltavista korostivat erityisesti, etteivät halua velvoittaa omaa perhettään mukaan vapaaehtoistyöhön. Toiminnan myötä oma perheen ja lähipiirin merkitys kuitenkin lisääntyy.

E: Niin koetko et onko tää vaikuttanu sun omiin perhesuhteisiin?

KIRSI: Mun mielestä on positiivisesti enemmänkin kun negatiivisesti, kyllä. Ja Minna ((haastateltavan tytär)) on aina tykänny hirveesti lapsista ja se on aina halunnu pikkusiskoo tai -veljee. Sehän tosiaan viihtyy paljon kanssa...et se on paljon Annin ((tuettava)) kanssa. Niin tota, et täshän on porukkaa koko ajan kotona, et enhän mä yksin sen kans oo. Et sehän käy välillä seurustelemassa jonkun kanssa ja leikkii sen kans hetken ja pelleilee ja Minna näyttää sille jotain. Et se päivä saattaa mennä hyvinkin nopeesti jos ollaan kotona, tietysti kun siinä on niin monta ihmistä sen kanssa juttelemassa ja touhuumassa. Et se on ihan mukavaa.

Muutama haastateltava laajensi tukihenkilötoiminnan positiiviset vaikutukset myös oman elämänpiirinsä ulkopuolelle ja osa toivoi auttamishalun leviävän ihmisten keskuudessa. Nämä kuvaavat vapaaehtoistyön yhteiskunnallisia merkityksiä.

RAIJA: Se ((tukihenkilötoiminta)) jotenki tuo erilaisia asioita perheellisille ihmisille kans, et jos perheessä on omia lapsia ja sinne tulee tällanen tuettava nuori, niin mä luulen et se muodostuu

ihan erilaiseks se tukisuhde, kuin sitten taas mun tilanteessa, kun ei oo perhettä. Et mä luulen, et tehdään erilaisia asioita ja se on varmaanki erilaista. Et silloin myöskin heille, jos siin perhees on lapsia, niin heillekin tulee vähän laajempi käsitys asioista ja perheestä ja erilaisii kaverisuhteita. Ja sit se on myöski niinku tietyllä tavalla kasvattavaa niille lapsillekin.

KIRSI: Kylhän ihmiset sais vähän enemmän toisiansa auttaa. --- Vaan se, et vois vähän enemmän auttaa, itse kukin. Missä nyt kukin pystyy.

Toiminnan emotionaalisella palkitsevuudella ja muilla eduilla oli vaikutusta tukisuhteen luonteeseen ja sitä kautta myös sitoutumisen tulevaisuuteen. Nämä olivat tekijöitä, joiden vuoksi vapaaehtoistyötä haluttiin jatkaa. Haastateltavien emotionaalinen palkitsevuus ja muut edut olivat kuitenkin olennaisesti riippuvaisia kokemuksesta, että myös tuettava lapsi tai nuori nauttii ja hyötyy tukisuhteesta. Kuten jo vapaaehtoistyön alkuvaiheessa tuli esille, sitoutuminen koettiin mahdolliseksi silloin, kun sekä vapaaehtoistyöntekijä että tuettava saavat tukisuhteesta jotakin itselleen. Tämä koettu molemminpuolisuuden merkitys korostui vapaaehtoistyön jatkuessa.

TIINA: No kylhän siit tulee hyvä mieli, varsinkin kun huomaa että tyttö menee eteenpäin siinä ja se ei enää oo siinä samassa alikossa kun aiemmin, vaan löytää uusia juttuja. Ja mä oon kans nyt saanu sen vähän uuden harrastuksen pariin, mitä se ei oo aikasemmin uskaltanu lähtee tekee. Et saa vähän tsempattuu ja muuta semmosta. Niin kyl siit niinkun itelle tulee hyvä mieli, et jos niinkun näkee semmosta positiivista edistymistä siinä. Et se on niinkun se paras juttu.

Kokemusta toiminnan molemminpuolisuudesta vahvisti olennaisesti muutaman haastateltavan kohdalla sosiaalitoimen ja tuettavan vanhempien kokemukset tukisuhteen tarpeellisuudesta.

MARKKU: Et se on toisenkin mielestä ihan jees se homma ja kylhän sen huomas tos just tos kirjeeskin mikä tuli kunnalta, kun oli sit soittanu sinne ja kysyyny ja kun ne oli tota. . . mitä sielt oli tullu se vastaus, että he kokee sen että siitä on ollu koko perheelle apua ja et he haluaa et se jatkuis edelleen. Et kyl se niinku sillä tavalla on ihan mun mielest kohdallaan.

6.3 Sitoutumisen tulevaisuudesta

Tulososion viimeisessä yläteemassa vastaan tutkimuskysymykseni kolmanteen alakysymykseen: millaisena haastateltavat kokevat sitoutumisensa tulevaisuuden? Aluksi tarkastelun kohteena ovat haastateltavien kokemukset tukisuhteeseen sitoutumisen tulevaisuudesta. Tämän jälkeen sitoutumisen tulevaisuuden tarkastelu laajentuu koskemaan koko lastensuojelun tukihenkilötoimintaa ja vapaaehtoistoimintaa. Luvussa 6.3.3 tuon esille haastateltavien toiveita ja tarpeita, jotka he kokivat tärkeinä sitoutumisensa tulevaisuudessa.

Tässä kohdin on syytä muistuttaa, että haastateltavien tukisuhteet olivat haastatteluhetkellä hyvin eri vaiheissa. Kolmen tukisuhde oli vasta saavuttanut vakiintuneen tukisuhteen vaiheen, ja he uskoivat viettävänsä vielä monta yhteistä vuotta virallisessa tukisuhteessa. Neljän haastateltavan tukisuhde puolestaan oli päättymässä lähitulevaisuudessa, sillä tuettava lähestyi täysi-ikäisyyttä, tukisuhteelle asetetut tavoitteet oli saavutettu tai tuettava oli muuttamassa pois paikkakunnalta. Nämä suhteet olivat kokemassa luonnollisen päätöksen. Kolmella haastateltavalla ei sen sijaan ollut tukisuhdetta käynnissä haastatteluhetkellä.

6.3.1 Usko suhteen säilymiseen ja identiteetin muutokset

Keskustelussa tukisuhteen tulevaisuudesta yhteinen piirre haastateltaville oli usko suhteiden säilymiseen virallisen lopettamisen jälkeen. Myös ne kaksi haastateltavaa, joiden tukisuhteet olivat päättyneet, pitivät edelleen yhteyttä tuettaviinsa ja uskoivat yhteydenpidon jatkuvan myös tulevaisuudessa. Ainoastaan yksi haastateltava, jonka tukisuhde oli päätynyt, ei ollut jatkanut yhteydenpitoa, eikä hän uskonut myöskään tulevaisuudessa olevansa yhteydessä tuettavaan.

Tulevaisuuden pohdinta sai haastateltavat miettimään antoisia yhteisiä

hetkiä ja merkityksellisiä onnistumisen kokemuksia tuettavan kanssa. Halua jatkaa yhteydenpitoa perusteltiin pääsääntöisesti vahvalla molemmipuolisella kiintymyksellä. Moni haastateltava mainitsi kiintymyksen lisäksi myös puhtaan kiinnostuksen seurata tuettavan elämää jatkossakin. Haastateltavat uskoivat vahvasti, että myös tuettavat toivoivat yhteydenpidon jatkuvan.

E: Haluaisitsä jatkaa tätä tukisuhdetta?

LIISA: Joo ja Sanna ((tuettava)) haluaa ((naurahtaa)). Kyllä haluan joo. Ja jotenkin nähä, että miten... se on niinkun mielenkiintoseks tulee kokoajan, et no miten tää menee ja et meneekö asiat edelleen näin kivasti ja mitä sitten kun tulee murrosikä ja mitä sitten... Tai ylipäätään että miten tää etenee tää systeemi.

TIINA: Kyllä saa olla yhteydessä sitten jos siltä tuntuu. Että en halua missään vaiheessa sit taas selkää kääntää, että jos toinen on avun tarpeessa tietyissä tilanteissa. Tietenkin täytyy vetää se joku raja siihen. Jos se riistäytyis käsistä, et se alkaa olee päivittäistä tai viikottaista sellasta, et jatkuvasti soitellaan ja ollaan. --- Mutta et on tietyl taval silleen että se tietää että apua on saatavilla, jos siltä tuntuu.

Halu säilyttää yhteys tuettavaan kuvaa olennaisesti haastateltavien aitoa välittämistä ja vahvaa sitoutumista tuettavaan lapseen tai nuoreen. Edellisestä Tiinan sitaatista käy ilmi aidon välittämisen lisäksi realiteettiä yhteydenpidon jatkamisessa. Tämä yhteydenpidon ja samalla vapaaehtoistyön rajojen tarkentaminen oli tyypillistä erityisesti neutraalina sitoutumisen kokeneille haastateltaville. He halusivat pitää tukisuhteen selkeämmin erillään muista tärkeistä ihmissuhteistaan. Sen sijaan positiivisesti sitoutumisen kokeneet toivat suhteen edetessä ja sitoutumisen vahvistuessa vahvemmin esille suhteen luonteen muutoksia, jotka heijastuivat myös yhteydenpitoon sekä vapaaehtoistyöntekijän rooliin ja identiteettiin.

E: Koetsä et tää tukisuhde on muuttunu jotenkin?

MARKKU: Joo on se huomattavasti tullu nyt semmoseks enempi kaverisuhteeks, et sitä ei nyt sillä taval kumpikaan enää ajattele,

että se on joku tukisuhde, vaan me tunnetaan niinku, vois olla ihan kun naapuripoika tai joku semmonen.

Markku koki tärkeäksi pitkään jatkuneessa tukisuhteessa luonnollisen suhtautumisen, mikä edellytti vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetin uudelleen määrittämistä. Uudessa roolissa olennaista oli se, ettei tukihenkilön suhdetta tuettavaan määritä virallinen sosiaalitoimi, vaan heitä sitoo toisiinsa ystävyys. Huomioitavaa on, että Markun tukisuhde oli edelleen käynnissä. Hänen roolinsa uudelleen määrittämisen taustalla oli pelko siitä, että tuettava kokee hänet sosiaalityöntekijäksi.

MARKKU: Mä en haluu sitä niinku sille ((tuettavalle)) painottaa, et se niinku miettis sitä et mä oon tukihenkilö, vaan et mieluummin se et mä oon joku tuttu kaveri, jolta voi kysyy tai ilmoitella. Ettei se niinku tulis semmonen niinkun pääasiana se, että mä oon sen tukihenkilö. Et sil tulis niinkun vastaava tilanne, kun jos mä oon niinkun sosiaalityöntekijä. Et se tulee sille semmoseks päähän pinttymäks, että sä niinkun toimit jonkun viran kautta. Että se ei olis semmonen, vaan se olis ihan vaan mahdollisimman luonteva, tota tilanne. Että siinä ei olis mitään virallisuutta sillä tavalla.

Tärkeä huomio on, että vapaaehtoistyöntekijän roolin uudelleen määrittämiseen liittyi muutaman haastateltavan kohdalla myös kokemus auttamisen vähenemisestä. Tämä tulee esille seuraavassa Liisan sitaatissa.

E: Koetsä kuitenkin tän edelleen auttamistyönä?

LIISA: Niin joo. Kyllä. No on se ehkä kuitenkin, niin...kyl mä sitä joo... Mut ei se oo niin selkeesti, ei todellakaan se oo niin selkeesti enää. Mut onhan se sen tytön auttamista elämään.

Edellä kuvatut muutokset tukisuhteessa ja siihen suhtautumisessa ilmentävät keskeisesti vapaaehtoistyöntekijän identiteetissä sekä myös motiiveissa tapahtunutta muutosta. Kuten aiemmin todettiin positiivisena sitoutumisen kokeneiden keskuudessa, vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetistä oli tullut keskeinen osa heidän henkilökohtaista identiteettiään. Haastateltavien sitoutumisen tulevaisuutta tarkastel-

taessa voidaan sanoa, että vapaaehtoistyöstä oli tullut tärkeä osa myös sitoutumisen neutraalina kokeneiden minäkäsitystä. Kokemus auttamisen vähenemisestä ilmentää tätä identiteetin ja myös motiiveissa tapahtunutta muutosta. Motiivien tarkastelu menettää ikään kuin merkityksensä, sillä vapaaehtoistyöstä tulee osa minuutta.

Tärkeä huomio on, että muutaman haastateltavan kohdalla korostui erityisesti vapaaehtoistyöntekijän roolista irtisanoutuminen, jolloin suhdetta tuettavan kanssa voi luonnehtia emotionaalisesti tärkeäksi ihmissuhteeksi, jota ei määrittele virallinen organisaatio. Tämä ihmissuhde perustuu voimakkaisiin tunteisiin. Muutama haastateltavista kuvasi jopa aitoa rakkauden tunnetta tuettavaansa kohtaan.

6.3.2 Elämäntilanne sitoutumisen tulevaisuuden määrittäjänä

Vaikka kaikki haastateltavat, joilla oli tukisuhde haastatteluhetkellä käynnissä, kertoivat haluavansa jatkaa nykyisiä tukisuhteitaan, vaikutti oma elämäntilanne ratkaisevasti koko toiminnassa jatkamiseen. Kolme seitsemästä vapaaehtoistyöntekijästä ilmoitti suoraan, ettei aio ottaa uutta tuettavaa nykyisen tukisuhteen päätyttyä. Syinä olivat halu antaa tulevaisuudessa aikaa omille tai lasten lapsille tai kiireinen työ- tai opiskelutilanne. Myös oman perheen hyvinvointi nousi keskeiseksi toiminnassa jatkamisen määrittäjäksi. Neljä haastateltavaa puolestaan kertoi, ettei vielä osaa sanoa tulevaisuuden mahdollisista uusista tukisuhteista.

ULLA: En tiedä miten se tulevaisuus sit, et voisko olla uusia tukisuhteita. Entä tiedä mikä sitten tulee sit olee se oikee. Eihän sitä voi tietää?

Ullan kohdalla tukihenkilötoiminta saattaa tulevaisuudessa korvautua toisella vapaaehtoistyönmuodolla, esimerkiksi lomalapsitoiminnalla, joka sopii paremmin sen hetkiseen elämäntilanteeseen. Myös muutama

muu haasteltava ilmoitti, että tulevaisuuden vapaaehtoistyönmuoto voi olla jokin muu kuin lastensuojelun tukihenkilötoiminta. Tämä ilmentää keskeisesti haastateltavien koko vapaaehtoistoimintaan sitoutumista.

Myös ne kaksi haastateltavaa, joiden tukisuhde oli päättynyt kokivat, etteivät elämäntilanteensa vuoksi voi ottaa uutta tuettavaa. Valtaosa kaikista haastateltavista kuitenkin toivoi, että elämäntilanteen muuttuessa he voisivat jälleen ryhtyä lastensuojelun tukihenkilöiksi. Tähän vaikuttivat luonnollisesti haastateltavien positiiviset kokemukset tukihenkilönä toimimisesta. Kymmenestä haastateltavasta ainoastaan yksi ilmoitti, ettei luultavasti lähde toimintaan uudelleen mukaan, sillä hänelle lastensuojelun tukihenkilönä toimiminen oli ollut henkisesti raskas kokemus.

6.3.3 Tuen ja arvostuksen tarve

Keskustelussa tulevaisuuden toiveista ja tarpeista jokainen haastateltava korosti, että tukihenkilölle tarjottu tuki toimii keskeisenä sitoutumisen vahvistajana. Tukea kaivattiin sekä toimintaa organisoivalta taholta että omalta perheeltä ja lähipiiriltä. Seuraavassa käsittelen ensin organisaation tukea. Tämän jälkeen tuon esille haastateltavien kokemuksia lastensuojelun tukihenkilötoiminnan ulkopuolisen tuen merkityksistä.

Organisaation tarjoama tuki voidaan jakaa yksilölliseen ja yhteisölliseen tukeen. Yksilöllisellä tuella viitataan aiemmin luvussa 6.2.3 esille tulleisiin tuen muotoihin: emotionaaliseen tukeen sekä konkreettisempiin tehtäviin liittyviin tuen muotoihin, kuten raportointikäytäntöihin. Valtaosa haastateltavista toivoi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä vastuullisempaa toimintaa ja tuen tarjoamista. Haastateltavat toivoivat kasvokkaisia tapaamisia sosiaalityöntekijän kanssa, joissa olisi mahdollista rauhassa purkaa tukisuhteen solmukohtia. Myös raportointikäytäntöihin toivottiin selkeyttä. Huolestuttavaa on, että kaikki haastateltavat, jotka kokivat, etteivät saa riittävää tukea sosiaalityöntekijältään, eivät tätä organisaation tarjoamaa tukea enää odottaneet. He olivat jo menet-

täneet luottamuksensa kunnan sosiaalitoimea kohtaan. Huomioitavaa kuitenkin on, että haastateltavat tunsivat suurta ymmärrystä sosiaalityöntekijöiden tilannetta kohtaan. Kuntien vähäiset resurssit sosiaalipuolella olivat haastateltavien tiedossa ja sosiaalityöntekijöiden valtava työmäärä herätti heissä empatiaa.

PIRJO: Jotenkin tuntuu et siellä sosiaalitoimistossa ihmiset palaa loppuun ja on usein sairaslomalla ja se on niin rankkaa siel se niiden työ.

Haastateltavien yhteisöllisen tuen tarpeella viitataan vertaistukeen ja jatkokoulutuksiin. Valtaosa haastateltavista puhui yhteisöllisyyden kai-puusta. He kuvasivat tukihenkilönä toimimista toisinaan yksinäiseksi. Kuten aiemmin on tullut esille haastateltavat eivät olleet missään toimintansa vaiheessa erityisen sitoutuneita organisaatioon. Tämä selittyy sillä, että valtaosalla haastateltavista puuttui kokonaan taustayhteisö, joka olisi tarjonnut jatkokoulutusta ja vertaistukea vapaaehtoistyössä jaksamiseen ja viihtymiseen. Haastateltavat kertoivat, ettei kunnan sosiaalitoimella ollut joko resursseja tai kiinnostusta järjestää lastensuojelun tukihenkilöille jatkokoulutusta ja vertaistapaamisia. Yksin tehtävä tukihenkilötyö eristi haastattelemani vapaaehtoisia toisistaan.

ULLA: Kyllän tätä työtä kuitenkin niin yksin tehdään. Silleen kuitenkin yksin, et sit kun ois mahdollisuus kuulla miten muilla on menny, niin se varmasti helpottais.

Muutama haastateltava kertoi osallistuneensa tukihenkilöiden jatkotapaamisiin, joihin osallistuivat saman kurssin käyneet tai oman alueen vapaaehtoistyöntekijät. Nämä tapaamiset koettiin voimaannuttavina ja virkistävinä. Tarve jatkokoulutuksille ja vertaistuelle oli kuitenkin suurempi kuin mitä oli saatavilla. Useat haastateltavat myös kertoivat pettymyksestään, sillä lastensuojelun tukihenkilökurssilla oli kerrottu jatkotapaamisista ja vertaistuesta, joita ei ollut kuitenkaan järjestetty.

Haastateltavien yhteisöllisen tuen tarve oli riippumaton tukisuhteen luonteesta. Myös ne haastateltavat, jotka olivat kokeneet tukisuhteensa

onnistuneeksi ja ongelmattomaksi, korostivat vertaistuen ensisijaisuutta.

RAIJA: Joo, meil oli niinku, ei nyt viime tammikuussa, vaan edellisvuoden tammikuussa. Meil oli semmonen, nähtiinköhän me kahtena iltana. Ja se oli ihan kiva, vaik ei nyt omassa tukisuhteessa ollu mitään ongelmia, nii oli kauheen kiva peilata muiden kanssa ja keskustella ylipäätään asioista. Ja ihmiset oli kauheen tyytyväisiä, et se järjestettiin ja se oli kyl kauheen kiva. Et jotain sellasta niinko, et just vaikka kerran kaks vuodessa joku tapaaminen, et ei sen kummempaa. Mut se ois ihan kiva, koska kuitenkin on kyse lastensuojelusta, niin ne on sellasii asioita, joita ei voi muiden kans jutella, kun on vaitiolovelvollinen. Niin sit on ihan kiva, et jossain porukassa voi puhuu niistä, vaikkei olisikaan mitään ongelmaa.

Raijan sitaatista ilmenee, kuinka erityisesti vaitiolovelvollisuuden vuoksi haastateltavat kokivat tärkeäksi mahdollisuuden keskustella ja vaihtaa kokemuksia toisten lastensuojelun tukihenkilöiden kanssa. Jatkokoulutuksissa haastateltavat toivoivat tietoa esimerkiksi erityislapsista ja maahanmuuttajista. Muutama haastateltava toivoi myös tukihenkilöille ja tuettaville järjestettyä yhteistä toimintaa, jossa yhdistyisi molempien sekä tuettavan että tukihenkilön hyöty.

TAINA: Sillon tosissaan kun se tukilapsi oli, niin ois toivonu todellakin enemmän sitä toimintaa tukilapsen ja tukihenkilön kanssa, yhdessä muitten kanssa. Et välillä vaan on hirveen vaikeee keksiä sen tuettavan kanssa tekemistä. Niin ois ollu vaihtoehtoja. Ja ois saanu nähä vähän muitten, no ehkä keskustella itekin siinä, mut lapsetkin ois leikkiny. Semmosta kivaa toimintaa aikuisten ja lasten kesken, just jotain pelejä ja makkaran paistoo, niin se kuulosti mun mielestä ihan mielettömän hyvältä.

Haastateltavat korostivat, että yksilöllisen ja yhteisöllisen tuen avulla tuettaisiin tukihenkilöiden omaa jaksamista ja samalla niiden järjestäminen osoittaisi, että heidän tekemäänsä työtä arvostetaan. Työn arvostaminen ja kehittäminen puolestaan vahvistaisivat haastateltavien mukaan sitoutumista koko lastensuojelun tukihenkilötoimintaan.

Haastateltavien yhteisöllisen tuen muodoksi olen määritellyt organisaation tarjoaman jatkokoulutusten sekä vertaistapaamisten lisäksi perheen ja lähipiirin. Kuten aiemmin on tullut esille perheen ja lähipiirin merkitys on ollut tärkeä haastateltaville koko vapaaehtoistyön ajan. Perhe toimi tärkeänä reunaehtona vapaaehtoistyöhön mukaan lähtemisessä, jolloin sitoutumisen astetta määriteltiin perheen hyvinvoinnin mukaisesti. Toiminnassa jatkamista punnittiin myös perheen ehdoilla. Haastateltavia yhdisti perheen ja ystävien tuen kokeminen tärkeäksi jokaisessa vapaaehtoistyön vaiheessa.

MARKKU: --- Et eihän tää onnistuis jos ei perhe oo siinä mukana ja siis sehän on selvää.

7 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää lastensuojelun tukihenkilöiden kokemuksia vapaaehtoistyöhön sitoutumisesta. Lastensuojelun tukihenkilötoiminta edustaa hyvin erityistä vapaaehtoistyön muotoa, jossa sitoutuminen on olennainen osa koko toimintaa. Tutkimusaineisto muodostui kymmenen lastensuojelun tukihenkilön puolistrukturoidusta haastattelusta. Valotin lähestymistapani fenomenologian avulla vapaaehtoistyöntekijöiden yksilöllisiä kokemuksia sitoutumisesta huomioiden myös ympäröivän sosiaalisen todellisuuden vaikutukset yksilöiden kokemuksiin. Pyrin hahmottamaan sitoutumisen muodostumista ja kehittymistä ajallisena prosessina. Tässä luvussa kokoon yhteen empiirisen analyysini keskeisimmät tulokset, suhteutan ne laajempaan teoreettiseen keskusteluun sekä pohdin, mitä tarjottavaa tuloksilla on lastensuojelun tukihenkilötoiminnalle ja laajemmin vapaaehtoistyön suunnittelulle.

7.1 Yhteenvedo ja liittymäkohdat aiempiin tutkimuksiin

Sitoutumisen kokemuksen selvittämisessä lähdettiin liikkeelle vapaaehtoistyöntekijöiden motiiveista. Haastattelemieni lastensuojelun tukihenkilöiden keskeisin motiivi vapaaehtoistyölle oli halu auttaa. Auttamisen halun erityispiirteenä oli sen kohdistuminen lapsiin ja nuoriin. Auttamisen halu ei ole yllättävä tutkimustulos vapaaehtoistyön motiivitutkimuksissa (esim. Clary & Orenstein, 1991; Nylund, 2000; Yeung, 1999; 2002), eikä etenäkään tukihenkilötoiminnassa, jossa se on koko toiminnan peruslähtökohta (Lehtinen, 1994, 36). Tässä tutkimuksessa auttamisen halun syvällisempi tarkastelu kuitenkin osoittaa sen perustuvan laajalle joukolle muita vapaaehtoistyön motiiveja. Nimesin auttamisen halun tutkimukseni päämotiiviksi, joka pohjautui vahvas-

ti haastateltavien arvomaailmaan. Päämotiivia tukivat haastateltavien elämänhistoria, elämäntilanne, aiemmat kokemukset vapaaehtoistyöstä, persoonallisuuden piirteet, työ ja opinnot sekä sosiaaliset suhteet. Kokoavasti voidaan sanoa, että haastateltavien auttamisen halua tukivat voimakkaimmin elämäntilanne, elämänhistoria ja persoonallisuuden piirteet. Myös palkkatyöllä ja opinnoilla oli vaikutusta vapaaehtoistyöhön motivoinnissa. Olennaista tässä tutkimuksessa kuitenkin oli, että työn ja opintojen merkitys korostui toiminnan jatkuessa.

Haastattelemieni vapaaehtoisten lapsiin kohdennettua auttamishalua on mielenkiintoista verrata Yeungin (1999, 47) tutkimuksen auttamishaluisiin, joille auttamisen työmuodolla ei ollut väliä. Heille tärkeintä oli ainoastaan saada auttaa. Se, miten ja missä tämä auttaminen tapahtui ei ollut oleellista (mts. 47).

Sosiaalisten suhteiden luominen, kokeilunhaluisuus ja itsensä kehittäminen eivät olleet motivoineet tämän tutkimuksen haastateltavia toimintaan mukaan lähdettäessä. Tämä selittynee olennaisesti tuen kohderyhmällä: haavoittuvat lastensuojelulapset eivät edusta yhteisöllistä sosiaalisten kontaktien kenttää tai mahdollisuutta kokeilla tukisuhteen muodostamista apua tarvitsevaan tai uusien taitojen oppimisen lähdettä. Tärkeä havainto kuitenkin on, että toiminnan myötä sosiaalisten suhteiden merkitys vapaaehtoistyössä kasvaa. Ne haastateltavat, jotka olivat luoneet sosiaalisia verkostoja lastensuojelun tukihenkilökursilla tai myöhemmin esimerkiksi tukihenkilöiden vertaistapaamisten yhteydessä, kokivat nämä kontaktit tärkeiksi toiminnassa viihtymistä lisääviksi tekijöiksi. Samansuuntaisia tuloksia on saanut Skoglund (2006).

Huomioitavaa myös on, että itsensä kehittäminen muodostuu motiiviksi toiminnan myötä. Lisäksi näyttää siltä, että itsensä kehittämisellä on yhteys sitoutumiseen. Ne haastateltavat, jotka korostivat toiminnan positiivisia vaikutuksia itsen, kertoivat aikomuksistaan jatkaa lastensuojelun tukihenkilönä tulevaisuudessakin. Myös Omoto ja Snyder (1995) ovat havainneet aids-vapaaehtoistyöntekijöiden keskuudessa, että itsensä kehittämisellä on positiivinen vaikutus toiminnassa jatkamiseen.

Haastateltavien auttamisen halun tarkastelua on syytä hieman vielä syventää. Aikaisemmissa vapaaehtoistyön motiivitutkimuksissa on esitetty vastakkainasettelu altruismin ja egoismin keskeisyydestä vapaaehtoisessa auttamisessa. Toisten tutkijoiden mukaan halu auttaa on keskeinen motiivi vapaaehtoistyössä (esim. Clary & Orenstein, 1991). Toiset puolestaan korostavat vapaaehtoistyön ei-altruistista ja välineellistä motiiviperustaa (esim. Stebbins, 1996). Useissa empiirisissä tutkimuksissa on kuitenkin päädytty näiden motiivien sekoittumiseen (esim. Clary ym., 1998; Lähteenmaa, 1998; Nylund, 2000). Tässä tutkimuksessa totean, että haastattelemani lastensuojelun tukihenkilöiden motiiveja ei voida sijoittaa yksiselitteisesti jompaankumpaan luokkaan. Tärkeä havainto myös on, kuten edellä jo tuli hieman esille, että vapaaehtoistyöntekijöiden motiiviperusta muuttuu toiminnan aikana. Halu auttaa oli altruistisimmillaan toimintaan mukaan lähdettäessä. Tukisuhteen muodostuessa ja vähitellen sitoutumisen vahvistuessa tuettavan pyyteetön auttaminen sai hedonistisia piirteitä. Haastateltavien auttamista vakiintuneen tukisuhteen vaiheessa voi luonnehtia ”hedonistiseksi altruismiksi” (Lähteenmaa, 1998). Toiminnassa itselle saatu hyvä mieli yhdistyi toisten auttamiseen (mts. 151–152). Myös Yeung (2007, 158) on todennut itselle saamisen roolin vahvistuvan vapaaehtoistoiminnassa jatkettaessa. Edellytyksenä haastattelemani lastensuojelun tukihenkilöiden keskuudessa kuitenkin oli kokemus siitä, että myös tuettava lapsi tai nuori saa emotionaalisia palkintoja ja mielekkäitä kokemuksia tukisuhteesta. Pitkään jatkuneen tukisuhteen tärkeimmiksi elementeiksi muodostuivat toiminnasta saatu molemminpuolinen palkitsevuus ja merkityksellisyys.

Sitoutuminen koettiin tässä tutkimuksessa oleelliseksi lähtökohdaksi, jota perusteltiin lastensuojelulasten elämäntilanteella. Haastattelemani lastensuojelun tukihenkilöt olivat hyvin tietoisia siitä, että tuettavat lapset ja nuoret ovat kohdanneet elämänsä aikana pettymyksiä suhteissaan aikuisiin, joten he halusivat ennen kaikkea välttää itse pettymysten tuottamista. Sitoutuminen alkoi kaikilla haastateltavilla sitoutumisena

tuettavaan lapseen tai nuoreen. Yksikään haastateltava ei kuvannut toiminnan alkuvaiheessa sitoutumistaan organisaatioon. Tämä on hyvin poikkeava tutkimustulos aikaisempiin vapaaehtoistyöhön sitoutumista käsitteleviin tutkimuksiin verrattuna. Esimerkiksi Lahtinen (2003, 28) havaitsi Suomen Mielenterveysseuran tukihenkilöiden sitoutuvan toiminnan alkuvaiheessa vahvasti organisaatioon. Sen sijaan toiminnan myötä sitoutumisen kohde vaihtui tuettavaan asiakkaaseen sekä työnohjausryhmään (mts.). Myös Penner (2002) sekä Omoto ja Snyder (1995) ovat havainneet, että organisaation merkitys korostuu vapaaehtoistyön muotoa valittaessa. Kuvattu ero selittyy sillä, että tässä tutkimuksessa organisaatiota edusti kunnan sosiaalitoimi, eikä erityisiin arvoihin perustuva vapaaehtoisjärjestö, kuten esimerkiksi SPR tai Pelastusarmeija. Yeung (1999, 12–13) on havainnut Pelastusarmeijan tunnettavuuden vaikuttavan myönteisesti vapaaehtoistyöntekijöiden toimintaan mukaan lähtemiseen. Sen sijaan tässä tutkimuksessa kunnan sosiaalitoimi oli koko vapaaehtoistyön ajan haastateltaville vieras ja tuntematon organisaatio. Lastensuojelujärjestö Erityishuoltojärjestöjen liitto EIJ ry toimi ainoastaan tukihenkilöiden kouluttajana. Koulutuksen jälkeen vastuu tukihenkilöiden saattamisesta yhteen tuettavien kanssa ja tukisuhteiden jatkosta huolehtiminen siirtyi kuntien sosiaalitoimien lastensuojelun sosiaalityöntekijöille.

Huolimatta haastateltavien kokemasta sitoutumisen lähtökohtaisuudesta, odotukset ja mielikuvat sitoutumisesta vaihtelivat haastateltavien keskuudessa. Osa haastateltavista koki sitoutumisen luonnollisena ja osa puolestaan pelottavana. Keskeistä tässä kohdin oli pohdinta omista mahdollisuuksista sitoutua. Haastateltaville omaa sitoutumisen tapaa määrittivät pääsääntöisesti perhe, työ ja opinnot. Tärkeä havainto haastateltavien odotusten vaikutuksista myöhempään sitoutumisen kokemukseen on se, että positiiviset kokemukset lastensuojelun tukihenkilönä toimimisesta saivat haastateltavat, jotka alun perin olivat kokeneet sitoutumisen pelottavana, tuntemaan sitoutumisen vakiintuneen tukisuhteen vaiheessa luonnolliseksi. Tämä ilmentää keskeisesti myös sitä,

ettei odotuksilla ollut merkittävää vaikutusta vapaaehtoistyössä jatkamiseen. Tulos poikkeaa Yeungin (1999) tutkimuksesta oleellisesti. Hänen tutkimuksessaan ne vapaaehtoiset, joiden odotukset toiminnasta olivat väljiä, jatkoivat toiminnassa todennäköisemmin kuin henkilöt, joilla oli tarkat odotukset toiminnasta (mts. 78–79).

Tukisuhteen aloitusvaiheessa valtaosaa haastateltavia yhdistivät pelon ja epätietoisuuden kokemukset. Pelon kokemukset juontuivat tuettavan mahdollisesta ongelmakäyttäytymisestä, emotionaalisesta kuormittavuudesta sekä tuettavan vanhempien kohtaamisesta. Epätietoisuuden kokemus puolestaan liittyi tuettavan ja hänen perheensä taustoihin, korvauskäytäntöihin, suhteeseen sosiaalityöntekijään sekä tukihenkilön rooliin. Myös Haski-Leventhal ja Bargal (2008) ovat todenneet vapaaehtoistyöntekijöiden kokevan usein vapaaehtoistyön alkuvaiheessa epäselvyyttä siitä, mitä heiltä odotetaan tehtävässään. Heidän mukaansa vapaaehtoisilta puuttuu asianmukaista koulutusta, opastusta tehtäviin sekä tietoa vapaaehtoistyötä organisoivan tahon kulttuurista (mt.).

Tätä on syytä pysähtyä pohtimaan haastattelemini lastensuojelun tukihenkilöiden kohdalla. Vaikka valtaosa haastateltavista koki käymänsä tukihenkilökurssin hyödyllisenä ja erityisesti varmuutta antavana, olivat pelon ja epätietoisuuden kokemukset suurella osalla haastateltavista riippumattomia kurssin kokemuksista. Tämä selittyy oletettavasti sillä, että haastateltavien kokemukset vapaaehtoistyöstä muodostuvat olennaisesti tukihenkilön ja tuettavan välisestä suhteesta, joten lastensuojelun tukihenkilökurssilla on melko mahdotonta kattavasti perehdyttää tulevia tukihenkilöitä vapaaehtoistoimintaan.

Tukisuhteen tutustumisvaiheessa haastateltavien sitoutumisen kokemuksessa oli erotettavissa merkittävä käännekohta: tuettavan luottamuksen saavuttaminen. Molemminpuolista luottamusta pidettiin tukisuhteen tärkeimpänä elementtinä, joten kokemus siitä, että tuettava luottaa tukihenkilöönsä sai haasteltavat kiinnittymään tuettaviinsa emotionaalisesti. Kokemus vastavuoroisista kiintymyksen tunteista

vahvasti haastateltavien sitoutumista tuettavaan lapseen tai nuoreen. Myös Chambré (1995) on havainnut tutkimiansa aids-vapaaehtoisten keskuudessa, että vastavuoroisuus vapaaehtoistyöntekijän ja tuettavan tunteissa on merkittävä tekijä vahvan sitoutumisen muodostumisessa. Samansuuntaisia tuloksia ovat saaneet myös Haski-Leventhal ja Bargal (2008). He totesivat vapaaehtoistyöntekijöiden, jotka työskentelivät sosiaalisesti syrjäytyneiden nuorten kanssa, kiinnittyvän voimakkaasti tuen kohteisiin vapaaehtoistyön alkuvaiheessa (mt.). Haski-Leventhalin ja Bargalin (2008) mukaan alkuvaiheessa erityisen tärkeää on organisaation tarjoama tuki vapaaehtoistyöntekijöille. Vahvojen tunteiden myötä vapaaehtoistyö sulautuu yksilön henkilökohtaiseen elämään, joten ongelmat ja haasteet vapaaehtoistyössä voivat aiheuttaa vapaaehtoistyöntekijöille stressiä sekä emotionaalista kuormitusta (mt.).

Haastattelemieni lastensuojelun tukihenkilöiden kokemukset sosiaalityöntekijän tarjoamasta sosiaalisesta tuesta vaihtelivat huomattavasti koko vapaaehtoistyön aikana. Sosiaalisen tuen tarkastelussa voidaan hyödyntää Claryn (1987) jakoa tehtäväorientoituneeseen ja emotionaaliseen tukeen. Vain muutama haastateltava koki saaneensa tarvitsemansa tiedot ja ohjauksen, eli tehtäväorientoituneen tuen sosiaalityöntekijöiltä koko tukisuhteen ajan sekä tarvittaessa kannustusta ja kiitosta, eli emotionaalista tukea. Toiset puolestaan kokivat jääneensä täysin yksin tuettavan kanssa heti tukisuhteen käynnistysvaiheessa, jolloin tuen tarve oli omista peloista ja epävarmuuden kokemuksista johtuen suurimmillaan. Myös Chambré (1995) on havainnut aids-vapaaehtoistyöntekijöiden keskuudessa, että organisaation työntekijän kanssa käydyt keskustelut ja työntekijän kannustus vahvistivat vapaaehtoistyöntekijöiden sitoutumista sekä auttoivat vapaaehtoistyöntekijän roolin hahmottumista.

Tarkastelua onkin syytä laajentaa rooli-identiteetin näkökulmalla. Gruben ja Piliavinin (2000) mukaan vapaaehtoistyössä jatkaminen aiheuttaa muutoksia vapaaehtoistyöntekijän minäkäsityksessä. Vapaaehtoistyöntekijän roolista tulee vähitellen osa henkilökohtaista

identiteettiä (mt.). Emotionaalinen kiinnittyminen tuettavaan kuvastaa mielestäni haastateltavien identiteetin muutoksen käynnistymistä. Emotionaalisen kiinnittymisen myötä tukihenkilö ja tuettava tutustuivat toisiinsa lähemmin ja alun epävarmuus väheni. Vapaaehtoistyöntekijän rooli tuettavan elämässä muotoutui vähitellen. Myös Chambré (1995) on todennut, että vapaaehtoistyöntekijöistä tulee sitoutuneempia ja he ovat tyytyväisempiä rooliinsa, kun he tutustuvat tuen kohteeseen yksilöinä.

Vakiintuneen tukisuhteen vaiheessa haastateltavien sitoutumisen kokemuksissa oli erotettavissa kaksi sitoutumisen kokemusta: positiivinen ja neutraali. Positiivisten ja neutraaleiden sitoutumisen kokemusten välillä oli kaksi merkittävää eroa. Ensimmäinen liittyi vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteettiin. Vapaaehtoistyöstä oli tullut keskeinen osa positiivisesti sitoutuneiden haastateltavien elämää. Tulkitsin tämän niin, että sitoutumisen positiivisena kokeneiden haastateltavien vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetti oli muodostunut vahvemaksi kuin sitoutumisen neutraalisti kokeneilla. Neutraalisti sitoutuneiden haastateltavien vapaaehtoistyötä määrittivät voimakkaimmin kiireinen elämäntilanne ja sosiaalinen verkosto. Toinen näiden kokemustausten välinen ero liittyi sitoutumisen kohteeseen. Positiivisena sitoutumisen kokeneet olivat vahvemmin sitoutuneita tuettavaan lapseen tai nuoreen kuin neutraalisti sitoutuneet, jotka määrittivät sitoutumistaan tukisuhtekohtaisesti.

Vapaaehtoistyöntekijöiden heikkoon organisaatioon sitoutumiseen vaikuttivat olennaisesti negatiiviset kokemukset suhteissa lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin. Kuvasin haastateltavien negatiivisia kokemuksia turhautumisen, epävarmuuden ja riittämättömyyden käsitteiden avulla. Keskeistä kuitenkin oli, etteivät ne vaikuttaneet vapaaehtoistyöntekijän sitoutumisen kokemukseen, ellei haastateltava kokenut myös itse tukisuhteessa olevan ongelmia. Myös Snyder ja Omoto (1992) ovat havainneet aids-vapaaehtoistyöntekijöiden keskuudessa, että positiiviset

kokemukset toiminnasta toimivat tärkeinä sitoutumisen vahvistajina. Sen sijaan merkittävä ero Snyderin ja Omoton (1992) vapaaehtoisilla ja tähän tutkimukseen osallistuneilla oli se, että haastattemieni lastensuojelun tukihenkilöiden toiminnassa jatkamista ei selittänyt yhtä vahvasti suhde organisaatioon, kuten Snyderin ja Omoton (1992) tutkimilla vapaaehtoisilla. Samansuuntaisia tuloksia tämän tutkimuksen kanssa ovat saaneet Penner ja Finkelstein (1998).

Tutkimukseen osallistuneiden sitoutumisen tarkastelussa hyödynsin vapaaehtoistyöntekijöiden kokemusta itsetunnosta ja pystyvyyden tunteesta (Bandura, 1977). Ne muodostuivat toiminnan myötä haastateltavien keskeisiksi sitoutumisen vahvistajiksi. Usko itseen vapaaehtoistyöntekijänä ja tunne siitä, että auttaa tuettavaa olivat merkittäviä. Itsetuntoa ja pystyvyyden tunnetta vahvistivat kokemus merkityksellisyydestä tuettavan elämässä. Myös Grube ja Piliavin (2000) sekä Skoglund (2006) ovat havainneet, että vapaaehtoistyöntekijöiden itsetunto vahvistuu, kun he kokevat itsensä merkityksellisiksi. Grube ja Piliavin (2000) liittivät vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetin muodostumisen itsetunnon vahvistumiseen. Tämä näkyi myös haastattemieni lastensuojelun tukihenkilöiden keskuudessa. Erityisesti ne positiivisesti sitoutuneet haastateltavat, jotka kertoivat tukisuhteensa kuuluvan olennaisena osana elämäänsä, ja joiden vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetin voidaan katsoa olevan vahva, ilmaisivat lujaa uskoa itseen vapaaehtoistyöntekijänä. Tukea itsetunnon ja pystyvyyden tunteen vahvistumisen positiivisista vaikutuksista sitoutumiseen antaa myös Haski-Leventhalin ja Bargalin (2008) tutkimus. He ovat todenneet sitoutumisen olevan voimakkainta vapaaehtoistyöntekijöiden keskuudessa silloin, kun nämä ovat tyytyväisiä tekemäänsä työhön ja kokevat työn tärkeäksi (mt.).

Kuten aiemmin on tullut esille haastateltavien sitoutuminen perustui emotionaaliseen palkitsevuuteen sekä muihin itselle ja perheelle saaduille sekä yhteiskunnallisille eduille. Keskeistä palkitsevuudessa oli kokemus siitä, että myös tuettava saa tukisuhteesta jotakin itselleen.

Haastateltavien kokeman toiminnan palkitsevuuden ja sitä kautta myös sitoutumisen voidaan katsoa juontuvan heidän arvomaailmastaan. Auttaminen oli valtaosalle haastateltavista arvo sinänsä ja keskeisin lähtökohta koko toiminnalle. Kokemus siitä, että auttaa tuettavaa palkitsi ja sitoutti haastateltavia jatkamaan toiminnassa. Tämä voidaan nähdä myös haastateltavien motiivien ja tarpeiden toteutumisenä. Snyderin ja Omoton (1992) mukaan ihmiset, joiden psykologiset tarpeet toteutuvat vapaaehtoistyössä jatkavat toiminnassa todennäköisemmin kuin ne, joiden tarpeet ja kokemukset eivät kohtaa.

Sitoutuminen pohjautui tämän tutkimuksen vapaaehtoistyöntekijöillä vahvasti arvojen lisäksi haastateltavien persoonallisuuden piirteisiin. Haastateltavat pitivät keskeisenä luonteenpiirteensä ja samalla vahvuutenaan tukihenkilönä empaattisuutta. Empaattisen luonteenpiirteiden positiivista vaikutusta haastateltavien sitoutumiseen tukee Davisin ym. (1999) tutkimus, jonka tuloksien mukaan empaattinen ihminen sopii vapaaehtoistyöhön, joka vaatii emotionaalista sitoutumista.

Haastateltavien vahvaa sitoutumista tuettavaan osoitti usko suhteen säilymiseen virallisen tukisuhteen päättämisen jälkeen. Olennaista tässä haastateltavien tulevaisuuden pohdinnassa oli muutokset vapaaehtoistyöntekijän roolissa ja rooli-identiteetissä. Merkittävin muutos oli virallisen tukisuhteen muuttuminen ystävyyssuhteeksi. Ystävyyssuhdetta vahvistivat voimakkaat vastavuoroiset tunteet. Myös Chambré (1995) sekä Haski-Leventhal ja Bargal (2008) ovat todenneet vapaaehtoistyöntekijöiden ilmaisevan pitkään jatkuneessa vapaaehtoistyössä jopa syviä rakkauden tunteita tuettaviaan kohtaan.

Huomattavaa oli, että muutama haastateltava halusi irrottautua kokonaan vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetistä, ja koki myös auttamisen vähenevän. Auttamisen väheneminen selittyy oletettavasti sillä, että osa haastateltavista koki auttavansa tuettavaa ainoastaan konkreettisissa asioissa, esimerkiksi työpaikan hakemisessa tai kirjaston käytön opettelussa. Näin ollen pitkään jatkuneessa tukisuhteessa, jonka aikana tu-

kihenkilö oli ehtinyt opettaa tuettavalle valtavasti uusia asioita, saattoi yhdessä vietetty aika pohjautua luonnolliseen ja rentoon yhdessäoloon sekä keskusteluun.

Auttamisen kokemuksen väheneminen ilmentää keskeisesti myös haastateltavien motiiveissa tapahtunutta muutosta. Kuten aiemmin on hieman jo sivuttu haastateltavien motiiviperusta muuttui toiminnan myötä. Uusina motiiveina tämän tutkimuksen haastateltavilla ilmenivät muun muassa itsensä kehittäminen ja sosiaaliset suhteet. Sen sijaan työn ja opiskelujen merkitys kasvoi toiminnan jatkuessa. Motiivien muutosta tukee Finkelsteinin ym. (2005) tutkimus, jossa ei löydetty positiivista yhteyttä vapaaehtoistyöhön lähtemisen motiiveilla ja vapaaehtoistyön kestolla. Tärkeän näkökulman keskusteluun tuovat Davis, Hall ja Meyer (2003), joiden tutkimuksen mukaan tärkeintä ei ole vapaaehtoistyöhön vaikuttavien motiivien selvittäminen, vaan se, miten vapaaehtoistyö palvelee motiiveja.

Haastateltavien lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa tai laajemmin vapaaehtoistyössä jatkamista määrittä voimakkaimmin oma elämäntilanne. Kiireinen elämä näytti olevan usealle haastateltavalle este vapaaehtoistyössä jatkamiselle. Myös Yeung (2002, 44–45) on todennut ajanpuutteen olevan tärkein syy vapaaehtoistoiminnan lopettamiselle. Positiivista kuitenkin on, että valtaosa tämän tutkimuksen haastateltavista kertoi haluavansa jatkaa toiminnassa tulevaisuudessa elämäntilanteen muuttuessa. Tätä tukee Harrisonin (1995) näkemys, jonka mukaan vapaaehtoistyö on harvoin säännöllistä tai rutiininomaista. Hän korostaa toiminnan vaihteista luonnetta. Ihmiset harkitsevat tarkkaan vapaaehtoistyöhön osallistumista ja siinä jatkamista. Päätös tehdään ensisijaisesti sen hetkisen elämäntilanteen mukaan suhteessa vapaaehtoistoiminnan muotoihin. (Mt.) Harrison (1995) myös korostaa, että yksilön päätös vapaaehtoistyön lopettamisesta voi olla täysin riippumaton organisaatiosta tai sen asiakkaista.

Edellä kuvattua on syytä tarkastella tarkemmin organisaatioon sitoutu-

misen näkökulmasta. Vaikka haastateltavien suhteet kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa eivät valtaosalla toimineet, haastateltavat kokivat sosiaalitoimen työn kuitenkin niin tärkeäksi, että he haluavat myös jatkossa olla osa organisaation toimintaa. Haastattelemieni vapaaehtoisten suhdetta organisaatioon voidaan mielestäni määrittellä samaistumisen käsitteen avulla. O'Reilly ja Chatman (1986) määrittävät samaistumisen yhdeksi organisaatioon sitoutumisen komponentiksi. Kaksi muuta komponenttia ovat mukautuminen ja sisäistäminen. Samaistuessaan organisaatioon yksilö hyväksyy ja kunnioittaa organisaation arvoja, mutta ei välttämättä omaksu niitä. (Mt.) Haastattelemiani lastensuojelun tukihenkilöt arvostivat sosiaalityöntekijöiden tekemää raskasta työtä ja tunsivat empatiaa heitä kohtaan.

Haastateltavien organisaatioon sitoutumisen tarkastelua voidaan vielä syventää Boezemanin ja Ellemersin (2007; 2008) näkemyksellä, jossa yhdistyvät Allenin ja Meyerin (1990; Meyer & Allen, 1997) kolmi-komponentti-malli sekä Tylerin ja Bladerin (2000, 143–178) sosiaalisen identiteetin malli organisaation yhteistyöstä. Tutkimukseen osallistuneiden organisaatioon sitoutumista voidaan ymmärtää edellä kuvattua samaistumista tarkemmin sosiaalisen samaistumisen perusteella. Sosiaalinen samaistuminen tarkoittaa, että yksilö hyväksyy ne organisaation piirteet, jotka ovat merkityksellisiä hänelle itselleen (Tajfel & Turner, 1979). Sosiaalisen samaistumisen prosessi liittyy yksilön organisaatioon ja saa hänet tekemään yhteistyötä organisaation kanssa. (Tyler & Blader, 2000, 149–150.)

Sosiaalista samaistumista ja sitä kautta organisaatioon sitoutumista voidaan Boezemanin ja Ellemersin (2007; 2008) mukaan vahvistaa vapaaehtoistyöntekijöiden kokeman ylpeyden ja kunnioituksen avulla. Tämä on erittäin tärkeä huomio haastattelemieni lastensuojelun tukihenkilöiden kohdalla, sillä valtaosa heistä koki, ettei saa riittävää arvostusta tekemälleen työlle. Haastateltavien kokemaan arvostuksen puutteeseen liittyvät olennaisesti toiveet yksilöllisestä ja yhteisöllisestä tuesta.

Yksilöllisellä tuella viitataan haastateltavien tarpeeseen sosiaalityöntekijöiden tarjoamaan tehtäväorientoituneeseen ja emotionaaliseen tukeen (Clary, 1987). Yhteisöllisellä tuella puolestaan tarkoitan jatkokoulutuksia ja vertaistukea. Boezeman ja Ellemers (2007; 2008) ovat havainneet erityisesti organisaation tarjoaman emotionaalisen tuen lisäävän vapaaehtoistyöntekijöiden kokemaa ylpeyden sekä kunnioituksen tunnetta ja sitä kautta vahvistavan organisaatioon sitoutumista. Tärkeänä yhteisöllisenä, tukisuhteen ulkopuolisena tukena haastateltaville toimi oma perhe ja lähipiiri.

Tukihenkilöiden kokema arvostuksen puute tuli esille myös Lehtisen (1994, 53–54) tutkimuksessa, jossa ammattityöntekijöiltä odotettiin halua kehittää tukihenkilötoiminnan sisältöä, sillä ilman heidän tukeaan toiminnan sisällöllinen kehittäminen ei ole mahdollista. Tässä tutkimuksessa arvostuksen puute kuvaa haastateltavien kokemaa pettymystä organisaatioon. Pettymyksen tarkastelua on syytä syventää psykologisen sopimuksen –käsitteen avulla. Farmer ja Fedor (1999) esittävät, että liittyessään vapaaehtoistyöhön yksilöt solmivat virallisen sopimuksen lisäksi psykologisen sopimuksen, joka koostuu vapaaehtoistyöntekijän odotuksista sekä vapaaehtoistoimintaa että toimintaa organisoivaa tahoja kohtaan. Keskisen (2005, 75) mukaan psykologisen sopimuksen pitävyys ylläpitää työtyytyväisyyttä, lisää motivaatiota ja sitouttaa sopimuksen osapuolia tehtäviinsä. Tähän tutkimukseen osallistuneiden kokema pettymys organisaatioon ilmentää mielestäni keskeisesti heidän organisaatioon kohdistetun psykologisen sopimuksen rikkoutumista. Havaintoa tukee Haski-Leventhal ja Bargalin (2008) tutkimus, jonka vapaaehtoiset ilmaisivat myös pettymystä ja aikomusta jopa lopettaa vapaaehtoistyö, mikäli he kokivat psykologisen sopimuksensa rikkoutuneen. Olennaisinta tämän tutkimuksen haastateltavien sitoutumisessa oli kuitenkin kokemus tuettaviin kohdistetun psykologisen sopimuksen pitävyydestä.

Edellä esitetyt tämän tutkimuksen keskeiset tulokset on syytä vielä liittää laajempaan vapaaehtoistyön teoreettiseen viitekehykseen. Tutkimuksen teoriaosuudessa esittelin kolme vapaaehtoistyön tutkimuksissa käytettyä teoriaa: vapaaehtoistyön prosessimallin (Omoto & Snyder, 1995; 2002; Snyder & Omoto, 1992), vapaaehtoistyön rooli-identiteettimallin (Callero ym., 1987; Charng ym., 1988; Grube & Piliavin, 2000; Lee ym., 1999) sekä näistä kahdesta integroidun viitekehyksen (Penner, 2002; Penner ym., 1997). Analyysini perusteella totean, että integroitu vapaaehtoistyön viitekehys (Penner, 2002; Penner ym., 1997) tarjoaa hyödyllisimmän taustan haastattelemieni lastensuojelun tukihenkilöiden sitoutumisen kokemuksen ymmärtämiseen. Vapaaehtoistyöntekijöiden motiivien selvittäminen toimi tärkeänä pohjana sitoutumisen muodostumisen ja jatkumisen ymmärtämisessä. Motiivien merkitys kuitenkin vähenee vapaaehtoistyön tullessa osaksi haastateltavien henkilökohtaista identiteettiä. Näin ollen vapaaehtoistyössä jatkamista voidaan parhaiten selittää yksilöiden havainnoilla itsestään sekä rooleilla, joissa he toimivat, eli toisin sanoen heidän rooli-identiteettinsä avulla. (Penner, 2002.)

Haastattelemieni lastensuojelun tukihenkilöiden sitoutumista ei kuitenkaan voida kuvata täysin aukottomasti integroidun viitekehyksen avulla. Ensinnäkin merkittävä ero integroidun viitekehyksen näkemyksen ja tähän tutkimukseen osallistuneiden välillä on sosiaalisen paineen vaikutus vapaaehtoistoimintaan mukaan lähtemiseen. Pennerin (2002) mukaan sosiaalinen paine on merkittävä tekijä vapaaehtoistyöntekijäksi ryhtytäessä. Suurelle osalle tämän tutkimuksen haastateltavista lastensuojelun tukihenkilöksi ryhtyminen oli tarkoin harkittu päätös, jota oli pohdittu suhteessa omaan elämäntilanteeseen ja kykyihin. Yksikään haastateltava ei maininnut merkityksellisten toisten vaikuttaneen päätökseensä ryhtyä lastensuojelun tukihenkilöksi. Tämä selittynee aiemmin esiin tulleella kyseessä olevan vapaaehtoistyön kohderyhmällä eli lastensuojelulapsilla.

Toinen ero liittyy olennaisesti organisaatioon sitoutumiseen. Kuten aiemmin on tullut esille organisaatioon sitoutuminen ei selittänyt tä-

män tutkimuksen haastateltavien vapaaehtoistyöhön osallistumista missään vapaaehtoistyön vaiheessa. Pennerin (2002) mukaan organisatoriset muuttajat, joilla hän tarkoittaa organisaation mainetta, arvoja ja toimintamuotoja, vaikuttavat yksilön päätökseen osallistua vapaaehtoistyöhön. Penner (2002) kuitenkin toteaa organisatoristen muuttajien merkityksen vähenevän vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetin vahvistuessa.

Tutkimuksen yhteenvedona voidaan todeta, että sitoutuminen ilmiönä on hyvin moninainen ja ilmenee kokonaisvaltaisesti vapaaehtoistyöntekijöiden kokemuksissa. Tämän tutkimuksen haastateltavat olivat pääsääntöisesti koko vapaaehtoistoiminnan ajan sekä vielä tukisuhteen virallisen päättymisen jälkeen erittäin sitoutuneita tuettavaan lapseen tai nuoreen. Myös Lahtisen (2003, 28) tutkimuksen vapaaehtoiset sitoutuivat voimakkaimmin tuettavaan asiakkaaseen.

Mielenkiintoista on vielä pysähtyä pohtimaan, mikä selittää haastateltavien vahvan sitoutumisen tuettavaan lapseen tai nuoreen. Kuten aiemmin on tullut esille haastateltavien sitoutuminen pohjautui voimakkaasti arvoihin. Tätä tukee havainto, että vapaaehtoistyöntekijän rooli-identiteetistä oli tullut keskeinen osa haastateltavien identiteettiä. Finkelstein ym. (2005) ja Penner (2002) ovat todenneet, että vapaaehtoistyöntekijän arvoilla on voimakkain yhteys rooli-identiteettiin. Tuettavien iällä lienee myös vaikutusta haastateltavien sitoutumiseen. Osa vapaaehtoistyöntekijöistä kertoi kokevansa kasvatusvastuuta tuettavistaan. Näin ollen aikuinen-lapsi suhteen voi olettaa velvoittavan heitä pitämään lupauksensa ja huolehtimaan tuettavistaan. Tämä on mielestäni tärkeä huomio, sillä aiemmissa sosiaaliseen tukemiseen keskittyneissä vapaaehtoistyön tutkimuksissa tuen kohteet ovat olleet aikuisia (esim. Chambré, 1995; Finkelstein ym., 2005; Lahtinen, 2003; Snyder & Omoto, 1995).

Pohdintaa ei ole kuitenkaan syytä päättää lastensuojelulapsiin, sillä valtaosa haastateltavista ilmoitti tulevaisuudessa jatkavansa vapaaeh-

toistoiminnassa. Tämä tulevaisuuden vapaaehtoistoiminta liittyy suurella osalla haastateltavista todennäköisesti lapsiin tai nuoriin, mutta ei kuitenkaan kaikilla. Näyttää siis siltä, että haastateltavat olivat sitoutuneita myös vapaaehtoistoimintaan yleensä. Tätä havaintoa tukee Haski-Leventhalin ja Bargalin (2008) tutkimus sekä Clohesyn (2000) näkemys, jonka mukaan liittyessään vapaaehtoistoimintaan yksilöt sitoutuvat myös laajemmin kansalaistoimintaan ja jatkavat usein vapaaehtoistoimintaa sekä yhteiskunnan hyväksi toimimista läpi elämänsä. Tämä sitoutuneisuus ilmentää mielestäni haastateltavien auttamisidentiteettiä (Matsuba ym., 2007). Keskeistä tässä sitoutumisessa, etenkin tähän tutkimukseen osallistuneilla, oli itselle saatu mielekkyys ja koettu merkityksellisyys. Myös Omoto ja Snyder (1995) ovat todenneet, että vapaaehtoistyöhön sitoutumisen kannalta on merkittävää, että vapaaehtoistyöntekijän henkilökohtaiset, jopa itsekkäät motiivit toteutuvat. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että motiivit toimivat tärkeänä sitoutumisen kokemuksen ymmärtämisessä, mutta ne ikään kuin menettävät merkitystään vapaaehtoistyön tullessa osaksi yksilön henkilökohtaista identiteettiä.

7.2 Tutkimustulosten hyödynnettävyys

Tutkimus kohdistui vapaaehtoisten lastensuojelun tukihenkilöiden sitoutumisen tarkasteluun. Vapaaehtoistyötä on monenlaista, ja tähän tutkimukseen osallistuneet vapaaehtoistyöntekijät toimivat juuri tietynlaisessa tehtävässä. Seuraavassa esitän ensin, mitä tutkimuksen tulokset voivat tarjota lastensuojelun tukihenkilötoiminnalle. Tämän jälkeen pohdin tuloksien hyödynnettävyyttä laajemmin vapaaehtoistyössä.

Lastensuojelun tukihenkilötoimintaa organisoivat pääsääntöisesti kuntien sosiaalitoimet. Tämän tutkimuksen tukihenkilöt oli kouluttanut valtakunnallinen lastensuojelujärjestö EIJ ry. Haastateltavien organisaatioon sitoutumisen heikkous voi selittyä osin ulkopuolisella kou-

luttajalla, sillä sosiaalitoimi jäi kokonaisuudessaan haastateltaville etäiseksi ja vieraaksi.

Mikäli tukihenkilöiden koulutus toteutetaan ulkopuolisen tahon avulla, olisi hyödyllistä pohtia kunnan sosiaalitoimen vahvempaa mukana oloa koulutusvaiheessa. Näin sekä tukihenkilöillä että lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä olisi mahdollisuus kartoittaa toistensa odotukset ja tarpeet sekä myös tutustua toisiinsa yksilöllisesti.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät osallistuvat EHJÄ ry:n tukihenkilökurseille mahdolluuksiensa mukaisesti, yhteistyötä olisi hedelmällistä kehittää kuitenkin vielä aktiivisemmaksi. Sosiaalityöntekijöiden läsnäolo kurssilla lisäisi heidän omaa tietämystään lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta ja sitouttaisi heitä huolehtimaan tukihenkilöiden jaksamisesta ja viihtymisestä. Lisäksi kurssin kouluttajat saisivat sosiaalityöntekijöiltä ajankohtaista tietoa kuntien tilanteesta sekä ennen kaikkea sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksista tarjota tukihenkilöille tukea ja ohjausta tukisuhteessa. Pohdinnan arvoista olisi mielestäni myös sosiaalityöntekijöille kohdistettu oma koulutus vapaaehtoistyöstä ja sen mahdollisuuksista lastensuojelussa.

Tämä tutkimus osoitti, että haastateltavat olivat tukisuhteen käynnistyttyä pettäneitä organisaatioon useastakin syystä. Näyttää siltä, että haastateltavien tukihenkilökurssin perusteella muodostetut odotukset ja mielikuvat organisaation roolista tukisuhteessa eivät toteutuneet käytännössä. Selkeyttä tähän voisi tuoda edellä kuvattu kunnan vahvempi läsnäolo ja osallisuus jo koulutuksessa. Näin ollen tukihenkilökurssilla ei luoda liian suuria odotuksia esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijän mahdollisuuksista tarjota tukihenkilölle emotionaalista ja tehtäväorientoitunutta tukea tukisuhteen aikana. Keskeistä on pyrkiä säilyttämään tukihenkilöiden organisaatioon kohdistettu psykologinen sopimus, joka alkaa muodostua jo kurssin aikana.

Sosiaalityöntekijöiden tukihenkilöille tarjoama sosiaalinen tuki on tärkeää koko toiminnan ajan. Erityistä huomiota tukeen kannattaa kiinnittää tukisuhteen aloitusvaiheessa, jolloin tukihenkilöt kokevat pelkoa ja epätietoisuutta siitä, mitä heiltä odotetaan tehtävässään. Lastensuojelun tukihenkilötoiminta onkin erityisen haastava vapaaehtoistyön muoto, sillä siinä pyritään sovittamaan yhteen tukisuhteen jokaisen osapuolen toiveita ja tarpeita. Olennaista yhteensovittamisessa on avoimuus. Avoimuudella viitataan aidosti toteutuvaan kohtaamiseen ja toimintaan. Tärkeää on, että tukihenkilöt saavat itse määritellä sitoutumisensa asteen ja tukisuhteelle luodaan selkeä suunnitelma, johon kaikki osapuolet sitoutuvat. Olennaista myös on, että suunnitelma tarkistetaan säännöllisesti ja muokataan tarvittaessa esimerkiksi tuettavan tarpeiden muuttuessa tai kun asetetut tavoitteet on saavutettu.

Toinen sosiaalisen tuen kannalta tärkeä vaihe on emotionaalisen kiinnittymisen vaihe, jolloin lastensuojelun tukihenkilönä toimiminen alkaa sulautua osaksi yksilön henkilökohtaista identiteettiä. Tukihenkilöt kaipaavat silloin sekä konkreettista tukea ja ohjausta tukisuhteen ongelmakohtien selvittämiseen että kannustusta ja kiitosta tehdystä työstään.

Tukihenkilöiden tuen tarve ei rajoitu sosiaalityöntekijän tarjoamaan yksilölliseen tukeen. Vapaaehtoistyöntekijät kaipaavat myös yhteisöllistä toimintaa, kuten jatkokoulutuksia ja vertaistukea. Näiden organisoinnissa olisi myös hyvä pysähtyä pohtimaan kunnan sosiaalitoimen roolia. Ellei kunnalla ole mahdollisuutta itse järjestää tukihenkilöiden jatkokoulutuksia ja vertaisten tapaamisia, olisi hyödyllistä, että organisaation edustaja olisi mukana tilaisuuksissa ja toisi näin organisaatiota lähemmäksi vapaaehtoisia.

Ei ole kuitenkaan syytä täysin sivuuttaa järjestöjen keskeistä roolia vapaaehtoistoiminnan organisoinnissa, sillä juuri osaamisen ja tietotaidon levittämässä sekä kehittämässä järjestöt ovat vahvimmillaan. Vapaaehtoistoiminta on sosiaali- ja terveysjärjestöjen ammatillisen osaamisen ydintä. Järjestöillä on mahdollisuus kouluttaa uusia tukihen-

kilöitä lastensuojelun tarpeeseen sekä järjestää vapaaehtoistyöntekijöille jatkokoulutuksia ja virkistystoimintaa, joihin kuntien resurssit eivät välttämättä riittäisi. Näin ollen olisi hedelmällistä tiivistää järjestöjen ja kuntien yhteistyötä entisestään.

Edellä kuvattuja käytännön kehittämisehdotuksia on mahdollista soveltaa myös muihin vapaaehtoistyön muotoihin huomioiden kontekstin erityispiirteet. Näiden lisäksi tutkimuksen tulokset antavat hyödyllisiä viitteitä siitä, mitä vapaaehtoistyöhön sitoutuminen merkitsee. Tutkimuksessa saatiin myös tietoa siitä, miksi vapaaehtoistyöntekijät tekevät työtänsä ja mitä he itse pitävät siinä tärkeänä.

LÄHTEET

Allen, N. J. & Meyer, J. P. (1990). The measurement and antecedents of affective, continuance and normative commitment to the organization. *Journal of Occupational Psychology*, 63, 1–18.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Bateson, C. D. (1990). How social an animal. The human capacity for caring. *American Psychologist*, 45, 336–346.

Benson, P., Dohority, J., Hanson, E., Hochschwender, M., Lebold, C., Rohr, R. & Sullivan, J. (1980). Intrapersonal correlates of nonspontaneous helping behavior. *Journal of Social Psychology*, 110, 87–95.

Boezeman, E. J. & Ellemers, N. (2008). Pride and respect in volunteers' organizational commitment. *European Journal of Social Psychology*, 38, 159–172.

Boezeman, E. J. & Ellemers, N. (2007). Volunteering for charity: Pride, respect and the commitment of volunteers. *Journal of Applied Psychology*, 92, 771–785.

Callero, P. L., Howard, J. A. & Piliavin, J. A. (1987). Helping behavior as a role behavior: Disclosing social structure and history on the analysis of prosocial action. *Social Psychology Quarterly*, 50, 247–256.

Chacón, F., Vecina, M. L. & Dávila, M. C. (2007). The three-stage model of volunteers' duration of service. *Social Behavior and Personality*, 35, 627–642.

Chambré, S. (1995). Being needful: Family, love and prayer among aids volunteers. *Research in the Sociology of Health Care*, 12, 113–139.

Charng, H-W., Piliavin, J. A. & Callero P. L. (1988). Role identity and reasoned action in prediction of repeated behavior. *Social Psychology Quarterly*, 51, 303–317.

Clary, E. G. (1987). Social support as a unifying concept in voluntary action. *Journal of Voluntary Action Research*, 16, 58–68.

Clary, E.G. & Orenstein, L. (1991). The amount and effectiveness of help: The relationship of motives and abilities to helping behaviour. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 58–64.

Clary, E.G. & Snyder, M. (1991). A functional analysis of altruism and prosocial behavior: The case of volunteerism. In M.S. Clark (Ed.) *Prosocial behavior. Review of Personality and Social Psychology*, 12 (pp. 119–147). Newbury Park, CA: SAGE.

Clary, E. G., Snyder, M., Ridge R. D., Copeland, J., Stukas A. A., Haugen, J. & Miene, P. (1998). Understanding and assessing the motivations of volunteers: a functional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, *74*, 1516–1530.

Clary, E. G., Snyder, M., & Ridge, R. (1992). Volunteers' motivations: a functional strategy for the recruitment, placement and retention of volunteers. *Nonprofit Management and Leadership*, *2*(4), 333–350.

Clohesy, W. W. (2000). Altruism and the endurance of the good. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, *11*, 237–253.

Dailey, R. C. (1986). Understanding organizational commitment for volunteers: Empirical and managerial implications. *Journal of Voluntary Action Research*, *15*, 19–31.

Davis, M. H., Hall, J. A. & Meyer, M. (2003). The first year: Influences on the satisfaction, involvement, and persistence of new community volunteers. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *23*, 248–260.

Davis, M. H., Mitchell, K. V., Hall, J. A., Lothert, J., Snapp, T. & Meyer, M. (1999). Empathy, expectations and situational preferences: Personality influences on the decision to participate in volunteer helping behaviours. *Journal of Personality*, *67*, 469–503.

Denzin, N. K. (1992). *Symbolic Interactionism and Cultural Studies: The Politics of Interpretation*. Oxford: Blackwell.

Erytishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry. Haettu 12.4.2008 osoitteesta <http://www.ehja.fi>

Eskola, J. & Suoranta J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Farmer, S. & Fedor, D. (1999). Volunteer participation and withdrawal. A psychological contract perspective on the role of expectations and organizational support. *Nonprofit Management and Leadership*, *9*, 349–367.

Finkelstein, M. A. (2006). Dispositional predictors of organizational citizenship behavior: Motives, motive fulfillment, and role identity. *Social Behavior and Personality*, *34*, 603–616.

Finkelstein, M. A. & Brannick, M. T. (2007). Applying theories of institutional helping to informal volunteering: Motives, role identity, and prosocial personality. *Social Behavior and Personality*, *35*, 101–114.

Finkelstein, M. A., Penner, L. A. & Brannick, M. T. (2005). Motive, role identity, and prosocial personality as predictors of volunteer activity. *Social Behavior and Personality*, *33*, 403–418.

Grube, J. A. & Piliavin, J. A. (2000). Role identity, organizational experiences, and

- volunteer performance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 1108–1119.
- Harju, U-M, Niemelä, P, Ripatti, J, Siivonen, T, & Särkelä R. (2001). *Vapaaehtoistoiminta seurakunnassa ja järjestöissä*. Helsinki: Edita.
- Harrison, D. A. (1995). Volunteer motivation and attendance decisions: Competitive theory testing in multiple samples from a homeless shelter. *Journal of Applied Psychology*, 80, 371–385.
- Haski-Leventhal, D & Bargal, D. (2008). The volunteer stages and transitions model: Organizational socialization of volunteers. *Human Relations*, 61, 67–102.
- Heidegger, M. (2000). *Oleminen ja aika*. (Suom. R. Kupiainen). Tampere: Vastapaino. (Alkuperäinen teos julkaistu 1927.)
- Helander, V. (1998). *Kolmas sektori: käsitteistä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista*. Helsinki: Gaudeamus.
- Himanka, J. (1995) Esipuhe. Teoksessa E. Husserl, *Fenomenologian idea. Viisi luentoa*. (Suom. J. Himanka, J. Hämäläinen & H. Sivenius). Helsinki: Loki-Kirjat.
- Husserl, E. (1970). *Logical Investigations, Vol 1*. (Käännös J. N. Findlay). London: Routledge. (Alkuperäinen teos julkaistu 1900).
- Jaakkola, J. (1991). Yhteisöavusta vapaaehtoistyöhön. Epävirallinen apu suomalaisen sosiaaliturvan kehityksessä. Teoksessa A-L Matthies (toim.), *Valtion varjossa. Katsaus epävirallisen sektorin tutkimukseen* (s. 8–28). Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto.
- Juntunen, M. (1990). *Martin Heideggerin fundamentaaliontologian modaali-temporaalinen problematiikka*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jokivuori, P. (2002). *Sitoutuminen työorganisaatioon ja ammattijärjestöön: Kilpailevia vai täydentäviä?* (Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 206). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Katz, D. (1960). The functional approach to the study of attitudes. *The Public Opinion Quarterly*, 24, 163–204.
- Keskinen, S. (2005). *Alaistaito: luottamus, sitoutuminen ja sopimus*. Helsinki: Kunnallissalan kehittämissäätiö.
- Korhonen, A. (toim.) (2005). *Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja*. Jyväskylä: Erytishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry.
- Koskiaho, B. (2001). Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa A. Eskola & L. Kurki

- (toim.), *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena* (s. 15–41). Tampere: Vastapaino.
- Kvale, S. (1996). *InterViews. An introduction to Qualitative Research Interviewing*. Lontoo: Sage.
- Lahtinen, P. (2003) *Ihminen on tärkein instrumentti. Työnohjaus vapaaehtoisessa tukihenkilötyössä*. Vantaa: SMS-Tuotanto.
- Laine, T. (2001). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J., & Valli, R. (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2* (s. 26–43). Jyväskylä: Gummerus.
- Lastensuojelulaki, 417/2007 § 36 (2007).
- Lastensuojelunkäsikirja*. Haettu 25.4.2008 osoitteesta <http://www.lastensuojelunkasikirja.fi>.
- Latanè, B. & Darley, J. M. (1970). *The Unresponsive Bystander: Why doesn't he help?* New York: Appleton-Century-Crofts.
- Lee, L., Piliavin, J. A. & Call V. R. (1999). Giving time, money, and blood: Similarities and differences. *Social Psychology Quarterly*, 62, 276–290.
- Lehtinen, S. (1994). *Tukihenkilö apuna arjessa. Järjestöjen tukihenkilöprojekti*. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki: Hakapaino.
- Lehtinen, S.-T. (1997). *Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön*. Helsinki: Kansalaisareena ry.
- Lehtomaa, M. (2005). Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.), *Kokemuksen tutkimus: merkitys, tulkinta ja ymmärtäminen* (s. 163–194). Helsinki: Dialogia Oy.
- Lähteenmaa, J. (1998). Nuoret vapaaehtoistyöntekijät ja hedonistinen altruismi. Teoksessa K. Ilmonen (toim.), *Moderniteetti ja moraali* (s. 146–164). Helsinki: Gaudeamus.
- Macaulay, J. & Berkowitz, L. (1970). Overview. In J. Macaulay & L. Berkowitz (Eds.), *Altruism and Helping behavior. Social Psychological Studies of Some Antecedents and Consequences*. (pp. 1–9). New York: Academic Press.
- Markkola, P. (2005). Kristillissosiaalinen työ, kansalaisaktivismi ja naiset 1800-luvulla. Teoksessa M. Nylund & A. B. Yeung (toim.), *Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus* (s. 39–57). Tampere: Vastapaino.

- Mason, J. (2002). *Qualitative Researching*. London: Sage.
- Mathieu, J. E. & Zajac, D. M. (1990). A review and meta-analysis of the antecedents, correlates, and consequences of organizational commitment. *Psychological Bulletin*, *108*, 171–194.
- Matsuba, M. K., Hart, D. & Atkins, R. (2007). Psychological and social-structural influences on commitment to volunteering. *Journal of Research in Personality*, *41*, 889–907.
- McCall, G. J. & Simmons, J.L. (1966). *Identities and Interactions*. New York: The Free Press.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self and Society: from the Standpoint of a Social Behaviorist*. Edited and with an Introduction by Charles W. Morris. Chicago: The University Chicago Press.
- Meyer, J. P. & Allen, N. J. (1997). *Commitment in the Workplace. Theory, Research and Application*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Meyer, J. P., Stanley, D. J., Herscovitch, L. & Topolnytsky, L. (2002). Affective, continuance, and normative commitment to the organization: A meta-analysis of antecedents, correlates, and consequences. *Journal of Vocational Behavior*, *61*, 20–52.
- Morrow, P. C. (1983). Concept redundancy in organizational research: The case of work commitment. *Academy of Management Review*, *8*, 486–500.
- Niskanen, S. (2005). Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofinen traditio. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.), *Kokemuksen tutkimus: merkitys, tulkinta, ymmärtäminen* (s. 89–114). Helsinki: Dialogia.
- Nylund, M. (2000). *Varieties of Mutual Support and Voluntary Action: A Study of Finnish Self-Help Groups and Volunteers*. Helsinki: The Finnish Federation for Social Welfare and Health.
- Nylund, M. & Yeung, A. B. (2005). Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa M. Nylund & A. B. Yeung (toim.), *Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus* (s. 13–38). Tampere: Vastapaino.
- Omoto, A. M., & Snyder, M. (1995). Sustained helping without obligation: Motivation, longevity of service and perceived attitude change among AIDS volunteers. *Journal of Personality and Social Psychology*, *68*, 671–686.
- Omoto, A. M. & Snyder, M. (2002). Considerations of community: The context and process of volunteerism. *American Behavioral Scientist*, *45*, 846–867.

O'Reilly, C & Chatman, J. (1986). Organizational commitment and psychological attachment: The effects of compliance, identification, and internalization on prosocial behavior. *Journal of Applied Psychology*, 71, 492–499.

Pennington, D., Gillen, K. & Hill, P. (1999). *Social Psychology*. London: Arnold.

Penner, L. A. (2002). Dispositional and organizational influences on sustained volunteerism: An interactionist perspective. *Journal of Social Issues*, 58, 447–467.

Penner, L. A. (2004). Volunteerism and social problems: Making things better or worse?. *Journal of Social Issues*, 60, 645–666.

Penner, L. A. & Finkelstein, M. A. (1998). Dispositional and structural determinants of volunteerism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 525–537.

Penner, L. A., Dovidio, J. F., Piliavin, J. A. & Schroeder, D. A. (2005). Prosocial behavior: Multilevel perspectives. *Annual Review of Psychology*, 56, 365–392.

Penner, L. A., Midili, A. R. & Kegelmeyer, J. (1997). Beyond job attitudes: A personality and social psychology perspective on the causes of organizational citizenship behavior. *Human Performance*, 10, 111–131.

Perttula, J. (1995). *Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan*. Tampere: Vastapaino.

Perttula, J. (2005). Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa J. Perttula ja T. Latomaa *Kokemuksen tutkimus. Merkitys, tulkin-ta ja ymmärtäminen* (s. 115–162). Helsinki: Dialogia Oy.

Porkka, S-T & Salmenjaakko, J. (2006) *Vapaaehtoistyön työnohjauksen järjestäminen. Opas yhdistyksille*. Vantaa: Suomen Mielenterveysseura.

Rehberg, W. (2005). Altruistic individualists: Motivations for international volunteering among young adults in Switzerland. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 16, 109–122.

Reichers, A. E. (1985). A review and reconceptualization of organizational commitment. *Academy of Management Review*, 10, 465–476.

Reichers, A. E. (1986). Conflict and organizational commitments. *Journal of Applied Psychology*, 71, 508–514.

Reykowski, J. (1982). Development of prosocial motivation: A dialectic process. In N. Eisenberg (Ed.). *The Development of Prosocial Behavior* (pp. 377–394). New York: Academic Press.

Riska, A. (2005). *Frivilligt arbete. En undersökning av två olika volontärgruppers motiv, värdebas och empatidimensioner*. Julkaisematon sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Satulehto, M. (1992). *Elämismaailma tieteiden perustana. Edmund Husserlin tieteen filosofia*. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti.

Seidman, I. (1998). *Interviewing as Qualitative Research: A Guide for Researchers in Education and Social sciences*. New York: Teachers College Press.

Skoglund, A. G. (2006). Do not forget about your volunteers: A qualitative analysis of factors influencing volunteer turnover. *Health & Social Work, 31*, 217–220.

Smith, M. B., Bruner, J. S. & White, R. W. (1956). *Opinions and Personality*. New York: Wiley.

Smith, J. & Dunworth, F. (2003). Qualitative Methodology. In J. Valsiner & K. J. Connolly (Eds.). *Handbook of Developmental Psychology* (pp. 603–621). Lontoo: Sage Publications.

Smith, J. & Osborn, M. (2003). Interpretative phenomenological analysis. In J. Smith (Eds.). *Qualitative Psychology. A Practical Guide to Research Methods* (pp. 51–80). Lontoo: Sage Publications.

Smith, J.A. & Osborn, M. (2004). Interpretative phenomenological analysis. In G. Breakwell (Ed.). *Doing social psychology research* (pp. 229–254). Oxford: Blackwell.

Snyder, M. (1993). Basic research and practical problems: the promise of a “functional” personality and social psychology. *Personality and Social Psychology Bulletin, 19*, 251–264.

Snyder, M. & Omoto, A. (1992). Who helps and why? The psychology of aids volunteerism. In S. Spacapan & S. Oskamp (Eds.), *Helping and Being Helped. Naturalistic Studies* (pp. 213–239). Newbury Park, California: Sage Publications, Inc.

Sorri, H. (1998). *Vapaaehtoisuus ja elämäntulkku. Palvelevan palvelimen päivystäjien näkökulma tehtävään ryhtymisestä*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus sarja B Nro 78.

Stebbins, R. A. (1996). Volunteering: A serious leisure perspective. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 25*, 211–224.

Stephens, R. D., Dawley, D. D. & Stephens, D. B. (2004). Commitment on the board: A model of volunteer directors' levels of organizational commitment and self-reported performance. *Journal of Managerial Issues, 16*, 483–504.

Stryker, S. (1968). Identity salience and role performance: The relevance of symbolic interaction theory for family research. *Journal of Marriage and the Family*, 30, 558–564.

Suomen Punainen Risti. Haettu 23.3.2008 osoitteesta <http://www.redcross.fi>.

Tajfel, H. & Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations* (pp. 33–47). Monterey: Brooks/Cole Publishing Company.

Turner, R. H. (1978). The role and the person. *American Journal of Sociology*, 84, 1–23.

Tyler, T. R. & Blader, S. L. (2000). Social identity and cooperative behavior. In T. R. Tyler & S. L. Blader (Eds.), *Cooperation in Groups: Procedural Justice, Social Identity, and Behavioral Engagement* (pp. 143–168). Philadelphia: Psychology Press.

Tyler, T. R. & Blader, S. L. (2002). Autonomous vs. comparative status: Must we be better than others to feel good about ourselves? *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 89, 813–838.

Utti, E. (2008). *Vapaaehtoistyöntekijän sitoutuminen lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa*. Julkaisematon sosiaalipsykologian pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto.

Vartiainen, V. (2001). ”Emmä voi yhdelle kaikkee mun energiaa antaa”. *Tutkimus Rikosubripäivävytyksen vapaaehtoisten sitoutumisesta*. Julkaisematon sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Varto, J. (1992). *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Wilson, J. (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26, 215–240.

Wilson, J & Musick (1999). Attachment to Volunteering. *Sociological Forum*, 14, 243–272.

Yeung, A. B. (1999). *Valmius vapaaehtoistyöhön: Tutkimus Pelastusarmeijan mainoskampanjan innoittamista vapaaehtoistyöntekijöistä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Yeung, A. B. (2002). *Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – Ihanteita vai todellisuutta?: Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys.

Yeung, A. B. (2004). *Individually Together. Volunteering in Late Modernity: Social Work in the Finnish Church*. Helsinki: The Finnish Federation for Social Welfare and Health.

Yeung, A. B. (2005a). Tutkimustyökaluja vapaaehtoistoiminnan mysteeriin. Teoksessa M. Nylund & A. B. Yeung (toim.), *Vapaaehtoistointa: anti, arvot ja osallisuus* (s. 83–103). Tampere: Vastapaino.

Yeung, A. B. (2005b). Vapaaehtoistoiminnan timantti. Miten mallintaa motivaatiota?. Teoksessa M. Nylund & A. B. Yeung (toim.), *Vapaaehtoistointa: anti, arvot ja osallisuus* (s. 104–126). Tampere: Vastapaino.

Yeung, A. B. (2007). Innoittava vapaaehtoistointa – toimintaan sitoutuminen ja sen tukeminen. Teoksessa A. Harju (toim.), *Kansalaistointaan kätetty aarre* (s. 152–165). Vantaa: Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry.

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

TAUSTATIEDOT

- (sukupuoli)
- syntymävuosi
- perhesuhteet
- koulutus
- ammatti
- harrastukset

Tukihenkilökurssi

- ajankohta
- paikka

Tukisuhde

- alkanut (päättynyt)
- tuettava(t) ikä, sukupuoli
- kuinka tapaa tuettavaa
- korvaus toiminnasta

1. TUKIHENKILÖKSI RYHTYMINEN

- Palauta mieleen lähtökohta-ajatuksesi. Miksi halusit ryhtyä tukihenkilöksi
- Millainen kuva tuolloin lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta
- Elämäntilanne / elämäkokemukset / -käännekohtat, vaikutukset tukihenkilöksi ryhtymiseen
- Tärkeää elämässä, ihanteiden ja arvojen vaikutus
- Omat henkilökohtaiset ominaisuudet / persoonallisuuden piirteet
- Odotukset tukihenkilötoiminnasta / tuettavasta lapsesta / tukisuhteen luonteesta

2. TUKIHENKILÖKOULUTUS

- Mistä tietoa
- Aiempi tieto / kokemukset EHJÄ ry:n toiminnasta, vaikutukset
- Päällimmäiset muistikuvat kurssista
- Vastaavuus odotusten kanssa
- Kurssin anti
- Vaikutus motivaatioon / käsityksiin lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta

3. TUKIHENKILÖNÄ TOIMIMINEN

- Kuvaile millaista on toimintasi lastensuojelun tukihenkilönä
- Miten kokenut / millaisia tunteita herättää
- Esimerkkejä mitä teette yhdessä tuettavan kanssa

MERKITYKSET

- Tuettavan merkitys itselle
- Merkitys tuettavalle / auttaminen / auttamisen merkitys
- Ihanteet ja arvot, tuettavalle välittyminen
- Toiminnan anti
- Vapaaehtoistyön merkitys
- Sitoutuminen, miten koet
- Mihin koet sitoutuvasi
- Mitkä tekijät vaikuttavat sitoutumiseen
- Vaikutus tuettavan elämään
- Sitoutumisen / motiivien muutos
- Oma jaksaminen
- Muutokset itsessä / maailmankuvassa / elämäniloissa / ihmissuhteissa

TULEVAISUUS

- Tulevaisuus tukihenkilönä, millaisena näet
- Mitkä tekijät vaikuttavat
- Tavoitteet tukisuhteelle / itselle tukihenkilönä

Liite 2: Tulkitsevan fenomenologisen analyysin vaiheet

Analyysin ensimmäinen vaihe perustuu teemojen etsimiselle. Teksti luetaan useita kertoja läpi ja tarkoituksena on saada aineisto mahdollisimman tutuksi. Paperiversion vasempaan marginaaliin merkitään kaikki kiinnostavat kohdat tekstistä. Kohdat voivat olla esimerkiksi eroja, yhtäläisyyksiä, toistoja tai ristiriitaisuuksia haastateltavan puheessa. Tämän jälkeen merkinnät muutetaan ytimekkäiksi ilmauksiksi, joihin tiivistyy tekstikohdan olennainen sisältö. Tähän teemojen muodostamiseen voidaan käyttää hyväksi paperiversion oikeaa marginaalia. (Smith ja Osborne, 2003, 67–71.)

Analyysin toisessa vaiheessa teemat kirjataan ylös ja niiden välisiä yhteyksiä tarkastellaan. Tämä edellyttää analyttistä ja teoreettista järjestelyä. Tutkija pyrkii havaitsemaan tekstin keskeisimmät teemat ja niiden väliset yhteydet. Osa teemoista ryhmittyy keskenään ja osa jää omiksi teemoikseen. Teemojen ryhmittämisessä on tärkeää säilyttää yhteys alkuperäiseen tekstiin. Vaihe on luonteeltaan toistuva ja edellyttää tiivistä suhdetta tutkijan ja tekstin välillä. Teemoista muodostetaan taulukko. Taulukko helpottaa teemojen välisten suhteiden hahmottamisessa ja koko analyysin organisoinnissa. Teemaryhmittymät nimetään edustamaan tiettyä yläteemaa. Tässä vaiheessa osa teemoista jää pois, ja tutkija kiinnittää erityistä huomiota teemojen sisältöihin sekä niiden sopivuuteen nimettyyn yläteemaan. (Mts. 71–73.)

Analyysin kolmannessa vaiheessa siirrytään aineiston seuraavaan tekstiin, eli useimmiten seuraavaan haastatteluun. Smithin ja Osbornen (2003, 73) mukaan tutkija voi seuraavan tekstin analysoinnissa joko hyödyntää ensimmäisen tekstin yhteydessä muodostettua taulukkoa tai aloittaa täysin ”puhtaalta pöydältä”. Kumpaan tahansa vaihtoehtoon tutkija päätyy, olennaista on poimia tekstissä sekä toistuvat ilmaukset että huomioida uudet seikat. Tärkeää on aineiston erojen ja yhtäläisyyksien kunnioittaminen. Kun jokainen tutkimuksen teksti on systemaatt-

tisesti analysoitu, muodostetaan olemassa olevista teemoista päätaulukko. Tutkijan priorisoi muodostamia teemoja ja jättää osan kokonaan tulosten ulkopuolelle. Jäljelle jäävien teemojen tavoitteena on kuvata mahdollisimman monipuolisesti tutkimusaineistoa. (Mts. 73–76.)

Analyysin viimeisessä vaiheessa lopulliset teemat muutetaan kerronnallisiksi kuvauksiksi. Kuvauksia elävöittämään voidaan ottaa suoria lainauksia haastateltavien puheesta. Tärkeää on säilyttää ero haastateltavan puheen ja tutkijan tulkinnan välillä. Smith ja Osborne (2003, 77) ehdottavat kahta eri tapaa tulosten esittämiseen. Ensimmäisessä vaihtoehdossa temaattinen analyysi esitetään varsinaisessa tulososiossa ja erillisessä diskussio –osuudessa linkitetään nämä tulokset aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Toinen vaihtoehtoinen tapa on esittää tutkimuksen tulokset ja aiempi kirjallisuus samassa osiossa. (Mts.)

Liite 3: Tutkimuksen arviointi

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi koskee Eskolan ja Suorannan (1998, 210) mukaan koko tutkimusprosessia. Tärkeä lähtökohta luotettavuuden arvioinnissa on tutkijan subjektiviteetin myöntäminen: tutkija on tutkimuksensa olennainen työväline ja näin ollen sen keskeinen luotettavuuden kriteeri. (Mts.)

Haastateltavat lastensuojelun tukihenkilöt valittiin tutkimukseen harkinnanvaraisella otannalla lastensuojelujärjestö Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:n järjestösihteerin yhteystiedoista. Itse en osallistunut haastateltavien valintaan. Tutkimukseen osallistuminen oli haastateltaville täysin vapaaehtoista. Tutkimushenkilöt saivat ennen haastattelua kirjallisen tutkimusesitteen, jossa kerrottiin tutkimusaihe ja tutkimuksen tarkoitus. Myös tutkimukseen valittujen alueiden lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä informoitiin tutkimuksesta. Korostin haastateltaville tutkimuksen luotettavuutta ja heidän tunnistamattomuuttaan tutkimusraportista. (Esim. Kvale, 1996, 110–120; Mason, 2002, 201–203.)

Tutkimusmetodologisia valintojani ohjasi tavoite tutkia vapaaehtoistyöntekijän sitoutumisen kokemuksia. Valitsin tutkimukseni lähestymistavaksi hermeneuttisen fenomenologian, sillä koin sen soveltuvan ymmärtävän ja tulkinnallisen otteen vuoksi kokemusten tarkasteluun. Aineistonkeruumenetelmänä käytin puolistrukturoitua haastattelua. Puolistrukturoidun haastattelun sopivuutta fenomenologisen lähestymistapani kanssa pohdin tarkasti tutkimuksen suunnitteluvaiheessa, sillä fenomenologisen tutkimushaastattelun on tarkoitus olla luonnollinen ja keskustelunomainen tapahtuma. Tutkittavan puhetta ei pyritä rajaamaan tarkoin strukturoidulla haastattelurungolla (esim. Seidman, 1998, 9; Perttula, 1995, 65.) Tutkimukseni tavoitteena ollessa kuitenkin sitoutumisen kokemuksen ajallinen selvittäminen, koin välttämättömäksi ajallisuuden rakentamisen haastattelurunkoon, jotta tutkimukseni voi saavuttaa asetetut tavoitteet. Olennaista oli, että

haastattelurunko oli avoin ja joustava. Tämä näkyi myös haastattelujen toteutumisessa; teemojen järjestykset ja syvyys vaihtelivat haastateltavien kohdalla. Tukea päätökselleni valita puolistrukturoitu haastattelu aineistonkeruumenetelmäksi antoi sen käytön suositeltavuus tulkitsevan fenomenologisen analyysimenetelmän (*Interpretative Phenomenological Analysis, IPA*), (Smith & Dunworth, 2003; Smith & Osborne 2003; 2004) kanssa.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan yleistettävyyden sijaan usein aineiston kattavuuden avulla. Aineiston kattavuudella viitataan aineiston koon, analyysin ja tulkinnan onnistuneisuuden sekä tutkimusraportin muodostamaan kokonaisuuteen. (Eskola & Suoranta, 1998, 60.) Tämän tutkimuksen aineiston kokoa ei ollut päätetty etukäteen, vaan pohdin aineiston riittävyttä kahdeksan haastattelua tehtyäni. Tämän jälkeen suoritin vielä kaksi haastattelua. Eskolan ja Suorannan (1998, 61) mukaan yleisesti voidaan sanoa, että laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta eikä merkitystä tutkimuksen onnistumiseen. Aineiston tehtävä on toimia tutkijan apuna rakennettaessa ymmärrettäviä ja teoreettisesti kestäviä näkökulmia tutkittavasta ilmiöstä. Ratkaisevaksi muodostuvat aineistosta tehtävien tulkintojen kestävyys ja syvyys. (Mts. 62–68.)

Analysoin aineistoni tulkitsevan fenomenologisen analyysimenetelmän (*Interpretative Phenomenological Analysis, IPA*), (Smith & Dunworth, 2003; Smith & Osborne 2003; 2004) avulla. Fenomenologisen tutkimuksen periaatteita noudattaen pyrin lähestymään aineistoa ilman ennakko-oletuksia ja teoreettista tutkimusasennetta (esim. Lehtomaa, 2005, 163). Koin ennakkokäsitysteni tiedostamisen ja poissulkemisen erittäin haasteelliseksi analyysin alkuvaiheessa, sillä olin perehtynyt tutkimuksen suunnitteluvaiheessa melko syvällisesti vapaaehtoistyötä ja erityisesti vapaaehtoistyöhön sitoutumista käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Uskon kuitenkin pystyneeni itsekriittisen ajattelutyön avulla sulkeistamaan ennakko-oletukseni ja lähestymään aineistoani mahdollisimman avoimesti.

Tutkimuksen yhtenä tärkeänä luotettavuuden kriteerinä voidaan pitää sitä, vastaavatko saadut tulokset samaa ilmiötä tutkineiden aiempien tutkimuksien tuloksia (Mason, 2002, 194–198). Kuten tutkimusraportin alussa totesin vapaaehtoistyöhön sitoutumisesta tehty laadullinen tutkimus on hyvin vähäistä. Pyrin tutkimuksellani tuomaan uutta näkökulmaa sitoutumisen tutkimuksen määrälliseen kenttään. Tutkimukseni tuloksista osa on yhdensuuntaisia ja osa puolestaan poikkeavia aiempien niin laadullisten kuin määrällisten tutkimusten kanssa. On tärkeää pysähtyä pohtimaan, mistä nämä erot johtuvat. Johtuvatko ne pääasiassa tämän tutkimuksen menetelmästä, kontekstista vai molemmista? Uskoakseni tuloksieni merkittävin ero, eli haastateltavien heikko organisaatioon sitoutuminen, aiempiin vapaaehtoistyön sitoutumista käsitteleviin tutkimuksiin verrattuna selittyy sekä käytetyllä menetelmällä että kontekstilla. Organisaatioon sitoutumisen selvittäminen ei ollut tämän tutkimuksen päätarkoitus, joten laadittu haastattelurunko ei mahdollistanut yksityiskohtaiseen organisaation sitoutumisen tarkasteluun. Huomioitavaa on myös lastensuojelun tukihenkilötoiminnan erityisyys vapaaehtoistyön muotona. Lastensuojelun tukihenkilötoimintaa organisoivat kunnan sosiaalitoimi, eikä vapaaehtoisjärjestö, joten tuloksia ei voida yksiselitteisesti rinnastaa tutkimuksiin, joiden vapaaehtoiset toimivat järjestöissä tai yhteisöissä. Tämän tutkimuksen tuloksien muita eroja, kuten sosiaalisen paineen vaikuttamattomuutta haastateltavien päätökseen ryhtyä lastensuojelun tukihenkilöksi on mahdollista selittää menetelmän avulla. Ihmiset vastaavat todennäköisesti sosiaalisesti suotavammin kasvokkaisessa haastattelutilanteessa kuin yksin lomaketta täyttäessään.

Jatkossa olisikin hedelmällistä tarkastella lastensuojelun tukihenkilöiden sitoutumista määrällisellä tutkimusotteella. Määrällinen tutkimusote mahdollistaisi organisaatioon sitoutumisen kohdennetumman selvittämisen. Mielenkiintoista olisi myös verrata tämän tutkimuksen tuloksia tutkimukseen, jonka osallistujat toimivat lastensuojelun tukihenkilöinä kunnissa, joissa sosiaalitoimi järjestää itse tukihenkilöiden koulutuksen

ja jatkohuollon. Myös tämän tutkimuksen tutkimusasetelmaa olisi mielenkiintoista hyödyntää pitkittäistutkimuksella. Pitkittäistutkimuksen avulla olisi mahdollista selvittää jatkavatko haastateltavat lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa ja vapaaehtoistyössä yleensä, sillä tämä tutkimus mahdollisti ainoastaan heidän aikomuksiensa selvittämisen.

Vapaaehtoistyö on tärkeä yhteiskunnallinen voimavara, jossa ihmiset käyttävät omia henkilökohtaisia resurssejaan toisten hyvinvoinnista huolehtimiseen. Yksilöiden arvot ja auttamisen tavat yhdistyvät yhteiskunnan tilaan ja avun tarpeeseen vapaaehtoisesti toisten hyväksi toimittaessa. Vapaaehtoistyön on todettu tarjoavan ihmisille muun muassa emotionaalisia palkintoja, sosiaalisia suhteita, mahdollisuuden toteuttaa itseään sekä avaavan uusia näkökantoja.

Tämä tutkimus pyrki valottamaan vapaaehtoisten lastensuojelun tukihenkilöiden kokemuksia tekemästään vapaaehtoistyöstä. Lastensuojelun tukihenkilötoiminta kuuluu avohuollon tukitoimiin lastensuojelussa. Tutkimuksen keskiössä on vapaaehtoistyöntekijöiden sitoutumisen kokemus. Sitoutumista tarkastellaan kokonaisvaltaisesti; sen muodostumista ja kehittymistä hahmotetaan ajallisena prosessina. Tutkimus tuotti uutta tietoa vapaaehtoistyöhön sitoutumisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tätä tietoa voidaan käyttää apuna kehitettäessä lastensuojelun tukihenkilötoiminnan käytäntöjä sekä laajemmin vapaaehtoistyön suunnittelussa.

